

Butlletí

de l'Associació Bíblica

de Catalunya

107. gener 2011

SANT LLUC, PINTURA DAMUNT PERGAMÍ D'AUTOR DESCONEGUT (FRAGMENT).
DEL FONS ROCA PUIG DEL MONESTIR DE MONTSERRAT.

La bellesa de la Paraula

El 7 de novembre del 2010 el papa Benet XVI va consagrar l'església de la Sagrada Família de Barcelona, en una celebració que milions de persones d'arreu del món van poder seguir gràcies a l'acurada i espectacular transmissió televisiva de TV3. Per gairebé tothom, va ser l'ocasió de descobrir per primera vegada l'interior d'aquell edifici únic i d'admirar-ne la bellesa singular. "Bellesa" és una de les paraules que més va ressonar aquell dia.

Antoni Gaudí era un gran enamorat de la bellesa, i sabia descobrir-la i fer-la seva en fonts molts diverses. N'hi ha tres de fonamentals, que són la base de la seva genial construcció arquitectònica: la natura, la Paraula de Déu i la litúrgia. Totes tres es combinen de manera harmònica i creativa en aquest sorprenent monument de pedra que sembla animat. Als qui volem viure a l'escolta activa de la Paraula de Déu, no deixa de cridar-nos l'atenció el coneixement que en demostra l'arquitecte de la Sagrada Família i la seva capacitat de traduir els símbols i el missatge de la Bíblia en llenguatge arquitectònic.

Inspirat sens dubte per l'esplendor del marc en el qual es trobava, Benet XVI va assegurar durant l'eucaristia de consagració que "la bellesa és la gran necessitat de l'home; és l'arrel de la qual brolla el tronc de la nostra pau i els fruits de la nostra esperança. La bellesa és també reveladora de Déu perquè, com Ell, l'obra bella és pura gratuïtat, convida a la llibertat i arrenca de l'egoisme."

Pocs dies després de la dedicació de la Sagrada Família vam poder llegir un document llargament esperat, l'Exhortació apostòlica postsinodal *Verbum Domini* sobre la Paraula de Déu en la vida i la missió de l'Església. Feia més de dos anys, efectivament, que s'havia celebrat a Roma el Sínode dels bisbes dedicat a la Paraula de Déu (5-26

octubre 2008). Aquest important escrit del Papa recull les conclusions d'aquella assembla i les proposa en un text unitari i harmònic. S'hi pot retrobar fàcilment el llenguatge i el pensament del propi Benet XVI, i s'hi entreveu igualment la mà del gran biblista italià Gianfranco Ravasi, actualment cardenal i president del Pontifici Consell de la Cultura, que a principi del 2010 va ser també a Catalunya.

La *Verbum Domini* és un escrit important i interessant. Ofereix una bona síntesi de la valoració actual de la Bíblia en la vida de l'Església i orientacions adequades per renovar l'atenció dels cristians a la Paraula de Déu en totes les seves dimensions. En aquest mateix Butlletí, el professor Joan Ferrer n'ofereix una magnífica presentació. Hi haurà temps per analitzar en detall les riques aportacions del document i per anar-les aplicant als diversos àmbits de la vida personal i de les nostres comunitats. De moment vull tan sols valorar-ne molt genèricament alguns aspectes que criden l'atenció.

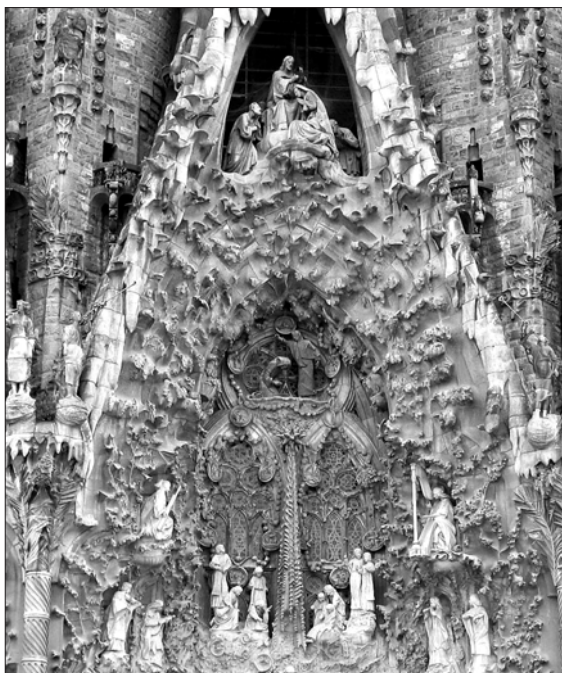
El plantejament inicial resulta suggerent perquè no és el d'un document teòric ni normatiu, sinó que adopta un to vital i sapiencial, molt en la línia dels mateixos textos bíblics. El pròleg de l'Evangeli de Joan, una de les pàgines més atractives i denses de la literatura bíblica, és triada com a fil conductor de tota la *Verbum Domini*, la qual cosa li dona un caràcter poètic que la fa agradable de llegir.

L'atenció està posada des de l'inici en la Paraula de Déu, presentada com una realitat més àmplia que la Bíblia. Per això es posa en relleu que el cristianisme no és una

*Interior del temple
de la Sagrada Família*

*Portal del Naixement,
temple de la Sagrada Família*

religió del llibre, sinó “la religió de la Paraula de Déu” (VD 7). La gran i sorprenent realitat és que el Déu etern i transcendent ha volgut entrar en diàleg amb la humanitat. És el misteri d’un Déu que es comunica, que parla i que escolta, que ofereix i desitja una relació d’amistat amb les persones humanes, creades a imatge i semblança d’ell. Els llibres bíblics tenen sentit en el context d’aquest diàleg d’amor que neix de la revelació divina i de la resposta humana a la seva manifestació.

I ja que “Paraula de Déu” és un concepte ampli, amb sentits diversos i complementaris, cal remarcar que el seu significat més ple i més autèntic l’adquireix en el Fill de Déu, el Verb, la Paraula, el revelador, el qui ha fet visible el rostre de l’Invisible, el qui ha fet audible i intel·ligible la veu eterna de Déu. Efectivament, la Paraula de Déu és Jesús.

L’exhortació apostòlica se situa decididament en la línia de la *Dei Verbum* del Concili Vaticà II. També cita i reprèn el valuós document de la Comissió Bíblica Pontifícia *La interpretació de la Bíblia en l’Església*, que en el seu moment va suposar un impuls als mètodes actuals d’estudi de la Bíblia. En aquest àmbit, la insistència sembla situar-se ara en la necessària relació entre exegesi i teologia: es repeteix la idea que l’estudi de la Sagrada Escripura ha de ser l’ànima de la teologia.

I atenció als biblistes: és un document que reparteix feina! Cal notar que expressa l’agraïment als exegetes i teòlegs per la seva contribució a aprofundir el sentit de les

Esriptures (VD 31), i els encomana que continuïn el seu treball. El text confirma novament la validesa i la necessitat dels mètodes historicocrítics, alhora que recomana no deixar de banda la dimensió teològica dels textos bíblics. També renova el rebuig decidit de la interpretació fonamentalista de la Bíblia, i referma el lloc central dels estudis bíblics en el diàleg ecumènic (amb un encoratjament especial a les traduccions interconfessionals de la Bíblia).

Són molts més els temes que van apareixent en el document papal, que pràcticament repassa tots els àmbits en els quals la Paraula de Déu té o hauria de tenir una presència significativa: els sagraments, l'Eucaristia, el leccionari, l'homilia, el cant litúrgic, la catequesi, la vida dels preveres, dels religiosos i dels laics, la família, l'evangelització, l'atenció als pobres, l'art, la cultura, etc. Particularment interessant el plantejament segons el qual no hi ha d'haver una pastoral bíblica al costat de tantes altres, sinó una "animació bíblica de tota la pastoral" (VD 73).

Penso sincerament que la nostra Associació Bíblica de Catalunya es pot sentir animada amb el plantejament i el contingut de la *Verbum Domini*, i fins i tot s'ha de considerar confirmada i encoratjada en moltes de les opcions que ha pres des de fa temps. L'Associació ha treballat amb il·lusió, i continua fent-ho, per posar la Paraula de Déu en el centre de la pastoral a casa nostra, ha fet possible la traducció i l'edició d'una traducció bíblica interconfessional, promou la lectura espiritual i eclesial de la Paraula, facilita l'estudi científic i la divulgació seriosa de la Bíblia, procura fer-se present també en el món de l'art i la cultura, etc.

En aquesta línia, continuen endavant iniciatives com les Jornades anuals de Bibliistes, celebrades aquesta vegada a Vic (28-30 desembre), els cursos bíblics, o les edicions del text de la BCI en tota mena de formats. Per cert, esperem amb goig la publicació imminent d'una nova edició de la BCI que ha de facilitar l'arribada del text bíblic a moltes persones que actualment no el coneixen. L'entesa entre unes quantes editorials ha fet possible un projecte que és a punt de culminar en la presentació, d'aquí a poques setmanes, durant la primavera del 2011, d'una Bíblia realment popular pel seu format i pel seu preu.

No ens falten ocasions i mitjans per intensificar el nostre coneixement de la Bíblia i sobretot per mantenir el diàleg amb el Déu que ens fa arribar la seva Paraula a través de tants mitjans. Tant de bo que sapiguem aprofitar-los i sentir el goig de "la bellesa de l'encontre amb la Paraula de Déu en l'assemblea eclesial" (VD 2).

Agustí Borrell

L'Exhortació apostòlica *Verbum Domini* de Benet XVI

per Joan Ferrer

El dia 30 de setembre de 2010, en què se celebra la memòria de sant Jeroni, patró dels biblistes, s'ha donat a conèixer l'*Exhortació apostòlica postsinodal Verbum Domini del sant pare Benet XVI a l'episcopat, al clero, a les persones consagrades i als fidels laics sobre la Paraula de Déu en la vida i en la missió de l'Església*. Ha estat publicada per la Libreria Editrice Vaticana i es troba disponible a Internet en diverses llengües.

És un document molt important pel tema —la Paraula de Déu—, per l'extensió (és un llibret d'unes 200 pàgines, que contenen 124 punts amb 382 notes de fonts i referències citades) i per la riquesa del tractament. Després de la XX Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes que es va celebrar al Vaticà (del 5 al 26 d'octubre del 2008) que produí tres documents notables (*Lineamenta, Instrumentum laboris* i el *Missatge final*) ara el Papa presenta aquest escrit en què remarca unes línies fonamentals amb l'objectiu de «revaloritzar la Paraula divina en la vida de l'Església» (§ 1).

La *Verbum Domini* ('la Paraula de Déu') té una estructura molt ben pensada. Es compon d'una «Introducció» i de tres parts. La primera part es divideix en tres seccions: «*Verbum Dei*: el Déu que parla»; «La resposta de l'home al Déu que parla» i «L'hermenèutica de la Sagrada Escripura en l'Església». És sense cap mena de dubte el nucli del document des del punt de vista teològic. Les altres dues parts són com una mena de corol·lari.

La segona part també té tres seccions: «*Verbum in Ecclesia*: la Paraula de Déu i l'Església»; «La litúrgia, lloc privilegiat de la Paraula de Déu» i «La Paraula de Déu en la vida eclesial». La darrera part del document es compon de quatre seccions: «*Verbum mundo*; la missió de l'Església: anunciar la Paraula de Déu al món»; «Paraula de Déu

i compromís en el món»; «Paraula de Déu i cultures» i «Paraula de Déu i diàleg inter-religiós». Una «Conclusió» breu clou l'Exhortació de Benet XVI.

El document és molt oportú. El Papa està preocupat perquè ens ha tocat de viure en un món que considera sovint que Déu és una realitat supèrflua o estranya, de manera que és especialment significatiu i urgent obrir de nou a les persones d'avui l'accés a Déu a través de la seva Paraula.

L'Església, la comunitat de les persones que creiem en el Senyor Jesús ressuscitat, es fonamenta en la Paraula de Déu; en realitat, en neix i en viu. L'Església, per tant, l'escolta, la celebra i l'estudia. El Papa es proposa de prendre com a guia de la seva *Exhortació* el pròleg de l'Evangeli segons Joan, que ens anuncia: «Al principi existia el qui és la Paraula. La Paraula estava amb Déu i la Paraula era Déu» (Jn 1,1). Ens trobem davant d'un principi absolut en què se'ns revela la vida íntima del mateix Déu. Déu se'ns dona a conèixer com a misteri d'amor infinit en què el Pare expressa la seva Paraula en l'Esperit Sant. Ens trobem davant d'un diàleg d'amor de les Persones divines i som convidats a prendre-hi part. La Paraula ens fa conèixer que sols ens podrem comprendre com a oients d'aquesta Paraula. En l'escolta-acolliment del Verb diví s'aclareix definitivament l'enigma de la condició humana (§ 6).

El concepte de Paraula de Déu és anàleg. Això vol dir que, d'una banda, es refereix a la comunicació que Déu fa d'ell mateix, de manera que indica originàriament el Verb etern de Déu; però el Verb es va fer carn (Jn 1,14) i aleshores Jesucrist, fill de Maria, és realment el Verb de Déu. L'*Exhortació* manifesta també que la creació forma part d'aquesta simfonia en què s'expressa l'únic Verb. Encara hi ha una altra dimensió: la Paraula de Déu s'ha comunicat a la història de la salvació amb la força de l'Esperit per mitjà dels profetes. Aquesta Paraula que ha ressonat en el cor de la història ha arribat a la plenitud en el misteri de l'encarnació, mort i resurrecció del Fill de Déu. La Paraula és transmesa a través de la predicació apostòlica i és present en la Tradició viva de l'Església. Així la Sagrada Escriptura —l'Antic i el Nou Testament— és Paraula de Déu. L'experiència cristiana és doncs la religió de la Paraula de Déu. En la vida de l'Església l'Escriptura ha de ser «proclamada, escoltada, llegida, acollida i viscuda com a Paraula de Déu, en el si de la Tradició apostòlica, de la qual no es pot separar» (§ 7). La Paraula de Déu és un concepte analògic: té diversos significats i un sentit unitari; el lloc central l'ocupa la persona de Crist.

Tot el que existeix no és fruit d'un atzar irracional, sinó que ha estat volgut per Déu. Al bell mig d'aquest desig diví hi ha la invitació a participar de la vida divina en Crist. La salvació de l'home —la participació en el misteri de la vida divina— és el motiu de tot en la creació. La meditació d'aquest misteri revelat en la Sagrada Escriptura fa que ens adonem que, tard o d'hora, el tenir, el plaer i el poder, que tan presents són en els missatges del nostre món, es manifesten incapaços de satisfer les

aspiracions més pregones del cor humà. L'Esriptura ens fa conèixer que la Paraula eterna, que s'expressa en la creació i es comunica en la història de la salvació, en Crist s'ha convertit en una persona, amb la qual ens podem trobar i hi podem descobrir un horitzó nou i insospitat per a les nostres vides. El misteri que les Esriptures descobreixen en Crist és una novetat inaudita i humanament inconcebible: «La Paraula divina s'expressa veritablement amb paraules humanes» (§ 11). En la Pasqua del Senyor Jesús —centre de tota l'Esriptura—, «Déu es revela a si mateix i revela la potència de l'amor trinitari que aniquila les forces destructores del mal i de la mort» (§ 13). Tot el significat de la gran simfonia de la creació és confiat al solo que realitza a una sola veu Jesús: «El Fill de l'home resumeix en si la terra i el cel, la creació i el Creador, la carn i l'Esperit» (§ 13). Jesucrist és doncs la culminació de la Revelació i el mediador de la trobada entre l'home i Déu.

El Papa Benet remarca que l'Esriptura no es pot comprendre sense l'ajuda de l'Esperit Sant que l'ha inspirada i l'ha feta sorgir en el cor de l'Església. És doncs la Tradició viva de l'Església la que ens fa comprendre de manera adequada la Sagrada Esriptura com a Paraula de Déu. El Verb de Déu, tal com ja ha estat explicat, precedeix i transcendeix l'Esriptura, però aquesta, en tant que inspirada per Déu, conté la Paraula divina de manera molt singular. El Pares antics de l'Església ho van formular de manera esplèndida: el Verb de Déu es fa «carn» i la Paraula es fa «llibre». Així la Paraula de Déu se'ns dóna en la Sagrada Esriptura com a testimoni inspirat de la revelació que, amb la Tradició viva de l'Església, és la regla suprema de la fe.

La Sagrada Esriptura neix en l'Església per obra de l'Esperit, de manera que els autors humans són veritables escriptors dels textos inspirats i, alhora, aquests tenen Déu com a veritable autor. El Papa reconeix que cal aprofundir en el sentit dels conceptes d'*inspiració* i de *veritat* a fi de donar respostes satisfactòries a la interpretació dels textos sagrats segons la seva naturalesa específica (§ 19).

L'*Exhortació* assenyalava que en la dinàmica de la revelació cristiana el silenci —com el que es manifesta el divendres de passió en la creu de Crist— és també una expressió important de la Paraula de Déu (§ 21).

Un altre aspecte teològic cabdal que remarca la *Verbum Domini* és el misteri de l'Aliança, que expressa la relació entre Déu que crida amb la seva Paraula i l'home que respon. L'Aliança —Antiga i Nova— és un pur do de l'amor de Déu, que supera tota distància i que ens converteix en *partners* ('companys, socis, parts') de pla de Déu: «Déu ens ha fet a cadascun de nosaltres capaços d'escoltar i de respondre a la Paraula divina. L'home ha estat creat en la Paraula i viu en aquesta; no s'entén a si mateix si no s'obre a aquest diàleg» (§ 22). El nostre món ha engendrat sospites sobre Déu com a realitat estranya a la vida i als problemes de l'home; la història de la salvació, que les Sagrades Esriptures ens donen a conèixer, ens mostra, en canvi, un Déu que parla i que intervé en la història a favor de la seva salvació integral.

La dinàmica dialogal de la Sagrada Escripura és enormement rica. Els Salms ens ofereixen les paraules amb què ens podem dirigir a Déu i a través de les quals li podem presentar la nostra vida en forma de col·loqui davant d'Ell, de manera que tota la nostra vida es pot transformar en un moviment vers Ell. Tots els sentiments que les persones podem experimentar en la nostra existència són presentats a Déu: el goig i el dolor, l'angoixa i l'esperança, el temor i l'ansietat. En aquesta tessitura, doncs, les paraules que les persones dirigeixen a Déu es converteixen també en Paraula de Déu. Tota l'existència de l'home es troba sota la crida divina.

Quan sentim la Paraula de Déu, la resposta humana és la fe. En Crist, la fe adquireix la forma de la trobada amb una persona a qui es confia la pròpia vida. La Paraula de Déu, que és infinitament sàvia, ens mostra també la possibilitat de renunciar a aquest diàleg d'Aliança amb Déu. El pecat és no escoltar la Paraula, és el tancament davant de Déu que crida a la comunió amb Ell. El pecat és «no escoltar» —desobeir. L'obediència de Jesús, fins a la seva mort en creu, desemmascara aquest pecat i ens ofereix la reconciliació amb Déu —la Nova Aliança—, començament d'una vida nova: «en Jesús, Verb de Déu, hi ha el perdó que ens obre a la salvació» (§ 26).

Maria és el model de les persones creients atentes sempre a la Paraula de Déu: ella és la figura de l'Església sempre a l'escolta de la Paraula. És una atenció activa, que interioritza i assimila la Paraula, a fi de convertir-la en forma de vida. El salm de Maria, el Magníficat, és un poema completament teixit amb els fils de la Sagrada Escripura, Paraula de Déu.

L'*Exhortació* fa una afirmació central: l'autèntica hermenèutica de la Bíblia sols és possible en la fe de l'Església, que ens ofereix la clau d'accés al text sagrat. El lloc originari de la interpretació de l'Escripura és la vida de l'Església, perquè és la fe de l'Església la que reconeix en la Bíblia la Paraula de Déu. La Bíblia és el llibre de l'Església i això fa que no puguem llegir sols l'Escripura. És un principi ben establert

Verbum Domini, la Paraula de Déu.

per l'hermenèutica moderna la constatació que el coneixement del text bíblic sols és accessible a qui té una afinitat viva amb el que diu el text (§ 30).

En aquest context, la *Verbum Domini* reconeix que el mètode d'anàlisi històrica i filològica del text —juntament amb altres mètodes més recents— ha estat enormement beneficiós per a la comprensió de l'Escriptura. Aquests mètodes són imprescindibles i van units al realisme de l'encarnació: «La història de la salvació no és una mitologia, sinó una veritable història que cal estudiar amb els mètodes de la investigació històrica seriosa» (§ 32). Cal aprendre a endinsar-se en el secret de les llengües bíbliques i a comprendre-les en la seva estructura i maneres d'expressar-se. Però en el treball d'interpretació cal no oblidar mai que ens trobem davant la Paraula de Déu, de manera que la tasca compromesa no acaba quan s'han trobat les fonts del text, les formes en què s'expressa o els procediments literaris. És imprescindible «aclarir el significat del text bíblic com a Paraula actual de Déu» (§ 33).

Ja la Constitució *Dei Verbum* del Concili Vaticà II va remarcar que per a captar el sentit que l'escriptor sagrat pretenia formular era fonamental (a) l'estudi dels gèneres literaris en què aquest s'expressava i la contextualització del text i (b) la interpretació en el mateix Esperit en què fou escrit el text. Per a captar la *dimensió divina* de la Bíblia cal: (a) interpretar el text considerant la unitat de tota l'Escriptura —exegesi canònica—; (b) tenir present la Tradició viva de tota l'Església; (c) considerar l'analogia de la fe, segons la qual s'equilibren afirmacions que es poden trobar en tensió. Per tant, ens trobem davant de l'exigència de treballar a partir de dos nivells metodològics: l'historicocrític i el teològic.

Si el treball exegetíc queda reduït al primer nivell, l'Escriptura es converteix en un simple text del passat, que pot comunicar apreciacions morals, i coneixements històric i literaris, però no assoleix la dimensió teològica i queda reduït a la historiografia i a la història de la literatura antiga. Quan no hi ha hermenèutica de la fe, treballa aleshores una hermenèutica secularitzada que parteix de la convicció que Déu no apareix en la història humana. En aquesta perspectiva l'exegesi resta sols en l'àmbit històric i literari, mentre que la teologia treballa a partir d'una espiritualització del sentit de les Escriptures, que no respecta el caràcter històric de la revelació. Es produeix així una bretxa entre l'exegesi científica i la *lectio divina*. L'equilibri és delicat perquè la fe no pot degenerar en fideisme, que porta a lectures fonamentalistes absolutament inacceptables. Cal «una raó que, investigant els elements històrics presents en la Bíblia es mostri oberta i que no rebutgi a priori tot el que excedeixi la seva pròpia mesura. D'altra banda, la religió del Logos encarnat mai no deixarà de mostrar-se pregona-ment raonable a l'home que cerca sincerament la veritat i el sentit darrer de la pròpia vida i de la història» (§ 36).

Hug de Sant Víctor (1096-1141) afirmava amb gran finor: «Tota la divina Escriptura és un sol llibre i aquest llibre és Crist». És cert que la Bíblia, considerada sols sota

l'aspecte històric o literari és una col·lecció de textos redactats durant gairebé mil anys, en què no és fàcil trobar-hi una unitat interior. Els textos presenten tensions diverses. Aquí l'*Exhortació* recorda que els escrits del Nou Testament parlen més aviat de «les Escripures», de manera que pressuposen que la unitat de les Escripures en relació amb l'única Paraula és la persona de Crist (§ 39).

Les persones del nostre món se senten perplexes davant les pàgines fosques de la Bíblia, plenes de violències sovint atribuïdes directament a la voluntat de Déu. Cal aquí tenir present que la revelació bíblica es troba pregonament arrelada en la història. El Papa recorda que «la lectura d'aquestes pàgines exigeix tenir una competència adequada, adquirida a través d'una formació que ensenyi a llegir els textos en el context historicoliterari que els és propi i en la perspectiva cristiana, que té com a clau hermenèutica completa l'Evangeli i el manament nou de Jesucrist» (§ 42). En aquest marc, el document pontifici recorda que el literalisme propugnat pel fonamentalisme és una traïció tant del sentit literal com de l'espiritual, que obre camí a tota mena de contrasentits. El fonamentalisme no entén que la Paraula de Déu ha estat formulada en un llenguatge i en unes fórmules condicionades per uns moments històrics molt concrets. El cristianisme, en canvi, percep en les paraules el Logos, que escampa el seu misteri a través d'aquesta història i d'aquestes formulacions literàries autènticament humanes. La *lectura creient de la Sagrada Escripura* cerca la veritat que salva, «sense ignorar la mediació humana del text inspirat i els seus gèneres literaris» (§ 44).

L'equilibri és delicat: la investigació científica sobre les Sagrades Escripures en l'Església no pot ser una tasca neutra. Cal estudiar les llengües originals i els mètodes interpretatius adequats, però això s'ha de fer en el marc d'una profunda vida espiritual perquè l'Escripura sols es pot comprendre vivint-la (§ 47). Benet XVI formula de nou el desig del Concili Vaticà II: «Desitjo que [...] l'estudi de la Sagrada Escripura, llegida en la comunió de l'Església universal, sigui realment l'ànima de l'estudi teològic» (§ 47).

A partir d'aquí entrem en la segona part de l'*Exhortació* que és una meditació de la missió nuclear de la Paraula en el cor de l'Església, segons el principi del pròleg joànic: «a tots els qui l'han rebut, els ha concedit de ser fills de Déu» (Jn 1, 12). Hi ha un principi bàsic: «La relació entre Crist, Paraula del Pare, i l'Església no pot ser entesa sols com si fos un esdeveniment passat, sinó que és una relació vital, en què cada fidel es troba cridat a entrar-hi personalment» (§ 51). L'Església es comprèn, doncs, com a «casa de la Paraula» i aquí l'*Exhortació* s'endinsa en la meditació de la missió de la sagrada litúrgia com a àmbit privilegiat en què Déu ens parla en la nostra vida: és Crist mateix qui és present en la seva Paraula i és ell qui parla quan en l'Església es llegeix la Sagrada Escripura. En l'acte litúrgic, la Paraula de Déu va acompanyada de l'íntima acció de l'Esperit que fa que sigui eficaç en el cor de les persones creients. Una hermenèutica creient de la Sagrada Escripura ha de tenir present la litúrgia en què la Paraula

és celebrada com a paraula actual i vivent. L'Església, amb sàvia pedagogia, proclama i escolta la Sagrada Escripura seguint el ritme de l'any litúrgic. Aquest desplegament de la Paraula de Déu en el temps de la vida es realitza en la celebració de l'eucaristia i en la Litúrgia de les Hores. En el centre de tot hi ha sempre el misteri pasqual, a què es refereixen tots els misteris de Crist i de la història de la salvació, que s'actualitzen sacramentalment (§ 52). La celebració litúrgica posseeix una dinàmica bíblica, atès que ens trobem davant de la Paraula de Déu, que realitza el que diu, tal com s'esdevé en la història de la salvació. És un fet cabdal —que l'*Exhortació* recorda— que Crist, realment present en el pa i el vi eucarístics, és present de manera anàloga en la Paraula proclamada en la litúrgia.

A propòsit de l'homília, el Papa recorda que «constitueix una actualització del missatge bíblic, de manera que ha de portar els fidels a descobrir la presència i l'eficàcia de la Paraula de Déu en l'avui de la pròpia vida. Ha d'apuntar a la comprensió del misteri que se celebra, ha d'invitar a la missió, tot disposant l'assemblea a la professió de fe, a la pregària universal i a la litúrgia eucarística» (§ 59). La predicació ha de mostrar Crist, que ha de ser el centre de qualsevol homília. El predicador ha de respondre a tres preguntes: (a) Què diuen les lectures proclamades? (b) Que em diuen a mi personalment? i (c) Què haig de dir a la comunitat, tenint en compte la seva situació concreta?

La *Verbum Domini* remarca que entre les formes de pregària que exalten la Sagrada Escripura hi ha la Litúrgia de les Hores, en què l'Església, realitzant la funció sacerdotal de Crist, ofereix a Déu sense parar el sacrifici de lloança, que és el fruit d'uns llavis que professen el seu nom. Es tracta d'una pregària privilegiada perquè «manifesta l'ideal cristià de santificar tot el dia, al ritme de l'escolta de la Paraula de Déu i de la recitació dels salms» (§ 62). El Sínode va manifestar el desig que es difongui entre el poble de Déu aquesta pregària, especialment en el seu nucli, que són les laudes i les vespres. El pares sinodals van exhortar també els pastors de les comunitats perquè promoguin moments de celebració de la Paraula a fi que els creients tinguin la possibilitat d'endinsar-se en la riquesa del Leccionari per pregar i meditar la Sagrada Escripura, especialment en els temps litúrgics més forts d'advent, Nadal, quaresma i Pasqua.

Els pares sinodals també suggereixen que es destini un lloc de relleu i d'honor on col·locar la Sagrada Escripura fora de la celebració. L'*Exhortació* també recorda que no s'ha de substituir mai la Sagrada Escripura per altres lectures i que el salm responsorial també és Paraula de Déu.

El Papa explica que la proclamació litúrgica de la Paraula ha de ser preparada en el cor dels fidels en una pastoral que porti a la florida d'una nova etapa d'amor més gran a la Sagrada Escripura per part de tots els membres del poble de Déu, de manera que a través de la lectura orant i fidel de la Paraula es vagi aprofundint la relació amb la mateixa persona de Jesús. Jeroni recomanava a una fidel romana a propòsit de

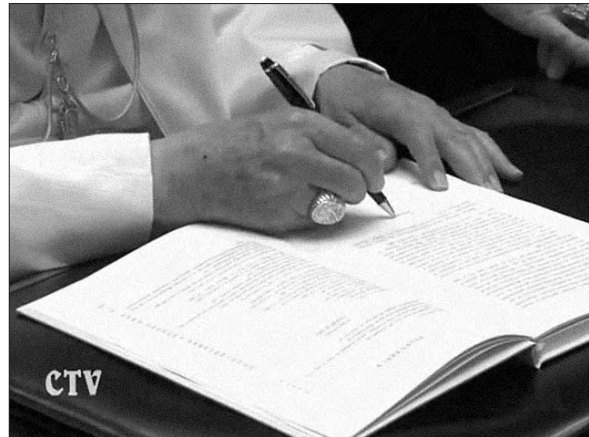
l'educació d'una filla: «Assegura't que estudiï cada dia un passatge de l'Esriptura... Que la pregària vagi a continuació de la lectura, i que la lectura segueixi la pregària...» (§ 72). El Sínode ha invitat a fer un particular esforç eclesial per a ressaltar el lloc central de la Paraula de Déu en la vida de les comunitats cristianes, de manera que aquestes s'interessin per la trobada personal amb Crist que es comunica en la seva Paraula (§ 73). Convé afavorir la difusió de comunitats petites —famílies, parròquies, moviments...— on es promogui la formació la pregària i el coneixement de la Bíblia.

La catequesi ha de tenir com a centre l'explicació de les Esriptures, que sols Crist és capaç de fer (cf. Lc 24,27-28). Així reneix una esperança que es troba per damunt de qualsevol fracàs i que fa dels deixebles uns testimonis convençuts i creïbles del Ressuscitat. (§ 74). La catequesi ha de ser un apropament a les Esriptures en la fe i la Tradició de l'Església. Les paraules s'han de sentir com a vives, de manera que els fidels reconeguin que la seva existència personal pertany a aquesta història de la salvació. Aquesta presència central de la Paraula s'ha de notar en tots els àmbits de la vida de l'Església. En les comunitats de vida consagrada ha de ser especialment notable una formació sòlida per a la lectura creient de la Bíblia, perquè aquesta forma de vida «indica al món d'avui el que és més important i en realitat l'únic que és decisiu: que hi ha una raó última per la qual val la pena viure, és a dir, Déu i el seu amor inescrutable» (§ 83).

Els fidels laics en els diferents àmbits de la vida quotidiana han de desplegar una vida cristiana cada vegada més conscient, capaç de donar raó de l'esperança que tenim. Els esposos cristians són els primers anunciadors de la Paraula de Déu davant els propis fills i la comunitat eclesial ha d'ajudar-los a fomentar la pregària en família, l'escolta de la Paraula i el coneixement de la Bíblia (§ 85).

La *Verbum Domini* remarca que la Paraula de Déu ha d'estar a la base de tota espiritualitat autènticament cristiana, perquè és una Paraula que es dirigeix personalment a cadascú, però que també construeix la comunitat Església. La *lectio divina* és un camí privilegiat per a obrir el tresor de la Paraula de Déu i per a crear l'encontre amb Crist, Paraula divina i vivent. El procés, tal com el recorda el Papa Benet és: (a) lectura del text, que fa sorgir la qüestió de saber quin és el contingut del text en si mateix. D'aquesta manera s'evita el risc de no sortir mai dels nostres propis pensaments; (b) meditació, que ha de respondre a la qüestió de: què ens diu el text a nosaltres? Cada persona i cada comunitat s'ha de deixar interpel·lar i examinar, perquè aquestes paraules no són d'un passat llunyà, sinó que viuen en el nostre avui; (c) la pregària consisteix a respondre a la pregunta: què diem nosaltres a Déu com a resposta a la seva Paraula? Les pregàries poden ser múltiples: petició, intercessió, agraïment o lloança. Aquesta és la primera manera a través de la qual la pregària ens canvia; (d) la contemplació és un nou pas en el camí. Aquí acceptem com a do de Déu la seva pròpia mirada i ens demanem: quina conversió de la ment, del cor i de la vida ens demana el Senyor? La

*L'escolta de la Paraula
i el coneixement de la Bíblia
són imprescindibles.*

lectio divina és un procés dinàmic que porta a (e) l'acció, que mou la vida del creient a convertir-se en do per als altres per la caritat (§ 87). Maria, la Mare de Déu, és el gran model d'aquest camí de lectura creient de la Paraula. Ella sabia trobar el llaç pregon que uneix en el gran disseny de Déu tot un seguit d'esdeveniments, accions i detalls aparentment esparsos.

La tercera part de l'*Exhortació* és una meditació sobre la Paraula en el món, a partir de Jn 1,18 «A Déu, ningú no l'ha vist mai: el seu Fill únic, que és Déu i està en el si del Pare, és qui l'ha revelat».

L'Església anuncia al món el Logos de l'esperança, perquè les persones necessitem la «gran esperança» per a poder viure el nostre propi present: hi ha un Déu que té rostre humà i que ens estima fins a l'extrem (Jn 13,1). Aquestes paraules de vida eterna no ens les podem guardar, sinó que tenim l'obligació i la responsabilitat de transmetre-les, ja que nosaltres mateixos les hem rebudes per gràcia (§ 91). No hem d'oblidar mai que la novetat de l'anunci que hem rebut i que hem de transmetre com a missió no és un pensament, sinó un fet: Ell s'ha revelat (§ 92).

L'anunci de la Paraula té com a contingut el Regne de Déu, que és la mateixa persona de Jesús. I la missió d'anunciar la Paraula de Déu és una tasca de tots els deixebles de Jesús, com a conseqüència del baptisme que hem rebut (§ 94). Avui constatem que hi ha molts pobles que no han conegut la Bona Nova, i també que hi ha molts de batejats que necessiten que se'ls torni a anunciar de manera persuasiva la Paraula del nostre Déu. Aquesta evangelització és sempre obra de l'Esperit de Déu, però hem de tenir present que tot anunci ha d'anar lligat amb el testimoni cristià, que fa creïble aquesta Paraula de vida i permet veure que no es tracta d'una bella filosofia, sinó d'una realitat que es pot viure i que fa viure (§ 97). El Papa recorda que «el compromís per la justícia i la transformació del món forma part de l'evangelització» (§ 100).

La *Verbum Domini* ens recorda que la Paraula de Déu és font de reconciliació i de pau, perquè en ella Déu reconcilia en si totes les coses (2Co 5,18-20). En la Paraula hi descobrim que Crist és la nostra pau (Ef 2,14), que ens fa comprometre perquè donem exemple de reconciliació per a construir una societat justa i pacífica (§ 102).

Als joves el Papa els recorda el que va dir al començament del seu pontificat: «Qui deixa entrar Crist no perd res, res —absolutament res— del que fa la vida lliure, bella i gran. Al contrari: sols amb aquesta amistat s'obren les portes de la vida» (§ 104).

La Paraula de Déu ens revela que també les circumstàncies adverses són misteriosament «abraçades» per la tendresa de Déu. De fet, en l'Evangeli hi aprenem que el punt culminant de la proximitat de Déu al sofriment de l'home el contemplem en el mateix Jesús (§ 106).

La Sagrada Escripura manifesta la predilecció de Déu pels pobres, que són aquells qui no sols es troben necessitats de pa, sinó també de paraules de vida. En la Bíblia el pobre veritable és el qui es confia totalment a Déu (§ 107).

L'*Exhortació* és rica en aspectes que deriven de l'amor per la Paraula de Déu: així l'arrogància de l'home que viu com si Déu no existís, porta a deteriorar la natura, sense reconèixer-hi l'obra de la Paraula creadora. El Papa constata que «l'home ha de ser educat de nou en la sorpresa i el reconeixement de la bellesa autèntica que es manifesta en les coses creades» (§ 108).

Hi ha també una altra necessitat per al nostre món que afirma la *Verbum Domini*: cal afavorir entre els agents culturals un coneixement adequat de la Bíblia, perquè aquesta conté valors antropològics i filosòfics que han influït positivament en tota la humanitat. Cal, per tant, recuperar plenament el sentit de la Bíblia com a gran codi per a les cultures del món (§ 110).

Després d'un camí ben llarg i ric, l'*Exhortació* del Papa Benet XVI sobre la Paraula de Déu en la vida i la missió de l'Església arriba a port. En la «Conclusió», el Papa exhorta a fer l'esforç de tenir cada vegada més familiaritat amb la Sagrada Escripura perquè el nostre temps ha de ser cada dia més el d'una nova escolta de la Paraula de Déu i el d'una nova evangelització; i això val per a casa nostra mateix, on tot sovint percebem que l'Evangeli s'ha oblidat o que pateix la indiferència de molta gent.

El Papa ens encoratja a ser fermes en l'anunci de la Paraula perquè aquesta crea comunió i és font d'alegria, perquè l'alegria és un fruit del mateix Esperit de Déu (Ga 5,22), que és qui guia la història.

L'*Exhortació* es clou amb un nou record de Maria, que és benaurada —feliç— perquè té fe i en la fe ha acollit en el seu si el Verb de Déu. L'alegria que rep de la Paraula es pot estendre a tots els qui, en la fe, es deixen transformar per la Paraula de Déu.

Penso que l'*Exhortació Verbum Domini* és un document d'una importància cabdal perquè parla de l'única realitat que és realment important —perquè omple de sentit les nostres vides i el nostre món—: la Paraula de Déu.

Lagrange i Ubach cent anys després: la ruta de l'Èxode

per fra Jordi Cervera i Valls, OFM Cap

Introducció

El 8 d'abril de 1910 Dom Bonaventura Ubach, monjo de Montserrat, iniciava un viatge per la península del Sinaí i l'Aràbia Pètria, acompanyat del prevere belga Josep Vandervorst, alumne —com ell— de l'*École Biblique et Archeologique Française* de Jerusalem. Es tractava de resseguir l'itinerari que, anys abans, havia recorregut el seu mestre Marie Joseph Lagrange i altres dominics jerosolimitans d'aquesta escola. Cent anys després, i fent coincidir les dates, hem repetit l'expedició del monjo català. També hem estat un duet: fra Riccardo Lufrani, dominic i professor de topografia a l'*École Biblique* de Jerusalem, i jo mateix, professor de Bíblia a la Facultat de Teologia de Catalunya. Oferim, en primícia, un primer tast d'aquesta aventura, que consisteix a emmarcar el sentit del nostre viatge i d'aquelles entusiastes exploracions bíbliques de fa cent anys. La crònica detallada de la nostra ruta de l'Èxode, amb un bell complement fotogràfic, estan en procés editorial i confiem que no trigarà gaire a sortir publicada.

1. Marie Joseph Lagrange i les expedicions sinaítiques de l'*École Biblique*

En l'arxiu de l'*École Biblique* de Jerusalem hi ha una carpeta-arxivador verda amb el títol de «*Carnets des voyages*». S'hi conserva, entre altres papers, un quadern petit, de disset centímetres de llarg per onze d'ample. El llom té un centímetre de gruix i relliga setanta fulls. Les tapes són de cartró prim, folrades amb una cartolina fina que està recoberta d'un paper de color morat —molt desgastat— que imita la pell. La coberta

del llom està molt malmesa: sols es manté sencera una minúscula part del centre que està desenganxada pel costat dret, i que cobreix escassament una tercera part del llom, deixant al descobert i visibles els plecs dels fulls cosits i encolats.

La portada de la llibreta té, enganxada a la part superior dreta, una etiqueta petita on, escrit amb ploma, hi llegim «Sinaï 1896». Es tracta del quadern on fra Marie Joseph Lagrange apuntà les notes del seu segon viatge a la península del Sinaï. Ens sentim privilegiats d'agafar i fullejar amb les pròpies mans aquest petit tresor custodiat pels dominics jerosolimitans. Aquest bloc d'apunts ens aproxima vivament al personatge que l'escriuí, ens endinsa emocionadament en la topografia que descriu, i ens esperona il·lusionadament a resseguir i a reviure els mateixos itineraris bíblics que Lagrange, Ubach, i altres biblistes desplegaron —amb no poca intensitat— fa un segle.

Complementant la lectura atenta del quadern de Lagrange hem accedit a les fotografies dels primers viatges d'estudi de l'École Biblique, un testimoni eloqüent i entranyable del tarannà d'aquella època i que ens permetran contrastar el que, cent anys després, nosaltres hem gosat repetir. També mencionem, a tall més anecdòtic però revelador de la situació d'aquells temps, que en la sagristia del convent dominic de Saint Étienne, en el fons d'una calaixera, es van trobar les dues pistoles que el frare dominic portava en els seus viatges.

Lagrange, amb 34 anys, perfeccionava els seus estudis de llengües orientals a la universitat de Viena quan rebé —el 5 de febrer de 1889— l'obediència d'anar a Jerusalem. La tardor de l'any següent, concretament el 15 de novembre de 1890, l'École Pratique d'Études Bibliques iniciava l'itinerari acadèmic amb una cerimònia d'inauguració. Lagrange hi pronuncià un discurs bell i matisat, desgranant un captivador recorregut històric dels desafiaments que els estudis bíblics han hagut d'encarar en cada època. La nova institució també es plantejà de respondre als desafiaments del seu temps, per això la topografia, la geografia, l'arqueologia, els costums beduïns,

*El pare
Lagrange
de viatge
per Terra Santa.*

esdevingueren de bell principi un complement fonamental a l'estudi del text bíblic, que es feia a través dels incipients mètodes històrics i crítics. Calia respondre de forma integral —amb vibració, claredat, metodologia i eficàcia científica— al dur racionalisme del moment.

L'any 1893 Lagrange organitzà la primera expedició bíblica a la península del Sinaí. D'aquest viatge no en tenim cap bloc de notes i el frare dominic no en publicà cap ressenya, crònica o article. L'any 1896, tres anys després del primer viatge, organitzà una segona caravana bíblica al Sinaí. Els apunts de la llibreta descrita es converteixen en una crònica detallada que apareix en el número cinc de la *Revue Biblique* (1896) amb el títol: «De Suez a Jerusalem par le Sinaï». Segons expressa ell mateix, la redacció d'aquest reportatge responia a amicals requeriments, més que a la pròpia iniciativa: «Des amis ont prétendu que je n'avais pas le droit d'être allé deux fois aux saintes montagnes sans en rien dire». Lagrange explica que la seva crònica està complementada amb apunts que havia pres durant el primer viatge. Els comentaris que fa en l'article publicat ens permeten identificar la ruta d'aquell primer itinerari: Suez, monestir de Santa Caterina, Àcaba i Petra. Es tracta, fonamentalment, del mateix recorregut que Ubach realitzarà l'any 1910.

La crònica d'aquest segon viatge té una primera part, titulada «De Suez au Sinaï», que recull l'itinerari iniciat el dissabte 15 de febrer a Suez. Passà per Ayun Musa, uadi Garandal, Ras Abu Zene, la plana d'El Markhà, uadi Maghara, uadi Mukatteb, uadi Feiran, ascensió al Serbal, uadi Slaf, el coll de Naqb el Haua, i arribà al monestir de Santa Caterina el dilluns 24 de febrer de 1896.

La continuació de la crònica, que correspon a les dates del 25 al 27 de febrer, apareix l'any següent (1897), en el número sis de la *Revue Biblique*. Aquí explica la visita detallada del monestir de Santa Caterina, l'ascensió al Djebel Musa i l'ascensió al Djebel Caterina. Una tercera crònica apareix el mateix any 1897, on explica el camí de tornada («Du Sinaï a Nahel») iniciat el divendres 28 de febrer —via Serabit el Khadem— fins a Nakhel. Hi arribaren set dies després, el 5 de març. Descansaren un dia a Nakhel i el dia 7 de març reprenen la marxa fins a Ain Qudeis i Ain Quseimeh (Qadeix Barnea), on arribaren l'11 de març. D'aquest itinerari —Nakhel-Ain Quseimeh— Lagrange en fa una narració a part —i detalladíssima— al número cinc de la *Revue Biblique* (1896). El darrer tram de viatge («De 'Ain Kseimeh a Ghazze et Jérusalem») es perllongà del 12 al 18 de març.

A la primavera de l'any 1902, sis anys després del segon viatge de Lagrange, fra Antonin Jaussen encapçala una nova expedició per la península del Sinaí, aquesta vegada seguint un itinerari semblant al del primer viatge de Lagrange. El mateix Jaussen publica la crònica en el número dotze de la *Revue Biblique* (1903) amb un especial interès per descriure la zona Àcaba-Maan. La terciària dominicana Adélaïde Sargenton-Galichon, present en l'expedició, publicà una versió femenina del mateix

recorregut. El programa escolar del curs 1901-1902 de l'École Biblique presentava el viatge així:

Ile, départ de Suez le 11 février.- A'youn Mousa, Ouâdy Sidreh, ou. Gharandel, ou. Maghâra, ou. Feirân, ascension du Serbal, couvent de Sainte-Catherine (séjour de trois jours, ascension du Djébel Mousa et du dj. Katherin), ou. Ech-Cheikh, ou. El-'Ain, 'Ain Nouéba, 'Aqaba. Retour par Gaza ou Pétra. (Le voyage du Sinaï est à 25 francs par jour; environ 35 jours).

L'any 1903, de l'11 de febrer al 8 de març, segons consta en un altre quadern de notes que hi ha en la mencionada carpeta «*Carnets des voyages*», fra Raphaël Savignac també fa un viatge a la península del Sinaï. L'any 1906, Jousen fa una nova expedició amb un recorregut interessant: de Nakhl a Petra passant per Qadeix Barnea. En deixà una crònica al número quinze de la *Revue Biblique*. Un any després apareix, a la mateixa revista, un article de fra Felix Marie Abel sobre arqueologia cristiana al Sinaï, que complementa les aportacions de Lagrange en les seves dues expedicions, i també se'n publica un altre de Savignac sobre els *nawamis* de uadi Feiran.

Per últim, a tall anecdòtic, i per mostrar l'evolució dels viatges, fem referència a un diminut quadern de notes, també trobat dins la rica carpeta verda, que narra, amb quilometratge inclòs, un viatge en automòbil de Jerusalem a la península del Sinaï, però difícil de datar i de precisar els noms dels viatgers. Però això ja són figures d'un altre paner. Nosaltres ens centrem en els primers viatges —especialment els dos de Lagrange (1893 i 1896)— que deriven en dos articles de notable ponderació: el primer sobre el Sinaï bíblic, publicat l'any 1899, on defensa amb diversos i sòlids arguments que l'anomenat Djebel Musa és la muntanya de la revelació divina. L'altre article, publicat l'any 1900, desgrana, analitza i comenta, un per un, tots els noms geogràfics que apareixen citats en el recorregut israelític. Es tracta d'un estudi —desglossat en dues parts— on el frare dominic s'aproxima sistemàticament al recorregut bíblic amb les eines de la topografia, la crítica literària i la crítica textual. Com ell bé subratlla: «il nous semble que ces trois points s'éclaircissent mutuellement». Ens trobem amb un article característic de Lagrange, cenyit i ben construït, que s'aproxima al text bíblic amb un envejable i elegant equilibri de respecte creient i de seriositat metodològica, sense caure en els extrems d'un racionalisme estèril o d'un pietisme entusiasta. Amb aquest article, qui sap si Lagrange pretenia corregir les mancances de rigor metodològic de les nombroses publicacions que apareixien en aquelles dècades, on els textos bíblics eren abordats amb un excessiu literalisme, o forçant el concordisme.

2. Bonaventura Ubach pel Sinai i l'Àrabia Pètria

El 14 d'agost de 1906, amb 27 anys, el monjo català desembarcava en el port de Jafa. A les sis de la tarda del mateix dia entrava a Jerusalem. S'instal·là en el monestir de sant Benet i sant Efreem. Hi arribava —amb tres monjos benedictins més— en qualitat de professor i formador del seminari siriana, però també amb la determinació d'aprofundir en els estudis escripturístics. Tenim constància que els primers contactes amb l'École Biblique provocaren recels i impressions negatives al jove Ubach, però ben aviat canvià de parer vers els qui esdevindrien els seus venerats mestres d'exegesi (Lagrange i Dhorme), d'arqueologia (Vincent), d'àrab (Jaussen), de topografia (Abel), de geografia (Savignac). Poc després ja trobem Ubach plenament identificat amb l'ideari de l'École Biblique, seguint els seus cursos, i participant dels seus viatges d'estudi que li permetran conèixer de forma privilegiada la geografia bíblica: Palestina, Líban, Síria i Egipte.

Durant les dècades que precedeixen l'arribada d'Ubach a Jerusalem, les expedicions a Petra i a la península del Sinai havien estat constants, gairebé una moda. Aquelles terres, inèdites fins aleshores, eren explorades per artistes, aventurers, geòlegs, arqueòlegs, botànics, historiadors, egiptòlegs, cartògrafs, epigrafistes, folkloristes, antropòlegs... Els estudis sobre el terreny, els itineraris seguits, i les vicissituds del viatge, quedaven plasmats en una notable producció bibliogràfica que ajudava els nous exploradors. El monjo montserratí arribà pocs anys després de les primeres expedicions de l'École Biblique per la península del Sinai, i suposem que captivat pels comentaris

Dom Ubach en la seva època palestinenca.

dels professors que les encapçalaren (Lagrange, Jousen i Savignac) programà, tot sol, pocs mesos abans de finir els seus quatre anys d'estada a Jerusalem, una expedició més modesta. Un company d'estudis, el prevere belga Josep Vandervorst, el volgué acompanyar. Es tractava, mai millor dit, d'una expedició de sabata i espartdenya, que tingué lloc durant la primavera de 1910. D'aquest viatge en tenim una simpàtica, vehement i detalladíssima narració en el llibre *El Sinai: viatge per l'Aràbia Pètria, cercant les petjades d'Israel*, escrit per Ubach en català prefabrià a Montserrat, poc després del seu retorn de Jerusalem, i que aparegué publicat l'any 1913. Posteriorment, amb actualitzacions i complements, aparegué una segona edició, en català normalitzat, l'any 1955.

El dia 2 d'abril sortien de Jerusalem —en tren— cap a Jafa. El mateix capvespre embarcaren fins a Port Said, on arribaren l'endemà. D'allí un tren els portà al Caire, on sojornaren uns dies per aconseguir els permisos i fer els preparatius. El dia 7 d'abril sortien del Caire amb tren fins a Suez (Port Taufik). El dia 8 creuaven el canal i ja dormien a la península del Sinaí, concretament a l'oasi d'Ayun Musa. L'itinerari, a partir d'aquí va ser: Ayun Musa, uadi Garandal, Ras Abu Zenime, El Markhà, uadi Maghara, uadi Mukkateb, uadi Feiran, ascensió al mont Serbal, uadi Slaf, Naqb el Haau, monestir de santa Caterina, Djebel Mussa, uadi Xeic, Ain Khodra, uadi el Ain, Nuweiba, Aqaba, Maan, Petra, Funon, Kerak, Màdaba, Nebó i Jerusalem.

L'any 1928 Ubach féu un segon viatge a la península del Sinaí. Li calien il·lustracions pel projecte de la Bíblia de Montserrat. Del 14 de març al 21 d'abril (dissabte sant) es dedicà a visitar tots els indrets del voltant del canal de Suez, embarcà fins a Tor, anà al monestir de Santa Caterina i feu el retorn per Debbet er-Ramleh, Ras Abu Zenne, Ayun Musa, Suez, i finint el viatge al Caire.

Un tercer viatge s'esdevingué quatre anys després, l'any 1932, en plena canícula estival (del 5 al 28 de juliol). L'itinerari fou: Suez, vaixell fins a Tor, uadi Hebran, monestir de santa Caterina, uadi Feiran, Serabit el Khadem, uadi Baba'a, Abu Zenime i, amb automòbil, feu el tram del litoral fins a Ayun Musa i Suez. Aquesta vegada el motiu del viatge era aconseguir manà per al museu bíblic montserratí.

3. Uns viatges bíblics amarats de l'esperit aventurer de l'època

Hem d'associar les expedicions de l'École Biblique i els viatges de Bonaventura Ubach amb les entusiasmadades exploracions europees de l'Antic Egipte, l'Aràbia Pètria i Palestina, realitzades durant la segona meitat del segle XIX i el començament del segle XX. Seguidament oferim un repàs —a tall de breu degustació— d'aquells personatges, expedicions o publicacions més remarcables, o que són repetidament citats per Lagrange i Ubach.

Un referent per totes les expedicions a la zona, fetes durant la segona meitat del segle XIX, és Léon de Laborde. L'any 1830 aparegué la magnífica obra titulada *Voyage de*

l'Arabie Pétrée, escrita i publicada per ell mateix. Es tracta d'un llibre de gran format, un exemplar solemne de 58×40 cm, d'un pes considerable, elegantment imprès i dedicat a sa altesa reial Guillem II. Conté grans i detallades litografies —especialment de Petra— signades per ell mateix o pel seu company de viatge M. Linant. Una versió anglesa, més popular i petita, aparegué l'any 1836, on el traductor destacava el coratge de De Laborde d'explorar Petra i apropar-la a tothom. Laborde subratllava, en el prefaci de l'obra, la total desconeixença que fins feia pocs anys hi havia de la zona més cèlebre de l'antiguitat. També féu una ressenya històrica dels viatges realitzats en aquesta zona per pelegrins, militars, comerciants o aventurers. La seva exploració s'inicià al Caire on hi sojornà un any fent els preparatius. El recorregut va ser: Caire, golf de Suez, fonts de Moisès (Ayun Mussa), banys del Faraó (Hammamat Firaun), Serabit el Khadem, Àcaba (pel nord del Sinaí) i uady Mussa (Petra). El retorn fou diferent: Ras Mohammed, Tor, uadi Feiran, els convents del Serbal, uadi Mukkateb i Suez. De Laborde explica detalladament els preparatius de l'expedició, amb consells pràctics pels qui vulguin repetir-la, assenyalant els estris prescindibles i els imprescindibles: els queviures, armes, regals, diners i cartes de recomanació. El marquès aventurer clou la seva introducció manifestant que la seva millor recompensa seria que els seus consells i indicacions servissin a futurs viatgers. Anys després (1841) publicà una altra obra, molt documentada i detallada, titulada *Commentaire géographique sur l'Éxode et les Nombres* que esdevingué en aquell moment una de les obres més importants sobre la geografia de la península sinaítica.

David Roberts, considerat l'artista més important del segle XIX que visità i pintà aquestes terres (especialment Jerusalem, el Sinaí i Petra), arribà a Alexandria el 24 de setembre de 1838, procedent de Londres. Al Caire conegué Linant, el company de De Laborde, que li mostrà les litografies de Petra que dibuixà en la seva expedició de l'any 1828. Després de recórrer i dibuixar durant tres mesos tota la ribera del Nil fins a la segona cataracta, Roberts inicià un nou viatge, i sortia del Caire el 8 de febrer de 1839. Travessà la península del Sinaí i arribà a Àcaba el 27 del mateix mes de febrer. D'allí anà a Petra, on estigué cinc dies, i d'allí partí a Hebron, Gaza, Ascaló, Jafa i Jerusalem, on arribà el 29 de març, vigília del diumenge de Rams. Els dibuixos de Roberts —dotats d'un realisme i un atractiu no aconseguit pels seus predecessors— esdevingueren una original crònica pictòrica del seu viatge. Roberts deixà constància de la seves litografies en els sis volums publicats l'any 1842 i reeditats l'any 1855 amb el títol *The Holy Land. Syria, Idumea, Arabia, Egypt & Nubia*. Per a molts europeus esdevingueren el primer contacte real amb l'escenari de Terra Santa.

Els anys 1872 i 1876 E. H. Palmer publicà una versió anglesa i una versió alemanya —respectivament— dels seus dos viatges: el primer amb C. W. Wilson i sota els auspicis de la Ordinance Survey Expedition to the Peninsula of Sinai (1868-69), i el segon amb la Palestine Exploration Fund (1869-70). La primera expedició partí de

Fotografia del pare Ubach de viatge pel Sinaí.

Suez l'11 de novembre de 1868 i finalitzà a Suez, el 24 d'abril de 1869. Van ser cinc mesos en què visità detalladament el centre i el sud de la península del Sinaí. La segona expedició també s'inicià a Suez, el 16 de desembre de 1869 i finalitzà a Jericó el 10 de maig de 1870, recorrent durant també cinc mesos les muntanyes del Tih, Nakhl, Cadeix, Beerxeva, Hebron, Jerusalem, Arad, l'Arabà, Moab i el Nebó. Com el mateix Palmer subratlla, es tractava de la primera exploració sistemàtica de la península del Sinaí amb la intenció d'identificar els indrets mencionats per la narració mosaica.

L'any 1906 apareix un llibre gruixut i solemne, amb 186 fotografies i 4 mapes. Els autors són W. M. Flinders Petrie i C. T. Currelly. L'obra, titulada *Researches in Sinai* és el resultat de l'expedició desplegada durant quatre mesos per la Egypt Exploration Fund amb un objectiu centrat en l'egiptologia. El viatge s'inicià a Suez el 3 de desembre de 1904, i s'hi tornà el 23 de març de 1905. Es feren excavacions en les antigues mines de uadi Maghara i a Serabit El Khadem amb uns excel·lents resultats. Aquesta expedició està considerada pels actuals arqueòlegs com un autèntic treball de recerca arqueològica.

Flinders Petrie, en el prefaci de l'obra, fa els seus reconeixements a les expedicions de Wilson i Palmer, que segons ell, esdevingueren la base geogràfica per tots els exploradors posteriors. També cita els seus contemporanis Hull i Weill, aquest darrer company del seu viatge. Per fer-nos una idea de la magnitud d'aquesta expedició, Flinders Petrie consigna trenta-quatre treballadors, quelcom que qualifica —opinem que exageradament— d'inaudit en la península del Sinaí des de les expedicions mines faraòniques. També subratlla les dificultats per proveir menjar i aigua a tanta gent durant una temporada tan llarga, els robatoris de material soferts durant l'exploració, els ajuts rebuts... Flinders Petrie clou el seu prefaci amb una ressenya sobre els preus del moment perquè serveixin a futurs viatgers. Assenyala que el més costós és el lloguer de camells (cent anys després, encara és així!), i dona les tarifes dels diferents xeics. Per l'assistència i la seguretat també hi ha una tarifa, i indica que les provisions són més econòmiques i de millor qualitat portades des d'Anglaterra que comprades al

Caire. Només les lleties i el petroli es poden comprar a Egipte. Flinders Petrie clou el prefaci dient que qualsevol que parli moderadament l'àrab, i que sàpiga amb quins xeics ha de posar-se d'acord prèviament, no tindrà cap dificultat per viatjar pel Sinaí.

Però no tot són flors i violes en aquests viatges. El mateix Ubach fa esment, així com altres exploradors, del malaurat assassinat del professor Palmer, el lloctinent Gill i els seus companys, la mort del quals quedà convertida en un misteri. Atribuïda oficialment a uns beduïns del Tih, que foren ajusticiats públicament, s'intueix que les seves morts van ser provocades per agents del paixà Arabi.

Aquest és un tast insuficient i que, amb sentida recança, aturem aquí, de les nombroses expedicions que s'esdevingueren en aquell intrèpid segle XIX i principi del segle XX. Són tants els detalls, les anècdotes, els itineraris, les descobertes! Aquests homes —i també dones— que visitaren i exploraren la península del Sinaí i l'Àrabia Pètria es mereixen un extens llibre d'homenatge. Abans de cloure, i encara que molt breument, no podem estar-nos de citar els incansables viatgers J. L. Burckhardt, E. Rüppell, J. R. Wellsted, Ed. Robinson, F. W. Holland, C. Tischendorff (que descobrí el *Codex Sinaiticus* a la biblioteca del monestir de Santa Caterina).

Una mostra fefaent de fins a quin punt aquestes rutes era transitades i desitjades per visitar, la tenim en el llibre de Barnabé Meistermann, OFM titulat *Guide du Nil au Jourdain par le Sinaï et Petra*, publicat l'any 1909 a França amb el segell de la custòdia franciscana de Terra Santa. El seu format de butxaca, d'uns 15×10 cm, enquadernat amb unes tapes morades molt resistents, el feien adequadíssim de ser traslladat i consultat assíduament com una guia pràctica. El més remarcable és el seu contingut, que esdevé un interessant i simpàtic precedent de les inquantificables guies de viatge que, actualment, omplen les lleixes de les llibreries. Meistermann ho explica tot: la planificació del viatge (forma de viatjar, itinerari, durada, temporada, clima); l'equipament general (queviures, tendes, dromedaris, l'art de viatjar sobre el dors d'un camell, camells de càrrega, societat, viatge amb *drogman* (intèrpret), viatge sense *drogman*, despeses del viatge, els pares dominics, model de contracte amb el *drogman*, model de contracte amb els monjos del Sinaí); l'equipament personal (vestit, barret, calçat, begudes, articles diversos, precaucions higièniques, cigarretes i cafè per a l'escorta, armes); passaport i salconduits (del ministeri de la guerra, de l'arquebisbe del Sinaí al Caire, per Àcaba, per Petra, posta i telègraf, horari dels trens del Caire a Suez). Aquest llibre, com volgudament indica el títol, és una guia de viatge amb tots els ets i uts, i és citat nombroses vegades per Ubach en el seu llibre *El Sinaí*. Això ens fa pensar que l'obra de Meistermann seria, amb els articles publicats per Lagrange a la *Revue Biblique*, un dels principals referents del monjo en la preparació i el seguiment del viatge de l'any 1910. Si més no, la *Guide du Nil au Jourdain par le Sinaï et Petra* esdevingué un bon suport i font d'inspiració a l'hora de redactar, anys després i des de Montserrat, el seu viatge.

4. Centenari del viatge d'Ubach (1910-2010): reedició i preparatius

«Viatge al Pròxim Orient» és el títol de l'exposició permanent que els monjos de Montserrat han obert en el recinte del monestir a principi de l'any 2010. Han aprofitat l'escaiença dels cinquanta anys de la mort de dom Ubach per ampliar —amb un annex— la secció bíblica del museu. Es tracta d'actualitzar la intuïció originària del monjo escriptorista: gaudir d'un espai museístic que serveixi per a il·lustrar i contextualitzar geogràficament, socialment i culturalment la Bíblia. Aquesta exposició ha fet possible la visualització de peces que Ubach havia adquirit i que no tenien cabuda en la secció bíblica del museu.

Aquest viatge montserratí al Pròxim Orient en format d'exposició està dedicat a la Bíblia, però esdevé, paral·lelament, un merescudíssim homenatge a les increïbles capacitats d'Ubach, entre les quals hi ha anar recollint d'ací d'allà innumbrables peces per al museu bíblic de Montserrat. En la segona sala de la nova exposició hi ha, a l'esquerra, una vitrina que conté uns quants estris personals que utilitzava el monjo explorador. Es tracta d'una petita maleta de viatge per guardar els instruments de treball, una capsa de compassos, un regle graduat, dos transportadors de plàstic per mesurar els graus, una foto on apareix Ubach amb un salacot i muntant un camell enmig d'un oasi, un escaire de fusta amb dues taques de tinta, una brúixola gran i consistent, una llibreta on hi ha descrita del seu puny i lletra la distribució —prestatgeria per prestatgeria— de les peces del museu bíblic muntat l'any 1911, un quadern de topografia, un exemplar del llibre *El Sinai* (edició 1955). També, a la dreta de la vitrina, en l'extrem inferior, hi ha una llibreta oberta pel primer full: es tracta d'un bloc de notes de viatge d'uns 15×10 cm, amb tapes de cartolina prima folrades en negre, imitant

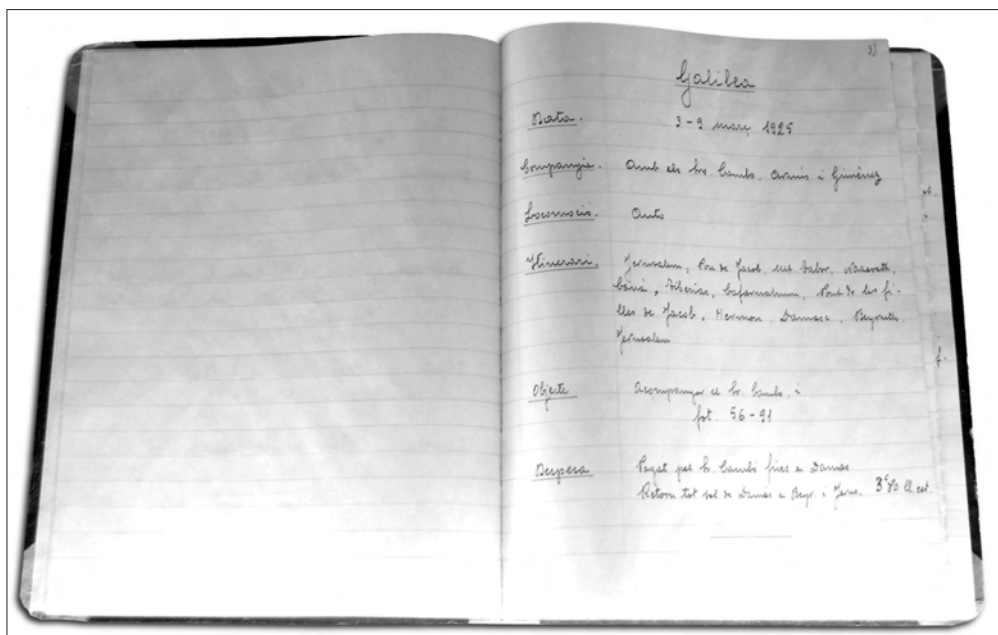

Materials del pare Ubach exposats al Museu de Montserrat.

la pell. Les cantoneres estan reforçades amb un folrat de color gris, també imitant la pell. En el primer full, escrit a ploma, hi ha dues columnes, la de l'esquerra assenyalant el concepte i la de la dreta l'explicació. Diu així:

Data:	3-9 març de 1925
Companyia:	Amb els Srs. Cambó, Arnús i Giménez
Locomoció:	Auto
Itinerari:	Jerusalem, pou Jacob, Mt Tabor, Nazareth, Cana, Tiberia, Cafarnahum, Pont de les filles de Jacob, Hermon, Damasc, Beyruth, Jerusalem.
Objecte:	Acompanyar el Sr. Cambó i fot. 56-91
Despesa:	Pagat pel Sr. Cambó fins a Damasc. Retorn tot sol de Damasc a Beyruth i Jerusalem. 3'80 ll. est.

Ens hauria plagut tenir a les mans el bloc de notes d'algun dels seus tres viatges al Sinaí, sobretot del primer, i tenir el privilegi, com s'escaigué amb el quadern de Lagrange, de fullejar-lo i llegir-lo atentament. Però tanta fortuna seria demanar massa. Potser apareixeran en un futur. Mentrestant, ens quedem amb el contingut d'aquesta vitrina tan vivament il·lustrativa del personatge i que, juntament amb la resta de

Quadern de viatge del pare Ubach.

l'exposició, esdevé un digníssim treball de recuperació de la figura d'Ubach i del material bíblic del museu. Ha estat una tasca que ha tingut un llarga i elaborada gestació que ha durat uns quants anys.

Simultàniament, i desconeixent aquest projecte, nosaltres anàvem gestant una idea paral·lela: repetir el viatge d'Ubach de 1910 per la península del Sinaí i l'Àrabia Petri. Un dia del curs 2004-2005 (no podem precisar més), conversant amb en Bosco Garcia, un apassionat lletraferit, s'estranyà que no coneguéssim el llibre *El Sinaí*. Poc després, per iniciativa seva, ens el deixava amb el compromís de tornar-lo, car era l'edició de 1913. Sentencià, mentre ens el donava: «Tu l'has de llegir!». Ho encertà. El llibre ens captivà només de caure'ns a les mans: les solapes de cartolina vella, els fulls sense escapar a la guillotina, el color gastat del paper, el tacte aspre i gruixut, les evocadores fotografies en blanc i negre, el redactat en català antic... Ens semblava tenir a les mans un tresor bíblic que, sorprenentment, esdevenia proper i familiar. En llegir-lo, ens amorosí el cor i l'ànima la simpatia amb què Ubach narra les anècdotes amb els beduïns, el to aventurer i apassionat que posava en els relats, la pietat religiosa amb què descriu alguns escenaris, o el candor exegetíc amb què explicava alguns relats bíblics. Acabat el llibre, el pensament fou nítid: «Vull fer el mateix que ell va fer!».

Es tractava de deixar reposar la idea i d'encomanar el projecte a la Providència, esperant fonamentalment de trobar el company adequat. Si Ubach trobà a l'École Biblique un company d'estudis (l'*abbé* Vandervorst), nosaltres vam trobar, no un alumne, sinó el professor de topografia fra Riccardo Lufrani, italià de Roma. Va ser el mes de juny de 2008 quan li vam dir sense embuts, amb el nostre italià rudimentari: «Cerco un pazzo e tu sei l'elètto». El sí fou ràpid i, com s'esdevé en aquests casos, amb una bona dosi d'inconsciència. Tornats a Catalunya per iniciar el curs escolar, en Bosco Garcia, sense saber res del projecte —que portàvem en secret—, irrompia novament en la nostra quotidianitat i ens regalava un llibre antic que desconeixíem: *Dom Bonaventura Ubach. L'home, el monjo, el biblista*, escrit per dom Romuald M. Diaz l'any 1962. L'efecte que ens produí rebre aquest llibre és indescriptible. Era talment una confirmació del nostre projecte. Llegint-lo, vam refrescar la memòria que, dos anys després, el 2010, s'escauria el centenari del viatge! Ni fet expressament hauria quedat tot tant arrodonit! També hem de confessar que la lectura atenta d'aquesta biografia ens deixa aclaparats. Aquell monjo era molt més que l'explorador inquiet, instruït i pietós pel quan ens sentíem atrets; es tractava d'un biblista amb unes capacitats encomiables, i nosaltres, volent-lo imitar, corríem el risc de fer un ridícul espantós. Coincidim amb Damià Roure quan diu que l'itinerari personal i científic del pare Bonaventura Ubach (1879-1960) ofereix una tal diversitat d'interessos i línies d'actuació que quedem sorpresos davant l'amplitud de mires i la competència de les seves realitzacions.

Durant l'estiu del 2009 fra Riccardo Lufrani havia de recórrer l'Alt Egipte i el Sinaí per preparar el viatge d'estudis que havia de fer el curs següent amb els seus alumnes. Ens demanà d'acompanyar-lo i ajudar-lo. Aquestes invitacions no es poden refusar, i aquell viatge de quinze dies, en ple mes d'agost, dormint en una barca, en una tenda, al tren, en hostals barats i en domicilis humils, visitant excavacions en les hores més fortes de sol, menjant com un egipci o no menjant, anant a peu, en barca de motor, en *faluca*, en furgoneta, en cotxe de cavalls, en tren o en autocar de línia..., ens serví per constatar la nostra adaptabilitat i resistència. Però sobretot ens vam admirar de la bona companyonia i de la sintonia que vam establir, i que afegia un plus al nostre projecte. Si el viatge d'Ubach era fonamentalment d'ell i d'un acompanyant, nosaltres esdeveníem un duet compenetrat i complementari.

Aprofitant l'avinentsa que érem a la muntanya del Sinaí, vam fer els primers contactes, amb beduïns de la zona sobre la possibilitat real de repetir aquell viatge en camell. La resposta fou afirmativa. Fins i tot ens van donar l'itinerari detallat (semblant al d'Ubach), la durada (més llarga), i els preus (50 euros persona i dia, que el dia següent augmentaven a 75 euros). Malgrat la nostra insistència a concretar més detalls i deixar emparaulada la nostra ruta, vam marxar només amb aquesta informació i amb la conclusió que havíem de seguir amb el mateix esperit que fins aleshores: deixar que les coses anessin venint soles, sense forçar ritmes ni fent excessives previsions que són impossibles de fer amb els beduïns a vuit mesos a la vista. No obstant això, ja teníem l'itinerari actual, els preus, i les dates: del 8 d'abril al 8 de maig, els mateixos dies en què Ubach va fer el viatge. Què més volíem!

Retornats a la quotidianitat acadèmica i mercès a la xarxa d'Internet, vam fer contactes per correu electrònic amb diversos beduïns. Vam optar per qui ens semblà més seriós i receptiu al nostre projecte, Ramadan Musa (www.sinaimylove.com). Es tractava, casualment, del germà petit d'un xec de la tribu dels Djebeliye, conegut de Riccardo, i amb qui vam parlar en la darrera visita al Sinaí. Amb aquest jove beduí de 25 anys vam pactar la part del viatge per la península del Sinaí amb les següents condicions: 75 euros persona i dia, tot complert (2 camells, 1 vehicle d'assistència, tres beduïns, els àpats, l'aigua i els guies locals). Concretada la part més important de l'exploració, calia trobar un altre beduí amb qui travessar Jordània. Ramadan ens donà un contacte, però amb uns preus deshorbitadament superiors (250 dinars jordans per persona i dia) que, a poc a poc, van anar rebaixant fins a equiparar-se al preu dels seus germans beduïns del Sinaí. Tot gràcies a l'incentiu que les seves fotografies sortien al nostre llibre, i que seria una bona manera de promocionar la seva agència beduïna.

El mes de febrer de 2010 vam aprofitar un viatge familiar al Sinaí i a Petra per conèixer, cara a cara, els beduïns amb qui havíem de viatjar dos mesos després. Amb ells vam concretar els dies exactes, els itineraris, la durada, i reconfirmarem els preus. Les impressions que en vam treure van ser les mateixes que vam intuir per correu

electrònic: Ramadan, el beduí del Sinaí, era seriós, i el de Petra no; però no podíem tenir-ho tot! Ens vam resignar dient que a Jordània hi estaríem només una tercera part del viatge, i que el pare Ubach també tingué dificultats amb els guies beduïns d'aquesta zona.

Ja tot estava a punt. A diferència de les expedicions centenàries, no ens havíem de preocupar de la intendència. La nostra única tasca era estudiar bé l'itinerari, llegir atentament el llibre d'Ubach i els articles de Lagrange, i preparar acuradament el material personal: tenda de campanya, sac, mapes detallats, xuclador de verí i una pedra negra en cas de picadura de serp o d'escorpió groc, farmaciola, brúixola, termòmetre, navalla, fotocòpia del llibre i dels articles, llibreta i bolígrafs, Bíblia...

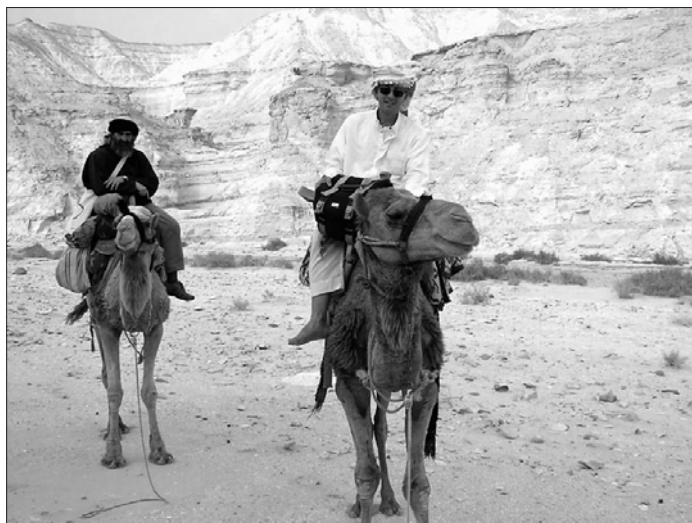
Faltava la part més difícil: obtenir els diners per fer el viatge. Agombolats com ens sentíem per la Providència, i plens d'un entusiasme que percebíem encomanadís, esperàvem també reeixir en aquest darrer pas. Com a bons mendicants vam trucar a les portes dels qui configuren el nostre entorn religiós i acadèmic: els caputxins, els monjos de Montserrat, l'École Biblique de Jerusalem, la Facultat de Teologia de Catalunya i l'Associació Bíblica de Catalunya. Tots van respondre generosament segons les seves disponibilitats, però encara calia, quinze dies abans de marxar (quin neguit!), una empena final, que van resoldre una mica la Fundació Joan Maragall i molt l'orde de Cavallers del Sant Sepulcre, que van respondre amb una cordialitat i una rapidesa dignes de remarcar.

5. Un estil genuí d'aproximar-se al text bíblic

Amb tots els detalls logístics referits, que poden servir —com ressenyaven els antics exploradors— per als qui vulguin repetir l'experiència, fem un apunt final sobre el desig irrefrenable de reproduir, fil per randa, la manera de viatjar de Lagrange i Ubach, és a dir, desplaçant-nos en camell i dormint a sol i serena. Reconeixem obertament que fer aquest viatge tenia un component d'aventura, i també, si algú ho vol dir així, de romanticisme. Però sempre a redós de la intenció principal i fonamental: recórrer pausadament la geografia bíblica per assaborir els seus paisatges, colors, desnivells, temperatures, habitants, animals, insectes, olors, sabors, veus i sorolls... Així després, asseguts davant la taula d'estudi, la nostra recerca exegetica restarà amarada de sentit comú i de vibració.

La nostra singladura ha estat, des del primer moment, ben definida. Primer, recórrer el territori acompanyats de beduïns locals. Segon, fer visites arqueològiques. Tercer, estudiar exegetícament els textos bíblics. Per últim, arribar a algunes conclusions sobre la ruta de l'Èxode. En definitiva, hem fet el mateix que feien Lagrange i Ubach. La seva manera de fer és centenària, però no mancada de vitalitat. És antiga, però no obsoleta. El frare dominic i el monjo benedictí no han estat cap excusa per viatjar, sinó

*Fra Jordi i fra Ricardo
dalt del camell*

que han estat els referents de la nostra exploració. Hem volgut repetir les seves exploracions per recrear més serenament l'entorn bíblic, convençuts que el seu gronxament sobre el camell esdevenia, simultàniament, un gronxament interior, on la reflexió del text s'entremesclava amb els raigs aclaparadors de sol, les ventades de sorra, el silenci desafiant, la flaire de les herbes aromàtiques, el tast d'aigües salnitroses, la fresca de la matinada, l'olor de la branca d'acàcia feta brasa on s'està coent el pa. Aleshores el text bíblic els prenía vida i s'impregnava de naturalitat.

El llibre *El Sinat* escrit per Ubach reflecteix això que acabem d'expressar. És una crònica de viatge on el monjo, amb mestrage literari, harmonitza comentaris arqueològics, descripcions geogràfiques, història bíblica, ressenyes de viatges anteriors, anècdotes dels beduïns, i expansions espirituals. És una obra que permet al lector aproximar-se a l'autor i viatjar al seu costat, vibrant, emocionant-se i enervant-se amb ell. Hem de subratllar que no passa el mateix amb Lagrange; les cròniques d'aquest són més austeres i més cenyides. Es tracta, clarament, d'articles escrits amb la intenció de ser publicats en una revista acadèmica. Però malgrat la diferència d'estil, el mestre i el deixeble, el dominic i el benedictí, tenen el mateix denominador comú, que és subratllar la importància de la topografia per ambientar i il·lustrar el text. Aquesta premissa permet «entrar» en els codis geogràfics i en els espais ambientals del relat, permet respirar amb naturalitat el seu *Sitz im Leben*, i permet comprendre millor el seu *Sitz in der Literatur*. L'aproximació geogràfica al text bíblic n'evita la descontextuació i la teorització, però això implica caminar molt, suar i deshidratar-se, menjar a deshores o no menjar, acabar la jornada rebentat. Però també implica, alguna vegada, destil·lar suaument una llàgrima d'emoció.

La companyia dels beduïns, la geografia, l'arqueologia, i la topografia, esdevenen el millor marc referencial del text bíblic, el qual ha de ser posteriorment estudiat en la seva vessant literària i textual. El text bíblic es mereix un respecte i una metodologia àmplia i acurada a l'hora de ser examinat, evitant així apropiacions inadequades, parcials o tendencioses. Lagrange i Ubach vivien amb apassionament l'esclat metodològic d'aproximació al text bíblic utilitzant els mètodes historicocrítics, però ambdós representen aquest benaurat equilibri de conèixer el territori bíblic i conèixer el text bíblic. Perquè un excés de topografia i arqueologia ens pot portar al concordisme o a desautoritzar el text. Un excés de mètode historicocrític ens pot portar a especulacions exegètiques inútils. Creiem que ambdues realitats s'han de combinar adequadament per donar al text l'expressivitat i la vibració que es mereix, i que va més enllà de l'àmbit topogràfic i literari. Diguem-ho altrament: es tracta de quedar amarat de topografia i d'anàlisi exegètica a fi de llegir el text amb la intenció amb què va ser escrit. Un desafiament atrevit però alhora apassionant, i que bé es mereixia un viatge com el que hem fet. Els nostres predecessors Lagrange i Ubach, amb el rostre colrat de caminar sota el sol i els colzes de l'hàbit desgastats per tantes hores d'estudi, són una viva imatge que aquest equilibri és possible. Fins i tot avui esdevé més assequible, gràcies als múltiples mitjans de tot tipus que tenim a l'abast.

Marc i l'abaixament del Fill de l'home: Cesarea Marítima com a cruïlla evangèlica

per José-Vicente Niclós Albarracín

Les prediccions sobre el Fill de l'home dins la segona part de l'Evangeli segons Marc apareixen en tres ocasions, al final dels capítols 8, 9 i 10 i en dues menors (9,12b i 14,41b). Sembla que tenen una importància particular a l'hora de considerar tant la teologia d'aquest evangelista com la historicitat de la segona part de l'Evangeli o part argumentativa, sobre qui és Jesús. Les diverses classes de dites sobre el Fill de l'home en Marc (14x) se solen dividir en tres grups: sobre el present i la vida terrena de Jesús, al començament de l'Evangeli, les de la Passió (c. 8-10; 14) i les de futur que parlen sobre la seva vinguda (8,38; 13,26; 14,62).

Respecte a aquestes prediccions de la Passió, nombrosos estudis parlen de secret messiànic com a idea cabdal de l'estructuració d'aquestes, un secret que es revela de sobte i parcialment en la confessió de Pere (8,29), el contingut del qual però s'anirà revelant progressivament, sobretot per a corregir el messianisme dels seus contemporanis, dels seus familiars, i sobretot dels seus deixebles. A part d'aquest motiu pedagògic, recentment s'ha postulat com un altre possible eix de composició l'estructura d'una narració pasqual cristiana que, després d'una explicació sobre les obres del Messies, se centra en l'argumentació sobre qui és Jesús.

Si ampliem el cercle de la nostra mirada al conjunt de l'Evangeli de Marc aquest continua, malgrat el gran nombre d'estudis, presentant nombroses incògnites al lector, tant sobre la gènesi com sobre l'autoria de l'obra, que passem a resumir en primer terme; a continuació veurem els anuncis de la passió de Jesús per tractar de dilucidar quina part hi ha de peculiaritat provinent de Jesús en aquests i quina de tradició. Buscarem paral·lelismes dintre de la comunitat judeocristiana d'orientació hel·lenista per a aquest tipus de textos, que poden donar-nos informació complementària. Amb

això, tractarem finalment de fer convergir les notícies històriques sobre el personatge Marc i el seu cercle de mestres i predicadors, per a integrar-ho en un cercle teològic de caire innovador i universalista.

1. L'Evangeli de Marc i la primitiva predicació

1.1. L'Evangeli de Marc: algunes dades sobre l'autor, lloc i data de composició

Respecte al primer Evangeli resten de moment com a postulats hipotètics les posicions sobre l'autoria i lloc de composició d'aquest, sobre les quals donem unes breus pinzellades.

Autor: Marc és el nom que la tradició ha donat a l'autor del segon dels evangelis canònics. Segons el testimoniatge de Papiès, recollit en Eusebi de Cesarea, Marc era un deixeble de Pere que «va recollir i interpretar les seves paraules».

Lloc i data de composició: tradicionalment s'ha adjudicat a Roma, lloc del martiri de Pere. També es menciona Alexandria (Jeroni) o Galilea i el sud de Síria, en el cercle de les comunitats d'Antioquia.

I la datació es fa oscil·lar en un arc entre el 60 i el 85 de la nostra era, encara que la hipòtesi d'O'Callaghan la situa entorn de l'any 50.

La hipòtesi de Roma forma un quadre coherent i harmònic que coneixem com a tradició petrina, que no hauríem de posar en dubte. Precisament, una hipòtesi bastant estesa sobre l'origen dels evangelis es materialitza en els anomenats «cicles de tradició». Ben senzilla la hipòtesi, postula un document marco-petrí originari de les comunitats expatriades a Roma (Mc) que va haver de fer un camí de retorn cap a les comunitats palestinenques o sirianes (Mt), per a ser allí augmentada per tradicions locals, amb noves revisions (algunes hel·lenitzants = Lc).

Llavors Marc, és vinculat a Pere i a Roma? Aquesta teoria de Roma va unida a la presència tradicional de Pere, com a lloc del seu últim martiri o testimoniatge de fe. Tan sols dos testimonis de la tradició (Climent de Roma i Epifani) relacionen amb Roma la redacció d'aquest Evangeli. Com a evidència interna, especialistes contemporanis mencionen els llatinismes de l'Evangeli de Marc, encara que adverteixen que la moneda *quadrant* i les paraules d'índole militar com *legió* es devien trobar esteses per tot el Mare Nostrum, on hi hagués una guarnició romana. S'hi afegeix a més la falta de coneixement de la Terra Santa del redactor.

Com a testimoni addicional i concordant amb la vinculació amb Pere de (Joan) Marc, la tradició eclesial assenyala notícies que transmet Lluç en el llibre dels Fets. Però com que els noms de Joan i de Marc eren molt estesos en el món mediterrani grecoromà de l'època, el lector pot adoptar dues postures: *a*) no donar credibilitat a aquestes dades, i llavors l'Evangeli resta una incògnita possible en qualsevol lloc i per a qualsevol persona, i *b*) donar-hi credibilitat (cas nostre), i llavors s'il·luminen d'una

*Façana de la Basílica de l'Anunciació
de Natzaret.*

manera convergent aspectes de la primitiva predicació apostòlica, petrina i paulina. I comencem per aquesta tradició de Pere.

1.2. El discurs de Pere en Fets dels Apòstols i la missió apostòlica universal

El llibre dels Fets dels Apòstols vincula Marc amb Pere, oimés si ens traslладem a la següent escena d'un discurs programàtic: el de Pere a casa de Corneli. Les paraules d'aquest obren l'Evangelí a l'universalisme del món grecoromà present a Palestina, a través de les seves ciutats cosmopolites, com és el cas de Cesarea Marítima. Encara que sigui un universalisme de moment casolà, vinculat a la Terra Santa. El discurs (Ac 10,34-40) consta de tres parts en les quals reconeixem la proclamació del nucli de l'evangelí de la comunitat apostòlica primitiva que arribà fins al Pau de l'Epístola als Romans:

a) Obertura: enviament de la paraula de pau als israelites: un missatge enviat als israelites anunciant la pau a través de Jesucrist, Senyor de tot (10,36).

b) Ministeri de Jesús a Galilea i Judea: Jesús va passar per la història fent el bé i rebent el mal (vegeu 10,37-39).

c) Passió a Jerusalem i manifestació: «Els el van matar penjant-lo en un patíbul, però Déu el ressuscità el tercer dia i li concedí que s'aparegués [...]» (10,39b-40).

Aquest discurs, atribuït per Lluç a Pere, conté temes que apareixeran en els oracles del Fill de l'home de l'Evangelí de Marc. Allò important en el discurs de Pere és

l'obertura de la manifestació de Jesús a un radi de persones sense exclusions, seguint un model cristològic per onades concèntriques que s'amplia, geogràficament cap el Mediterrani, històricament en el transcurs dels segles. És el «manifestar-se als homes» que accentua el discurs de Felip a Samaria, en una altra regió pagana, adreçant-lo als no israelites de nació (Ac 8,5.12).

Una vegada pronunciat aquest discurs a casa del militar Corneli, Pere torna a Jerusalem per a explicar el fet als judeocristians (conservadors) (Ac 11,1-2). Després de la mort d'Esteve, Pere s'allotja a casa de la mare de Joan Marc (Ac 12,12.25), una vegada escapat de la presó (Ac 12,2). Aquesta proclamació de Pere, a grans trets podríem dir que és el de la primitiva comunitat judeocristiana universalista de Palestina, d'obertura hel·lenista, tal com podria provenir de Felip o d'Esteve (Ac 6-8). El mateix Pau rebrà aquest anunci, a Jerusalem o a Antioquia, tal com explica en Galates (1,17-19; 2,2.5) i com encara el transmet cap al final de la seva vida en l'exordi de l'Epístola als Romans, amb els tres articles de fe organitzats en tres moviments:

Obertura: «Pau, servent de Jesucrist, cridat a ser apòstol, escollit per a anunciar l'evangeli de Déu» (Rm 1,1).

a) Enviament de la paraula: «Aquest evangeli, que Déu ja havia promès pels seus profetes en les Escripures santes» (v. 2).

b) Títol en lloc de ministeri: «Es refereix al seu Fill, descendent de David pel que fa al llinatge humà» (v. 3).

c) Títol d'exaltació en lloc d'imatge de manifestació: «Però, per obra de l'Esperit Sant, entronitzat com a Fill poderós de Déu en virtut de la seva resurrecció d'entre els morts. Ell, Jesucrist, Senyor nostre, m'ha fet el do de ser apòstol per a dur gent de tots els pobles a acceptar la fe, a glòria del seu nom» (v. 4-5).

Observem els mateixos tres moviments de la incipient *historia salutis* del discurs de Pere a Corneli:

Jesús	
Romans	Fets
a. Evangeli de Déu	enviament de la paraula
Anunciat en les profecies santes/	pau anunciada
b. Referit al seu Fill/Messies	ministeri a Galilea i Judea
descendent de David per llinatge humà/	que passà fent el bé
c. gloriós	manifestat
Fill de Déu per la resurrecció/	manifestat als homes
(per acceptar la fe tots els pobles)	

En sinopsi:

Ac 10,34-40	Rm 1,1-4
Discurs de Pere a casa de Corneli. Introducció: «Déu no fa distincions de persones, sinó que es complau en els qui creuen en ell i obren amb rectitud» (v. 34-35)	Obertura de la Carta als Romans: «Pau, servent de Jesucrist, cridat a ser apòstol, escollit per a anunciar l'evangeli de Déu» (1,1)
a) Enviament anterior d'una «paraula als israelites, anunciant la bona nova de la pau que arriba per Jesucrist el qual és Senyor de tots els homes» (v. 36)	a) Enviament de la paraula promesa. «Aquest evangeli, que Déu ja havia promès pels seus profetes en les Escripures santes» (v. 2)
b) Ministeri en Galilea i Judea: Jesús va passar fent el bé i rebent el mal (vv. 37-39)	b) Títol messiànic en lloc de ministeri: «es refereix al seu Fill, descendent de David pel que fa al llinatge humà» (v. 3)
c) Ministeri gloriós: «però Déu el ressuscità el tercer dia i li concedí que s'aparegués» (v. 40)	c) Títol d'exaltació. «Però, per obra de l'Esperit Sant, entronitzat com a Fill poderós de Déu en virtut de la seva resurrecció d'entre els morts. Ell, Jesucrist, Senyor nostre, m'ha fet el do de ser apòstol per a dur gent de tots els pobles a acceptar la fe, a glòria del seu nom» (v. 4-5)

La diferència més gran radica entre una aproximació des de la confessió de fe més historiconarrativa en el text dels Fets en llavis de Pere, o una aproximació a partir dels títols, d'una manera més himnica, en Pau als Romans. Aquestes dues formes d'accés no s'exclouen i de fet quedaran integrades una al costat de l'altra, cosa típicament semítica, en l'esquema o pla de l'Evangeli de Marc: 1,14-6,13, narració sobre el programa de Jesús; 6,14-16,8, argumentació sobre qui és Jesús.

Hi ha cristologies que insisteixen en el «programa de Jesús», altres en els «títols», d'una manera complementària. És l'evolució psicològica natural de la persona des del punt de vista de les conviccions, els sentiments i l'acció. Després de conèixer el programa d'una persona és quan normalment ens interessem per la seva personalitat i el seu origen, sempre amb la distància pel mig del misteri personal. Com diu Hanna Arendt de la condició humana en general:

En el moment que volem dir qui és algú, el nostre mateix vocabulari ens indueix a dir què és aquest algú; quedem embullats en una descripció de qualitats que necessàriament

aquest algú comparteix amb uns altres com ell; comencem a descriure un tipus o «caràcter» en l'antic sentit de la paraula, amb el resultat de que la seva específica unicitat se'ns escapa. Aquesta frustració manté molt estreta afinitat amb la ben coneguda impossibilitat filosòfica d'arribar a una definició d'home.

En el cas de Jesús, com a personatge ens podem apropar a través de les dites o dels fets, però sempre narrant, és a dir, a través del seu «programa» o a través del seu «origen». Quan coneixem el «programa» d'una persona i hi busquem més intimitat preguntem pels seus orígens, la seva família, etc. És l'acostament a través dels «títols» de Jesús: Fill de David, Fill de l'home, Messies, Crist, Fill de Déu. Fets i paraules, accions i discursos formen la trama de la vida pública o política de l'home, i Jesús no n'és una excepció. I aquesta trama de relacions provoca i exigeix al seu torn el sorgiment de les històries interpretades que són els evangelis o altres textos no canònics.

Tornant a aquests punts comuns del querigma dins l'Església primitiva i, d'altra banda, per falta de concreció de l'evangeli de Pere, tot un cor de veus posen de manifest la falta de coherència d'aquesta teoria de l'origen petrí de Marc, o bé intenten d'albirar altres punts d'ancoratge per a una teoria diferent.

A la fi, com més punts recull una teoria d'una manera unitària, i amb menys caps solts, més atractiva resultarà als nostres ulls i als del lector.

1.3. Joan-Marc i el llibre dels Fets dels Apòstols

Quant al personatge Marc posseïm notícies disperses en les cartes de Pau, en el llibre dels Fets i en alguna al·lusió misteriosa en el seu Evangeli. Totes juntes ens remeten de nou al cercle de Pau i Pere.

Per ordre de precedència es relaciona amb Pere, segons l'esquema i pla general de l'obra del mateix Lluç. Marc apareix esmentat en relació a la seva mare, Maria, a casa de qui es reuneixen molts cristians (judeohel·lenístics?) per a l'oració (Ac 12,12). La casa era també en les epístoles de Pau el lloc de reunió d'aquesta petita església.

El paper de Pere, protagonista funcional, apareix com a frontissa entre Jaume i Pau en aquests capítols fonamentals, veritable mitjancer entre les línies argumentatives d'aquests dos apòstols. Amb Jaume manifesta una posició conciliadora envers els judeocristians (Ac 15,7.8.16-18), amb paraules de respecte. En relació a Pau comparteix l'obertura als pagans, però més localitzada, diríem, circumscrita a Cesarea Marítima, com si temés de donar un pas, les conseqüències i abast del qual només Pau descobriria. Amb el trasllat de la comunitat de Jerusalem a Antioquia, Marc apareix de nou juntament amb Bernabé i Saule-Pau. La Carta als Colossencs ens diu que era cosí de Bernabé, la qual cosa és possible (4,10).

Finalment, l'interrogant principal que veiem en discussió en aquesta església primitiva —després de la necessitat de la passió del Messies— és, com subratlla Davies: «No

devia també Déu estar disposat a visitar els pagans? El món pagà, quedarà convertit en objecte de la gràcia de Déu? I la conseqüència: rebutjar la humiliació de l'Església és tant com rebutjar el Messies. Més tard Pau aprendria que "acceptar la humiliació de l'Església és el camí per a acceptar el Messies", és a dir, la pedagogia de l'abaixament.

Per tant, en els punts de major importància, Pau es troba perfectament d'acord amb els altres cristians. Si es diferencia és per la seva amplitud de mires i anhel de comunió. Pau se serveix d'himnes i fórmules de fe que poden estar a l'origen de desenvolupaments posteriors dintre del gènere evangèlic: els himnes, la poesia, la confessió, precedeix la narrativa, segons una llei històrica del desenvolupament dels pobles de tots coneguda. Tots ells presenten formes literàries pròpies als profetes i mestres de la comunitat cristiana primitiva (Ac 13).

Per a donar un pas més enllà: Marc, segueix en el seu Evangeli la línia evangèlica de Pau, de Pere o de tots dos? Una línia evangèlica de l'Església hel·lenística d'Esteve i Felip?

La dualitat de noms Joan-Marc (Ac 12,12, etc.), la comparteix amb Saule-Pau i amb Simó-Pere. Acompanyarà Pau en el seu primer viatge missioner amb el nom de Joan (13,5), fins que se'n separa i torna a Jerusalem (13,13). Més endavant Joan Marc s'embarcarà amb Bernabé vers Xipre (15,37), ja que Pau es queixa que l'havien abandonat a Pamfília, mentre que Pau pren Silès per al seu segon viatge missional (5,37), que tornarà a aparèixer, segurament com Silvà, al costat de Pere en la seva primera carta (1Pe 5,12).

No obstant això, en la Carta al Colossencs el tornem a trobar al costat de Pau, i en el moment de la seva captivitat o presó, al costat d'Aristarc, que també serà present a Cesarea Marítima (Ac 27,2), fet que tornarem a examinar. «Us saluda Aristarc, el meu company de presó i Marc, cosí de Bernabé: ja us han recomanat que l'acolliu bé quan vingui» (Col 4,10).

Per últim, Marc signa, com en filigrana, l'autoretrat de la seva obra? En el mateix Evangeli de Marc, al final es parla d'un misteriós jove que apareix com a deixeble fidel al Senyor. «Llavors tots l'abandonaren i fugiren. El seguia un jove, cobert només amb un llençol, i el van agafar. Però ell es va desfer del llençol i va fugir tot nu» (Mc 14,50-52).

Aquest jove que fuig nu ha estat interpretat per alguns com una espècie de senyal en clau d'autoretrat o fins i tot de detall biogràfic de l'autor evangèlic. En tot cas, és un nou element que accentua la solitud de Jesús en el moment de la passió i el fracàs.

Deixeble / fill de Pere? Finalment en la Primera carta de Pere (5,13) l'autor col·loca Marc «el seu fill» residint junts a «Babilònia» (Roma). Aquest és un argument de pes a favor de la relació de Marc amb el primer apòstol, i la ciutat que serà central en el cristianisme dels segles posteriors.

La Primera carta de Pere, segons les investigacions actuals, reflectiria un estadi eclesial anterior al de les pastorals de Pau (1 i 2 Tm) reconegudes com a postpaulines i

amb major desenvolupament dels ministeris que en 1Pe. Per això aquesta carta se situa cap als anys 75-80, després de la destrucció del temple de Jerusalem. Un deixeble de Pere, de llengua grega i prevere com ell, en seria l'autor. Recolliria l'experiència i els ensenyaments de l'apòstol per a resistir en la prova en les comunitats d'Àsia Menor, moltes d'elles paulines.

Per la seva banda, 2Pe ens proporciona un altra dada valuosa, segons la tradició: 2Pe va ser utilitzada per primera vegada a Alexandria, fundada segons la tradició patristica per Marc.

Conclusió: si resumim el trencaclosques de dades que hem anat aportant, veiem en el Nou Testament una irradiació de relacions que uneixen Joan Marc tant amb Pere com amb Pau. Tenim en compte que Lluç també tracta d'unir les figures de Pere i de Pau com dues figures decisives de la mateixa església primitiva. La carta atribuïda a Pere arriba a fer de Marc «un fill seu» residint a «Babilònia» (Roma) (cap al 80 dC). D'altra part, amb Pau discuteix amargament sobre la manera d'evangelitzar i després, en canvi, es troba al seu costat durant la captivitat mencionada en l'Epístola als Colosencs (55-60 dC). Comparteix també amb ells el fet de dur dos noms, Joan (hebreu) i Marc (romà-grec), amb la seva obertura simbòlica als dos mons. Els aramaismes del seu evangeli així com els mots romans quedarien així parcialment explicats.

Però ara de nou tornem a les prediccions de la passió en Marc, una mica més cap als orígens, cap a les prediccions de la seva mort en les paraules de Jesús.

2. Les prediccions de la passió en Marc

2.1. Descripció i contingut de les prediccions marcanes

Les prediccions o oracles de Jesús sobre la seva Passió apareixen tres vegades en l'Evangeli de Marc (8,31-32; 9,31; 10,32-34) i són represes en l'esquema evangèlic de Mateu i de Lluç (vegeu paral·lels, esp. Lc 9,22). Des del punt de vista de la història de les formes, de què es tracta? Com s'originen i de quina manera evolucionen? Són *vaticinia ex eventu* en la seva totalitat? Subministren, en part, una base de notícia segura històrica? Podem retrocedir cap al mateix Jesús en la seva literalitat? La comunitat, les reformulava?

2.2. Les prediccions i el silenci messiànic

La manera d'expressar-se Jesús ha estat considerada majoritàriament com a «silenci messiànic» o «secret messiànic» des que va ser formulada per primera vegada l'any 1901 per Wrede.

Jesús usa per això la tercera persona referint-se al Fill de l'home davant els seus deixebles, «instruint-los» (prediccions 1 i 2) o «dient-los» (predicció 3) però referint-se

indubtablement a si mateix, en un context de patiment futur imminent i recordant indirectament la figura de Daniel, que triomfa al final dels enemics amb l'ajut de Déu.

El de «Fill de l'home» és, doncs, un títol que remet alhora al sofriment solidari i a la glorificació posterior; per tant, al nucli del querigma apostòlic. L'anunci de Jesús apareix, a més, com un gir total en el tipus d'ensenyament i ministeri anteriors, ja que canvia l'aspecte públic i taumatúrgic per la intimitat de l'ensenyament a un grup menor de seguidors, des de Galilea camí de la Passió amb la instrucció d'un grup de deixebles. Si en la primera part de l'Evangeli de Marc l'acostament a la seva figura es fa a través del programa de Jesús, ara es fa a través de l'origen i destí de Jesús. La triple aparició d'aquest anunci, a més, va afegint informació que es pot resumir en un esquema, com fan molts autors:

Mc 8,31	Mc 9,31	Mc 10,33
(Després de la confessió de Pere)	(Després de la transfiguració i l'expulsió d'un endimoniat)	(A partir de la perplexitat i la por dels que el seguien)
Cesarea de Filip	Galilea	Camí de Jerusalem
Fill de l'home	Fill de l'home	Fill de l'home lliurat a mans dels pagans
Patir moltes coses Serà rebutjat pels ancians, sacerdots, mestres de la Llei, Serà mort	Serà lliurat en mans dels homes El mataran	Grans Sacerdots i mestres de la Llei El condemnaran a mort el lliuraran als gentils Se'n burlaran, li escopiran, l'assotaran, el mataran
Després de tres dies, ressuscitarà	Després de mort Als tres dies ressuscitarà	Després de tres dies ressuscitarà

La composició en tres perícopes de Marc mostra la insistència en el tema, progressió en la informació i il·luminació més pregona de la figura d'aquell que «no ha vingut a ser servit sinó a servir i lliurar la vida per molts» (Mc 10,45).

La interpretació d'aquests passatges depèn de la credibilitat que atorgui l'especialista o hermeneuta a les paraules pronunciades pel Jesús històric o en la reformulació per part de la tradició, oscil·lant el pes cap a la historicitat jesuànica o l'ensenyament comunitari de tipus discipular. Ja que cada autor subratlla i s'inclina per una

interpretació del sentit de «Fill de l'home», prendrem quatre comentaris que oscil·len entre els dos factors com a guia de la nostra lectura.

2.2.1. Pedagogia apostòlica

Segons C. S. Mann, es tracta de paraules pronunciades pel Jesús històric per tal de corregir una visió equivocada del messianisme.

Funció: segons aquesta opció, existeix un encadenament històric i lògic entre la confessió de Pere a Cesarea de Felip (insuficient per a establir la fe cristiana) i els esdeveniments posteriors, que van ensenyant la inevitabilitat del sofriment del Messies. Es tracta d'una pedagogia apostòlica per part de Jesús que sols s'il·luminarà plenament per la Pasqua.

La profecia tindria dues funcions: donar certesa que es complia un pla de Déu; proveir un coneixement més ampli, després del seu compliment, una vegada aixecat el manament de no revelar a ningú la identitat de Jesús, el secret messiànic.

Títol: Fill de l'home, present en la literatura aramea palestina per a indicar una al·lusió a un perill. L'apel·latiu, que Jesús ni accepta ni rebutja, prové de l'arameu, *bar-naïx* / *bar-naïxa*, indicaria un futur d'humiliació que arriba fins a la mort.

Historicitat: la reflexió de la comunitat entorn del títol vindria donada per les al·lusions en aquests o altres passatges al Sl 110,1 i Dn 7,13, que exercirien influència en els textos de vinguda gloriosa, juntament amb els cants del servent (Is 52-53).

Josep M. Subirachs. Porta principal de la Façana de la Passió. Temple de la Sagrada Família.

La segona gran profecia a l'entrada a Galilea parla de ser «lliurat en mans de», un vocabulari que remet a la teologia jueva sobre el martiri en compliment de la voluntat de Déu.

La pregunta és: aquest encadenament narratiu respon punt per punt als fets històrics? No és obra de Marc l'evangelista a partir de tradicions antigues, en les quals vol ensenyar el model de conducta dintre la comunitat? Parla d'incomprensió modèlica o exemplar dels primers deixebles com a fase pedagògica natural en el creixement personal de l'home dins la comunitat?

2.2.2. Solidaritat: Profecia amb base històrica però reelaborada per la comunitat

Segons la interpretació de William L. Lane, Marc presenta en aquesta sèrie narrativa el reconeixement de Jesús de la necessitat de la seva pròpia mort. No hi ha referències en el seu conjunt al Servent (únicament en 10,45 «donar la seva vida en rescat per molts»). Aquesta necessitat pot entendre's d'una manera matisada segons els investigadors recents: necessitat antecedent, com a compliment de l'Escriptura o necessitat conseqüent, és a dir, per l'oposició dels homes al projecte salvador de Déu.

Funció: Jesús tenia en compte la pròpia visió del seu ministeri i de la història dels homes, per tant necessitat conseqüent. La construcció del text podria remetre a un text siríac arameu: el Fill de l'home / serà lliurat en mans dels homes / i el mataran / quan hagi mort després de tres dies s'aixecarà.

El major problema és l'ús del *dei* 'cal': la dificultat de trobar un vincle entre el Jesús sofrent i la noció d'home com a sofrent en Dn 7, individual o corporatiu, indistintament.

Títol: el sofriment no és una part del títol «home», sinó conseqüència de la negació d'aquest «home» que s'ha fet solidari amb la humanitat.

A Marc se li atribueix la figura del sofriment com una de les intuïcions del seu geni teològic. No obstant això, Pau és conscient d'un ús de «Fill d'home» en el context del ministeri de Jesús (primer Adam / segon Adam, primer home / segon home), però en cap de les seves múltiples referències al sofriment de Jesús utilitza aquest terme. Lane pensa que la intuïció es remunta a Jesús mateix: la identificació de «l'home» amb un poble sofrent que el lliga a ell amb «els sants de l'Altíssim».

Historicitat: les prediccions de la passió com es conserven davant nostre actualment són certament el resultat de la reflexió postpasqual. S'han d'examinar en els seus elements irreductibles:

Dei pathein no es troba en cap mitjà semític, tal vegada es va encunyar en un mitjà grec.

Els «tres dies» significava «molt aviat», segons altres textos (Mc 14,28; 15,29), ja que Jesús no feia distinció entre parusia i consumació del temps.

Al mateix temps, les prediccions de la passió poden estar fonamentades històricament: per la confrontació constant de Jesús amb les autoritats; la segona predicció, podríem associar-la vagament a Galilea excepte en el «ser lliurat»?

Per tant, Jesús és el geni religiós que ha unit el sofriment a la figura del Fill de l'home fent una lectura primigènia de Dn 7 en la seva persona i el programa de la seva missió i ministeri, diferent del de Joan Baptista. Amb tot el nexa amb Dn no resta sinó postulat als ulls del lector.

2.2.3. Reflexió de la comunitat: pedagogia de l'abaixament com a despullament

Paul Lamarche, seguint les anàlisis sinòptiques de Boismard, en una línia hermenèutica de caire pedagògic, veu en els textos de Marc un ensenyament de l'Església primitiva en la línia de reconeixement i identificació amb el seu Mestre. Per a Lamarche, la base històrica és la confessió anterior de Pere, mentre que per a Boismard són els moments immediats a l'empresonament i la passió.

Funció: com el cec guarit a mitges, Pere veu alguna cosa, però d'una manera imperfecta; és una semi-confessió de fe. Reconeix un Crist però un Crist que no pot i no ha d'anar fins a l'abaixament de la passió. De manera que aquestes perícopes serveixen de frontissa entre la primera i la segona part de l'Evangeli: es manifesta negativa per part de Pere, però clarament orientada a la creu per part de Jesús. Quin Jesús? 1) La multitud veu en ell (Elies, un profeta) un dels personatges que havien de preparar la vinguda del Messies; 2) La posició de Pere marca un progrés: malgrat la humilitat de la seva condició és reconegut com a Messies, però no pot rebaixar-se, segons l'esperit de Pere, a la creu; 3) Jesús comença a ensenyar la necessitat (*dei*) de la passió del Messies: a més de la seva paraula eficaç en les guaricions, revela el contingut de la identitat del Messies. La confessió plena de fe ensenya la necessitat d'aquest sofriment del Messies.

Títol: el *dei* referit al Fill de l'home a què al·ludeix? Una barreja de funcions amb connotacions anteriors i conseqüents: realització de les promeses sobre un Messies sofrent?; compliment escatològic del disseny de Déu?; intuïció que subratlla el valor positiu de la mort de Jesús sense desenvolupar-ne els motius exactes i les particularitats?, i Pere, com a deixeble dòcil i respectuós, l'ha de seguir?

Historicitat: la base històrica és l'ensenyament després de la confessió inacabada de Pere: «tu ets el Crist», amb la correcció immediata: «allunya't de mi, Satanàs». Les prediccions de Jesús sobre la seva passió serien genèriques: «el Fill de l'home serà lliurat en mans dels homes» encara que no se'n diu si corresponen als moments biogràfics que relata Marc (Cesarea de Filip, Alta Galilea, camí de Jerusalem). La recerca d'un nucli històric porta Lamarche a considerar que es tractava en el seu origen d'un sol anunci; sens dubte menys desenvolupat, menys precís i sense esment de la resurrecció:

el text de Lc 9,44: «el Fill de l'home ha de ser entregat en mans dels homes» seria el més proper als llavis de Jesús. En el primer anunci, en Marc es fa bascular la revelació arrossegant-la cap a la Passió: cap concessió al messianisme sense la revelació pròpia de la creu. És a dir, perquè Jesús és el Messies i el Fill de Déu, la creu cobra tot el seu valor i la revelació que ve amb ella resulta salvadora.

El desenvolupament de la teologia en la comunitat primitiva devia tenir quatre fases: *a)* resurrecció. En una primera fase (discursos de Fets), tot se centra en la resurrecció de Jesús mentre que la creu és quelcom de negatiu; *b)* prediccions de Jesús i prediccions de l'Antic Testament: en una segona fase s'intenta atenuar el xoc del missatge referint-se a les profecies de l'AT i relatant les prediccions de Jesús sobre la seva passió; *c)* valor positiu de la creu: «cal», «calia». Aquest estadi usa la fórmula *dei* que dispensa de donar un contingut clar i precís a aquesta necessitat; es tracta, per tant, solament d'una intuïció, i *d)* en una quarta etapa, es tracta, si no de comprendre aquest misteri, de donar a entendre els camins d'accés per a una aproximació positiva d'aquest escàndol.

Lamarche distingeix entre una aproximació de tipus simbòlic (pasqua, èxode, sacrifici) i la recerca de veritats teològiques pròpies de la creu de Crist: amor quenòtic (Fl 2,7) suggerit de diversa manera per Marc.

Per Paul Lamarche, els anuncis de la passió en Marc prenen, en certa mesura, el testimoni del secret messiànic, donada la proximitat dels tres anuncis i l'interès de les comunitats primitives a insistir sobre les paraules profètiques a fi d'acceptar la passió de Jesús.

2.2.4. Reflexió postpasqual amb base històrica

Segons E. M. Boismard, en realitat sols va haver-hi un anunci de la Passió, fet per Jesús immediatament abans del seu empresonament pels jueus.

Funció: pedagogia de la creu en les primeres comunitats. L'ensenyament de carregar la creu (Mc 8,34) rebutja la interpretació que el lector sigui un espectador o beneficiari escatològic de la creu sense participar dels sofriments (tendència de la gent de Tessalònica).

El segon anunci és el que més garanties d'autenticitat oferiria. Comparant Marc i Lluc en general, el primer està interessat a subratllar la passió de Jesús; l'altre, la seva glorificació; però tots dos saben també il·luminar l'altra cara del misteri pasqual. Aquest segon anunci de Marc és presentat com a «ensenyament», per a donar més contingut a l'imperatiu «escolteu-lo» de la Transfiguració. Aquesta manera de fer es troba adaptada després en un sol relat, la perícopa de Getsemaní (14,32) i la triple negació de Pere com a paradigma de dificultat per a escoltar el Mestre.

Títol: Jesús és refereix a si mateix però a partir de l'aplicació al seu programa i a la seva vida de la profecia de Dn 7.

Historicitat: en realitat l'únic anunci de la Passió va ser fet per Jesús immediatament abans del seu empresonament pels jueus (Mc 14,41-42). El document C (font de la passió Lc / Jn / Mc) ens ho ha sintetitzat de la següent forma: «Ha arribat l'hora: el Fill de l'home és entregat a les mans dels pecadors» (Mc 14,41b).

El present «és lliurat», d'aquesta menció del Fill de l'home, s'explica per la imminència de l'esdeveniment. «En mans de» recull els termes de Dn 7,13.25. Aquest anunci, encara que no esmenta explícitament la resurrecció, conté implícit un triomf del Crist sobre els seus enemics (com en Dn 7,13-14).

Boismard en lloc de quatre estadis teològics genèrics, parla de Documents (A, B i C), de manera que la visió se'ns obre amb més profunditat envers la historicitat de la comunitat primitiva.

<i>Document C</i>	<i>Document A</i>	<i>Document B</i>	<i>Marc Intermedi</i>
Tradicció independent palestina antiga sobre la Passió, amb equivalents en Jn 12,23.27 i 14,30-31, paraules pronunciades davant els deixebles abans d'abandonar la sala del sopar: «Ha arribat l'hora: El Fill de l'home és entregat a les mans dels pecadors» (Mc 14,41)	Va prendre aquest anunci d'una manera molt semblant però sense esment de l'hora (cf. Lc 9,44b), a l'Hort de les Oliveres	Va agafar la fórmula del Document A però hel·lenitzant-la: «Cal que el Fill de l'home sofreixi molt i sigui menyspreat (reprovat)» (vegeu Mc 9,12b), després de la transfiguració. En comptes de «ser lliurat» el document B porta «sofreixi molt» i afegeix el tema de la reprovació de Jesús per part dels caps jueus (del Sl 118,22)	Marc intermedi reuneix en un sol evangeli els anuncis de la passió dels documents A, B i C; –relega la transfiguració pel relat de la curació del nen epilèptic– amplia per l'addició del tema explícit de la mort i resurrecció de Jesús. Compon una fórmula nova a partir del document B: serà reprovat

Conclusió: la visió d'aquestes profecies no deixa de cridar-nos de nou l'atenció i ens remet al nucli de la teologia paulina, o prepaolina, present en la proclamació en tres moviments que assenyalàvem al començament per al discurs de Pere en els Fets o l'exordi de la Carta als Romans en Pau. El *dei* pot interpretar-se com a necessitat consegüent o com aspecte tràgic, inspirat en el món grec, de la vida de Jesús.

3. La teologia comuna dels tres estadis en (pre)Pau i Marc

La teologia de l'apòstol Pere és difícil de reconstruir, atès que posseïm només la interpretació que en fa Lluç en el llibre dels Fets dels Apòstols (si considerem Lluç deixeble de Pau), o un suposat deixeble de Pere en la primera carta del seu nom, d'època molt posterior a la vida del primer apòstol, amb el qual difícilment podem reconstruir la seva teologia.

Paral·lelismes entre la teologia paulina i marcana, en canvi, sí que s'han assenyalat d'un temps ençà. José María González Ruiz entreveu aquests paral·lels a partir d'una vaga menció d'un «evangeli galileu» per exegetes anteriors. I l'estada de Pau de dos anys d'empresonament a Cesarea marítima (Ac 24,25-27; 25,4; 26): quan Pau defensa el seu missatge davant Herodes Agripa, a petició del procònsol Festus, abans de partir cap a Roma, a causa de la seva apel·lació al Cèsar com a ciutadà romà (Ac 26,32). Allí passarà altres dos anys en semilibertat.

Cesarea és una ciutat relacionada amb la primera evangelització als gentils (discurs de Pere al centurió Corneli), de cultura tant romana com hel·lenística, i pròxima al judaisme de Jerusalem, on neix el missatge cristià.

Per a González Ruiz els punts d'ancoratge entre l'Evangeli de Marc i el de Pau segons ordre d'aparició en l'Evangeli serien aquests textos:

	Mc	Pau
Jesús com a segon Adam:	Temptacions (Mc 1,12-13)	Pecat del primer home (Rm 5,12-21)
Els jueus no tenen prerrogatives en el procés soteriològic: salvació universal:	Dona siriofenícia (Mc 7,4-29)	Evangeli per al jueu i per al grec (Rm 1,16)
El misteri del Regne	Rebre el Regne (Mc 4,11)	Paraules de l'Esperit (1Co 2,13)
L'Eucaristia com a compartir	Multiplicació dels pans (Mc 6,35)	Sense divisions (1Co 11,17-33)
Fe i obres (Crist o Llei) Condemna del ritualisme	El jove ric (Mc 7,1-23) (Mc 10,17-31)	Justícia per la fe i gràcia (Rm 14,14 i <i>passim</i>) (Rm 3,23ss)
Respecte a la fe dels febles	Els petits (Mc 9,42-49)	Divisions i bàndols (1Cor 11, 17-33)
Matrimoni indissoluble	Mc 10,4	1Co 7,11

L'argument basat «en el Senyor» sobre la indissolubilitat del matrimoni és l'argument potser més sòlid sobre el fet que Pau coneix un evangeli com a gènere literari o document escrit (marcà o premarcà), quan escriu 1Co (cap al 56). Sembla que l'autor coneix el text citat relatiu a la prohibició recíproca dels cònjuges de separar-se quan diu, «als casats els dono aquesta ordre, que no és meva, sinó del Senyor: la dona no s'ha de separar del marit» (1Co 7,10). Hi ha qui considera, però, que el text circulava d'una manera independent a la que presenta Marc en el seu Evangeli.

La presentació d'aquests paral·lelismes per González Ruiz ens il·lustra certament sobre un humus comú sobre el qual es va estendre el cristianisme, però semblen transmetre una certa vaguetat i generalització a l'hora d'establir els llocs comuns. Ens ha semblat que un altre punt d'ancoratge seria cercar una afinitat més estreta i concreta, en comptes d'una bateria laxa de llocs comuns.

I aquest paral·lelisme el trobem en sant Pau, a través de la meditació de la comunitat prepaulina. En l'himne que apareix en una de les cartes de la captivitat, en concret Filipencs, se'ns remet possiblement a Cesarea Marítima, lloc que pràcticament no ha obtingut cap votació favorable en el títol de ciutat origen de l'Evangeli de Marc.

3.1. Himne prepaülí al servei de tenir els mateixos sentiments de Crist

Els tres moviments que hem descrit en el primer apartat com a característics de les profecies del Fill de l'home sobre la seva passió són de caràcter postpasqual (entrega-sofriment / mort / resurrecció), exceptuant la molt possible pronunciació en llavis de Jesús en el moment del seu traïment, de la frase sobre l'hora del lliurament del Fill de l'home en mans dels homes.

En el cas de l'himne de Filipencs, tenim davant nostre un text de caràcter no narratiu, poètic, probablement prepaülí, usat en la litúrgia baptismal o eucarística, que pertany al grup de les quatre cartes de la Captivitat: Filipencs, Filèmon, Colossencs, Efesis. Jordi Sánchez Bosch anomena aquestes cartes «menors» (*opus minor*) per la falta d'obstinació a demostrar més coses i a sorprendre amb més paradoxes com és el cas de Romans, Corintis o Gàlates.

Les cartes de la Captivitat formen un grup de cartes atribuïdes a Pau, la composició de les quals se situa entre l'any 56 i 60 de la nostra era. El problema és que Pau va ser empresonat en nombroses ocasions, de les quals almenys tenim constància a Efes (probablement), Cesarea Marítima i Roma. A quina captivitat pertany cadascuna d'aquestes cartes? Sánchez Bosch, com altres comentaristes, esmenta tres possibilitats:

Roma: «Pretori», «casa de Cèsar», lloc de refugi per a un esclau fugitiu com Filèmon (2Tm). Els qui donen com a probable la notícia d'Ac 28,30 plantegen almenys com a possibilitat Roma. John T. Fitzgerald considera com a més probables Efes i Roma, decidint-se per aquesta última.

Efes: aquesta hipòtesi és possible perquè la Primera carta als Corintis acaba esmentant tortures («lluïta amb feres») mentre que la segona s'obre esmentant «tribulacions» pròximes gairebé a una sentència de mort (2Co 1,8-10). Per altra banda Efes es troba prop de Filips i de Colosses, residència de Filèmon. Quant a Filipencs, Sánchez Bosch considera les raons a favor d'Efes convincents: la col·lecta i l'ofensiva de la circumcisió (Fl 3,2). Per l'opció d'Efes es decanta també Ph. Vielhauer, sobretot per l'argument de la llunyania de Filips, tant de Roma com de Cesarea, de mesos respecte a la primera, de setmanes per la segona, pitjor comunicada, i per no considerar el llibre dels Fets com a instància important en aquestes qüestions.

Cesarea: allí va ser-hi l'apòstol, durant dos anys, en una presó força confortable (Ac 24,23-27). Es necessita alguna raó addicional per a poder decidir-se positivament per aquesta hipòtesi. La hipòtesi que uneix la carta a Filèmon amb Cesarea té molt a veure amb el crèdit que es doni als Fets i a Colossencs. Sobre aquesta base, la hipòtesi de Cesarea explica millor la presència dels companys que acompanyen Pau a la presó: Marc, Aristarc, Demes i Lluç en Flm 1,24. Els companys de Pau continuen parlant-nos a favor de la possibilitat de Cesarea en Fets. Si Marc és el d'Ac 12,12.25; 15,37.39 difícilment Filèmon podrà haver estat escrita des d'Efes. Marc, que tenia la seva mare a Jerusalem (12,12), queda en l'àrea de Bernabé i no participa ni en el segon ni el tercer viatge de Pau. Es dedueix, en canvi, que tots ells van ser amb Pau a Cesarea i no és tan difícil que l'acompanyessin després a Roma. Sánchez Bosch conclou d'una manera salomònica que Filipencs va ser escrita des d'Efes i Filèmon des de Cesarea. En

*Cesarea
Marítima*

contra de Cesarea hi ha el silenci de les cartes de Pau respecte a aquest fet i que l'empressonament de Cesarea no considera com a imminent la possibilitat de la mort, i Fl 1,20 la contempla com a possibilitat, encara que Fl 1,25 mira amb esperança la vida.

Nosaltres creiem en la versemblança de la informació del llibre dels Fets sobre els companys de presó de Pau i ens decantem per Cesarea com a origen de la carta. Amb tot, encara que admetéssim Efes com a lloc de redacció de Filipencs, la composició de l'himne prepaulí que conté podria haver tingut lloc a Antioquia o a Cesarea. Per aquesta última ciutat es decanta Sánchez Bosch. Alguns redactors l'atribueixen a Esteve. Segons Sánchez Bosch:

No colocaríamos esa comunidad en Antioquía, caracterizada por su nivel catequístico y por su transmisión más cronística de las palabras del Maestro (desde Primera Tesalonicenses y el evangelio de Mateo hasta la Didajé, Ignacio y toda la escuela antioquena). Pero podríamos colocarla en Cesarea, donde fue a parar Felipe, segundo después de Esteban (Hch 6,5; 8,40; 21,8) y posible continuador de la primera especulación teológica que hubo en la Iglesia: la polémica en torno a la Ley y el Templo (Hch 6,13s.).

La data gens tardana de Filipencs (56-57) fa més inquietant la pregunta sobre les possibles fonts d'aquest himne: un himne pagà, amb déus en forma d'homes; mites gnòstics, amb recepció i modificació d'una teologia sapiencial mítica dintre el cristianisme; himne judeocristià, segons Sánchez Bosch. Les raons són que es tracta, per contra, d'un Déu que no va fer més que renunciar, anul·lar-se, prendre forma d'esclau, humiliar-se i obeir fins a la mort de creu: tota una vida. Precisament per això se'l col·loca per sobre de tots els éssers creats fins i tot els celestials. A això no arriba cap ment humana per camins simplement especulatiu. A més «el nom» és una expressió jueva del temps de Crist, que Pau usa poc com a substitutiu d'*Adonai* com fa Mc 9,41. Pau devia aprendre aquest himne d'alguna comunitat judeocristiana especialment avançada des del punt de vist cristològic. Ens sembla més versemblant aquesta explicació que la que considera el títol *Kyrios*, en relació amb les divinitats de salvació de l'Àsia Menor.

I Marc, segons Fets, va ser a Cesarea. Però també devia haver estat a Roma, si 2Tm va ser escrita per Pau, i no per deixebles, en aquesta ciutat (4,10-12): «Per amor d'aquest món, Demes m'ha abandonat i se n'ha anat a Tessalònica. Crescent se n'ha anat a Galàcia, i Titus, a Dalmàcia. Lluc és l'únic que s'ha quedat amb mi. Pren Marc i porta'l amb tu, que m'és útil en el ministeri. He enviat Tíquic a Efes.»

3.2. Forma, contingut, funció de l'himne

Forma: l'himne quant a la seva estructura formal conté el moviment en tres fases que analitzàvem en els oracles del Fill de l'home. Ni tan sols els especialistes es posen d'acord sobre si parla de la preexistència del Fill. Un bon resum el tenim en Ph.

Vielhauer que descriu el text com a cant cristològic entre les formes cristianes primitives de caire preliterari. En sis estrofes el divideix E. Lohmeyer, el primer en considerar-lo un cant a Crist prepaulí. En canvi, J. Jeremias el divideix en tres estrofes, suprimint com a posteriors alguns versets per aconseguir la simetria. R. P. Martin subratlla els tres estadis de preexistència, encarnació i exaltació de Crist com a components de la seva estructura i com a tret característic l'estil semític, que Lohmeyer atribueix a influència de la comunitat judeocristiana de Jerusalem:

LOHMEYER (1928)	JEREMIAS (1958)
A ⁶ Ell, que era de condició divina, no es volgué guardar gelosament la seva igualtat amb Déu,	A ⁶ Ell, que era de condició divina, no es volgué guardar gelosament la seva igualtat amb Déu
B ⁷ sinó que es va fer no res, prengué la condició d'esclau i es féu semblant als homes.	⁷ sinó que es va fer no res, prengué la condició d'esclau i es féu semblant als homes
C Tingut per un home qualsevol, ⁸ s'abai-xà i es féu obedient fins a la mort, [i una mort de creu]	B Tingut per un home qualsevol, ⁸ s'abai-xà i es féu obedient fins
D ⁹ Per això Déu l'ha exaltat i li ha concedit aquell nom que està per damunt de tot altre nom	C ⁹ Per això Déu l'ha exaltat i li ha concedit aquell nom que està per damunt de tot altre nom
E ¹⁰ perquè en el nom de Jesús tothom s'agenolli al cel, a la terra i sota la terra,	¹⁰ perquè en el nom de Jesús tothom s'agenolli [al cel, a la terra i sota la terra,]
F ¹¹ i tots els llavis reconequin que Jesucrist és Senyor, a glòria de Déu Pare.	¹¹ i tots els llavis reconequin que Jesucrist és Senyor, [a glòria de Déu Pare.]

Contingut i paral·lelismes amb Marc: el triple moviment mencionat de preexistència, humiliació i exaltació es pot posar en paral·lelisme amb les prediccions de la Passió de Jesús, ja estudiades, sobretot si tenim en compte la seqüència de la narrativa marcana del relat de la Transfiguració com a encapçalament de tota la secció (Mc 9,2) que acaba amb el relat de la Passió:

<p>Context: Escotar/ensenyar</p>	<p>Marc: 9,2,31 Transfiguració/ oracles del Fill de l'home-solidari / resurrecció al dia tercer</p>	<p>Filipencs: 2,6-11: sentiments del Crist: natura divina-humi- liació-exaltació</p>	<p>Context:</p>
<p>Instruir-los: Mc 8,31 Transfiguració Mc 9,7 9,12: el Fill de l'ho- me ha de ser tingut per no res (guarició d'un possés) 9,31: instruïa els seus deixebles 10,32: Jesús anava al davant cap a Jerusa- lem i ells tenien por i estaven sorpresos.</p>	<p>Preexistència / Exaltació (núvol): aquest és el meu fill, escolteu-lo” (Mc 9,7) Abaixament: el Fill de l'home ha de patir -ser rebutjat / lliurat a mans dels homes (Mc 8,31; 9, 31; 10,32)</p>	<p>Preexistència: “encara que existia en forma de Déu, no es volgué guardar gelosament la seva igualtat amb Déu” quenosi o humilia- ció: es va fer no res, prenent la condició d'esclau... obedient fins a la mort, i una mort de creu.</p>	<p>2,4-5: mirar per als altres, tenir els mateixos sentiments que tingué Crist 2,12, continuar obe- dients [a l'apòstol], sense murmuracions, irrepressibles.</p>
	<p>Exaltació: Després de tres dies ressuscitarà</p>	<p>Exaltació i glòria: Per això Déu l'ha exaltat i li ha concedit aquell nom que està per damunt de tot altre nom, per la qual cosa Déu també el va exaltar fins al súmmum, i li va conferir el nom que és sobre tot nom, perquè en el nom de Jesús tothom s'agenolli... i tots els llavis reconguin que Jesucrist és Senyor, a glòria de Déu Pare</p>	

En els oracles del Fill de l'home no vàrem trobar directament esmentada la pre-existència, encara que el terme apocalíptic de Fill de l'home podria al·ludir al personatge misteriós que existeix en el cel (Dn 7,13). Els tres moviments de Marc semblen apuntar també a la instrucció sobre sofriment com a camí cap a la glòria: patir, morir, ressuscitar, a la passió en una paraula. La qual cosa concorda amb el moviment de l'abaixament del Fill de l'home durant la seva existència terrena.

Funció: ensenyament sobre un model de Messies que va davant en els sentiments de solidaritat (himne a Filipencs) i en l'entrega real per la comunitat (Evangeli de Marc). Predicar la senzillesa, tenir «els mateixos sentiments que el Crist» en el context de Pau. No és pas una altra la funció de les profecies del Fill de l'home en el camí de Jerusalem per a la comunitat petita dels dotze apòstols com a llavor de nova humanitat: ensenyament sobre un model de Messies que va davant. La base històrica podria ser una dita pronunciada per Jesús abans de ser empresonat. La resta es col·loquen «en el camí del Fill de l'home» cap a Jerusalem, per a ensenyar a tenir «les seves mateixes actituds» com Pau als Filipencs.

Conclusió: Pau el Pastor, l'himne a Filipencs i l'Evangeli de Marc

La convergència d'aquestes dades comunes ens serveix per a posar nom i dades a elements abstractes que d'altra forma representen enigmes de difícil resolució.

Si tornem a resumir els elements històrics, Esteve, i la primera comunitat judeo-cristiana, estaven relacionats amb Cesarea cap al 36, on Felip continua residint cap al 55 (Ac 21,8). Lluc relaciona Pere amb l'obertura als gentils d'aquesta comunitat de Cesarea Marítima cap al 36-40 en el seu discurs de caire universal i hel·lenitzant. És versemblant considerar l'himne als Filipencs compost a aquesta ciutat, possiblement per algun d'aquest cercle dels set de l'antiga església jerosolimitana amb obertura hel·lenística. Pau, cap al 56, passà uns anys de captivitat a aquesta comunitat, pren consciència d'aquest himne i compta amb Marc com a col·laborador pastoral (Flm 1,24).

Ara bé, quins són els elements d'aquesta tasca de col·laboració? Quina tasca pastoral a Cesarea devia portar a terme Marc? Evangelitzar aquesta ciutat o més aviat reforçar totes les comunitats paulines amb un text evangèlic? Preparar l'evangelització de la veïna Alexandria amb un text escrit en grec sobre el fundador del moviment cristià?

Pau, el pastor, en la seva vida, va dur a la pràctica el buidament o autohumiliació a què exhorta en l'himne als Filipencs. Una forma d'aquest abaixament de Pau, era posar la seva tasca i missió pastoral sota el patronatge i la línia conciliadora de Pere (Concili de Jerusalem), tasca que va continuar Lluc en els relats dels Fets (discurs a Corneli i visió dels aliments prohibits). I estructura el llibre dels Fets presentant (Joan) Marc com a baula que lliga la seva diaconia amb Pere (primera part d'aquest llibre), amb el seu futur vinculat com a col·laborador de Pau. Pere deixaria aviat Jerusalem i es vincularia a l'església d'Antioquia.

Amb Pau, certament, va tenir desavinences com ens indica el segon viatge de l'Apòstol (Ac 15,38). Però això no obsta perquè demani la seva presència durant la seva captivitat a Cesarea, per a una «tasca de col·laboració». Aquesta tasca podria haver estat una primera versió de l'Evangeli que porta el seu nom, sobretot la segona part, que respon a la pregunta teològica sobre qui és Jesús. Posteriorment pogué acompanyar Pau a Roma on s'hi afegiria la part anterior de l'Evangeli, dedicada a les obres i fets de Jesús en el seu ministeri de Galilea. Lluc era present en aquesta captivitat, i l'apòstol encarrega a Titus que vingui acompanyat de Marc i de llibres, sobretot de pergami (2Tm 4,9-13).

La pedagogia del Servent impregna, per la seva banda, aquest primer, però no primitiu, Evangeli des del títol i la funció de «Fill de l'home» com a reflexió de la primera escola teològica eclesial, de Felip i Esteve, amb la idea de solidaritat amb la humanitat i la pedagogia del sofriment per a entrar en la glòria. Aquesta instrucció s'encarrega d'inculcar-la l'estructura de la segona part de l'Evangeli de Marc, mentre que els primers capítols (1-7) parlen del programa de Jesús com a taumaturg (1,32) i predicador (Mc 1,39). Jesús devia haver pronunciat un anunci d'aquestes característiques, segons M. E. Boismard: «Ha arribat la hora en que el Fill de l'home és entregat en mans dels homes.» La reflexió sobre l'ofrena de si mateix, la humiliació, i l'exaltació com a camí de Jesús i després dels cristians, és plausible que nasqués a Jerusalem, es cantés en himnes per mestres i profetes (Felip tenia quatre filles profetesses: Ac 21,9) i a Cesarea passés a formar part de la carta als Filipencs i inspirés les línies mestres de l'evangeli de Pau en les cartes menors. I més endavant estructurés el primer Evangeli com a gènere literari, el de Marc. Per encàrrec pastoral del mateix Pau, mestre dels gentils, i seguint línies d'obertura que havia iniciat el mateix apòstol Pere. La poesia, l'himne és a l'origen dels gèneres literaris de qualsevol comunitat ètnica o nacional; al final en ve el relat. P. Vielhauer anomena de fórmules més simples a més complexes la fórmula de fe, l'aclamació, els textos eucarístics i baptismals, els cants i himnes, la parenesi, les cartes i els evangelis com a formes finals més evolucionades de gèneres literaris.

Per ventura, no és el mateix procés que trobem en el que hem descrit com a rerefons de l'origen de l'Evangeli?

Amb això totes les línies ressenyades anteriorment convergeixen en una interpretació, la coherència de la qual està en mans del lector jutjar si és acceptable. Amb això tindriem una nova via d'accés a la veritat històrica dels oracles del Fill de l'home i la línia per la qual els va anar aprofundint la Tradició. I el que en traiem és la imatge d'una comunitat cristiana primitiva més viva i fluïda, amb relacions amb les comunitats judeocristianes de Jerusalem i els seus nexes d'enllaç hel·lenistes amb centre en ciutats cosmopolites com Cesarea Marítima i després la mateixa Roma. I sobretot, la imatge d'unes comunitats que ho donen tot per la tasca de l'evangeli, treballant en equip com un sol cos en la redacció dels textos, si prenem la bonica imatge de Pau als Corintis.

Sa Bíblia, es llibre més bo (2)

per Joan Febrer

Del diluvi a l'arc de sant Martí (Gn 6-9)

Es *deluvi* des pla de Ciutadella és una mostra de la manera com la narració bíblica del *diluvi universal* ha enriquit el nostre vocabulari popular, i també el culte. El *Diluvi* ha inspirat poemes com el deliciós “Noè” de Pere Quart que es tanca amb aquest final escèptic: “en aquell temps ningú no s’estranyava de res. Vegeu la Bíblia”. De narracions mítiques de diluvis en trobam a moltes cultures tant de l’Orient asiàtic com de l’Amèrica precolombina. I no té res d’estrany que el diluvi bíblic s’inspirés d’alguna forma en narracions anteriors de Mesopotàmia. ¿Té res de demostrable científicament aquesta història? Per la seva forma literària hem de dir més tost que es tracta d’un relat de caire mític amb una intenció teològica.

Fóra perillós deduir del *Diluvi* la idea que les catàstrofes naturals són un càstig de Déu a les perversions humanes; així van voler entendre la devastació de Nova Orleans per l’huracà Catrina alguns fonamentalistes d’Estats Units. Però aquesta interpretació és desautoritzada en la mateixa Bíblia quan en Job (i en d’altres escrits) ja es planteja per què sofreixen els innocents; d’una manera més contundent és Jesús de Natzaret qui ensenya de veure les desgràcies alienes com una crida a la conversió personal i una oportunitat per a exercir una solidaritat terapèutica i no com un càstig de Déu als suposats pecadors (Lc 13, 1-5 i Jn 9).

El relat Bíblic (Gn 6-9), elaborat amb dues tradicions paral·leles, ressalta el viu contrast entre la corrupció i la violència humanes que han contaminat tota la creació, i la rectitud d’un sol home, Noè, “*just i irreprochable entre els de la seva generació que seguia els camins de Déu*” (Gn 6, 9). I si, per una banda, Déu se sent frustrat amb el

fracàs de la seva obra per culpa de l'home, la seva creatura privilegiada, tanmateix es mira Noè amb benvolença i compta amb ell com amb la llavor d'una humanitat i una terra regenerades. L'arca que, seguint les indicacions de Déu, Noè construeix diligent, representa aquell àmbit humà des del qual és possible alliberar del caos la natura sencera i recuperar l'ordre còsmic.

La tragèdia del diluvi conté un missatge d'esperança: enmig de la desgràcia podem encendre llumets de redreçament; l'arc en els núvols —que anomenam *arc de sant Martí*— és el signe esperançador del pacte de Déu amb l'home i amb la natura: “*no tornaré mai més a maleir la terra per culpa dels homes... Mentre duri la terra mai no faltaran sembres i collites, fred i calor, estiu i hivern, dies i nits*”. De l'home lliure és capaç de maldat, però també la rectitud. I l'home recte és cridat a fer-se fort en l'aliança amb Déu per construir un món nou i diferent.

El ritual de benedicció de l'aigua baptismal recorda les aigües diluvials com una *imatge de regeneració que fa morir els vicis i fa néixer les virtuts*. Així el baptisme significa l'enterrament d'una forma de vida corrupta i l'emergència d'una forma nova de viure segons els camins del Déu creador i alliberador. L'arca de Noè no cal anar a cercar-la per les muntanyes turques o armènies. L'arca és —ha de ser— la comunitat cristiana com a àmbit de salvació amb portes obertes a tothom; és —han de ser— totes les iniciatives humanes basades en la justícia i la rectitud que, navegant contra corrent, introduiran en els dominis de la corrupció i la violència, la llavor d'un cel nou i una terra nova.

Déu és feble i humà. La seva irritació per causa de la maldat humana es deixa doblegar per la rectitud d'homes com Noè. En paraules del citat Pere Quart, Déu escolta la súplica que també avui li demana que “*estronqui les deus de la justícia i engegui el sol de la misericòrdia*”.

*Paolo Uccello,
La història de Noè.
Santa Maria Novella,
Florència.*

El projecte de Babel desbaratat

El relat de la torre de Babel (Gn 11,1-9) és la quarta versió del pecat després del d'Adam i Eva. Segons aquest text, el progrés en la tècnica de la construcció anima un projecte ambiciós en els homes emigrats d'Orient que ara poblen el país de Xinar: “*edifiquem-nos una ciutat i una torre que arribi fins al cel; així ens farem un nom i no ens dispersarem per la terra*”. Déu no ho veu bé i posa confusió en el seu llenguatge fent fracassar el projecte.

En aquest relat es funda la creença que la diversitat de llengües és un càstig de Déu als constructors de Babel i un abandó del paradís on es “*parlava una sola llengua i es feien servir unes mateixes paraules*”. En realitat el mateix Gènesi, un poc abans, testifica l'existència de diferents idiomes en referir-se als descendents de Noè dels quals procedeixen els diferents pobles “*cada un amb territoris i llengües pròpies, amb els seus diversos llinatges i nacions*”. (Gn 10,5.20.31). Per tant el Xinar monolingüe (Babilònia) no és de cap manera el paradís original, ja que justament els seus pobladors han emigrat de l'Orient, l'origen.

Joan López Casasnovas, en el pròleg al *Refranyer menorquí* de Josep Pons Lluç, després d'haver citat Jesús Tuson, escriu: “Babel no és cap desgràcia per al gènere humà si no perdem mai la capacitat del diàleg des de la diversitat”. I la magnífica exposició didàctica itinerant de l'any 2001 (que vaig visitar a Maó) en motiu de l'Any Europeu de les Llengües es presentava com “*la benedicció de Babel*” al·ludint al famós relat bíblic i mostrant la riquesa humana de la diversitat lingüística.

Com quedam idò: la diversitat de llengües és un càstig o una benedicció, un obstacle o una oportunitat? La llegendària història de la Torre de Babel, llegida atentament, més tost ens duu a pensar que el mal no és en la diversitat de llengües (ja present en la humanitat renovada després del diluvi), sinó en el projecte d'una ciutat i una torre “*fins al cel*”, i és justament la diversitat (confusió) de llengües l'instrument diví que fa fracassar aquest intent uniformitzador. La diversitat de llengües no és una desgràcia, Babel, sí.

Babel és símbol de l'arrogància humana que pretén autodivinitzar-se i acaba desbaratada pel judici de Déu. És possible que els autors del relat tinguessin a la vista els *ziggurats* babilonis, o torres-temple de Mesopotàmia que mostraven l'esforç humà per elevar-se fins a l'esfera divina; però els jueus no veien aquests monuments sinó com a símbols de l'imperi que els amenaçava i oprimia. Babel (Babilònia) és, des d'aquest punt de vista, la ciutat-imperi, el poder divinitzat que es vol imposar a la resta dels pobles. De fet el petit Israel-Judà ha patit la tirania de Babel per part d'Assíria, Babilònia i la política hel·lenitzadora d'Antíoc. En els profetes, Déu condemna l'altivesa de les nacions poderoses com una pretensió forassenyada i abocada al fracàs: “*ara has de jeure a terra, tu que dominaves les nacions! Pujaré fins al cel, posaré ben alt el meu tron*”

per damunt de les estrelles de Déu...”, llegim en un oracle contra Babilònia (Is 14,12-13). I Ezequiel, dirigint-se al poderós i opulent rei de Tir li retreu les seves pretensions divines: “*la teva supèrbia t’ha fet dir: sóc un déu*” (Ez 28,2ss).

El progrés sense límits, el poder absolut polític o financer, la ideologia d’un pensament únic... vet aquí alguns noms moderns de la bíblica Babel. Els camins de Déu per a la humanitat són uns altres. Ja abans de Jesucrist, el profeta Sofonies (3,9-13) havia entès que Jerusalem només podrà il·luminar el món des de la humilitat i l’autoritat moral, i no des de l’arrogància i el poder. Més tard la primera Pentecosta cristiana, rèplica de Babel, mostrarà com l’Evangeli predicat a totes les nacions no ha d’anar de bracet amb les potències colonitzadores, sinó que ha de poder ser entès per cada oient “*en la nostra llengua materna*” (Ac 2,8). Ho van comprès i practicat Ciril i Metodi missioners grecs en terres eslaves (s. IX), i els jesuïtes Rici i de Nobili missioners a la Xina i a l’Índia (s. XVII). Com també el Concili Vaticà II i la comunitat ecumènica de Taizé.

El llarg camí dels Patriarques

“*Aniré pel món errant i fugitiu...*”, exclama Caïn atordit pel seu crim (Gn 4,14). Anar a la deriva és, dissortadament, la trajectòria erràtica de persones i pobles sense una meta, sense un futur clar. Però la humanitat representada en Abraham, es comença a orientar cap a una nova meta proposada per Déu: *una terra promesa, una descendència nombrosa, una benedicció universal* (Gn 12,1-3).

A partir del capítol 12, el Gènesi recull els relats dels patriarques d’Israel: Abraham, Isaac i Jacob..., pastors transhumants en cerca d’aigua i bones pastures pels camins de la Mitja Lluna Fèrtil que s’estén entre Mesopotàmia i Egipte. Aquests avantpassats d’Israel (situats en els segles XIX-XVII aC) inicien la llarga caminada del futur del poble de Déu. Són els pares d’uns pobles cridats a conviure conflictivament en una mateixa terra.

- **Abraham** (amb Agar i Sara) és el nostre pare en la fe “*els qui creuen són fills d’Abraham*” (Ga 3,6-9). Ell ha deixat una forma de vida i ha emprès l’aventura d’una llarga caminada. Haurà de superar proves dures, com l’esterilitat de Sara i l’ordre de sacrificar després Isaac, el fill de la promesa. El guiarà en tot moment la indefectible confiança en la promesa de Déu. Abraham, l’amic de Déu, intercessor davant seu en favor dels altres, és la *pedrera* d’on ha estat extreta pedra a pedra l’edifici d’Israel.
- **Isaac**, el somrís de Déu (Gn 21,6), és una baula entre dues generacions; casat amb Rebeca, té dos fills bessons, Esaú, el seu preferit, i Jacob, el preferit de Rebeca (Gn 25,19-28).

– **Jacob**, el segon en néixer, compra al seu germà Esaú amb un plat de lleties els drets de primogènit (Gn 27). Aquesta usurpació de la benedicció paterna fa conflictiva la relació entre els dos germans, pares de dos pobles, i fa de Jacob un fugitiu; però fins i tot en la seva fuga es troba amb Déu que li reitera la promesa en un lloc ben impensat (Gn 28,16). El somni de la seva misteriosa lluita amb Déu és una premonició de les relacions d'Israel amb el Senyor. D'ara endavant Jacob és anomenat Israel, pare i figura del poble que duu aquest nom (Gn 32,29).

– **Els dotze fills de Jacob**, tinguts amb les dones Lia i Raquel, seran els pares de les 12 tribus d'Israel (Gn 49). La llarga història de Josep, el penúltim dels dotze, (Gn 37-50) mostra exemplarment com la ruptura entre els germans acaba feliçment amb la recomposició de la fraternitat; la rectitud i fidelitat de Josep hi juguen un paper decisiu: Déu el beneeix i se'n serveix per dur a terme el seu disseny. El vell Jacob podrà morir tranquil.

Els patriarques són adoradors d'un Déu únic que acompanya el clan, un Déu emigrant i pelegrí, no reclòs en una terra, un tron, un santuari o una teologia: així el Déu d'Abraham, d'Isaac i de Jacob. El Déu de la Promesa, present en qui li fa confiança ulls clucs. Hi ha una diferència clara entre la religió dels nòmades i la dels sedentaris: “la religió dels nòmades és la religió de la promesa. El nòmada no viu inserit en el

Gustave Doré, Gravat de la reconciliació de Jacob amb Esaú.

cicle de la sembra i de la collita, sinó en el món de la migració. El Déu dels nòmades es diferencia dels déus dels pobles agraris, que són déus vinculats a un lloc. El Déu transmigratori dels nòmades, en canvi, no rau en cap territori ni en cap lloc: pelegrina amb els nòmades, es troba sempre en camí”, deixà escrit el gran teòleg alemany de l’esperança, Jurgen Moltmann. Creure no és estar quiet, és caminar amb Déu, cercar i seguir els de vegades imprevisibles camins de Déu en la història.

Ens ho ha mostrat Abraham, pare dels creients jueus, cristians, musulmans: té cap sentit el fonamentalisme?, tenen cap sentit les guerres de religió?

L'Èxode: l'alliberament és possible

L'èxode bíblic ha inspirat pel·lícules increïblement meravelloses com *Els deu manaments*, de Cecil B. de Mille, de quan érem petits (1956). Però l'èxode no solament ha servit per a entretenir, sinó que també ha inspirat cants plens de força interior com són els *espirituals negres* dels esclaus negres portats a Amèrica del Nord; aquests havien trobat en la religió dels seus amos un missatge de resistència i d'esperança. I pels anys setanta, arran de la Conferència Llatinoamericana de Bisbes de Medellín, moltes comunitats cristianes van aprendre de rellegir l'Èxode com expressió de la seva pròpia història d'opressió i hi sentien la crida a un compromís alliberador, que els nous teòlegs propagarien en la famosa i poc coneguda *teologia de l'alliberament*.

“Per què aquesta nit és distinta de les altres?”, pregunta el més jove en el sopar pasqual que cada any per primavera celebren les famílies jueves. I el pare de família que presideix li respon: “perquè vam ser esclaus del Faraó a l'Egipte i Adonai, el nostre Déu, ens va treure amb mà forta i braç estès”. La sortida d'Egipte, celebrada com a memorial, ha anat situant generacions de tot temps en l'experiència d'aquest esdeveniment fundacional. I és que el record de l'Èxode, contat de pares a fills en una tradició ininterrompuda, ha quedat per sempre més gravat en la memòria del poble jueu com l'article central de la seva fe: “el Senyor ens va fer sortir d'Egipte i amb mà forta i braç poderós, enmig de gestes esglaiadores i entre senyals i prodigis; ens va fer entrar en aquest lloc i ens donà aquest país...” (Dt 26,5-9).

Aquests senyals i prodigis extraordinaris que podem llegir als llibres de l'Èxode i dels Nombres de la Torà o Pentateuc, són les deu plagues per a tòrcer la resistència del Faraó, el pas del Mar Roig en què els hebreus travessen a peu eixut mentre els soldats egipcis hi són enfonsats, l'aliment inesperat del *mannà* en ple desert i la font d'aigua que Moisès fa brollar a la roca. Però els llibres bíblics no parlen només de senyals i prodigis, sinó també de temptacions i caigudes, de revoltes i desenganys. Moisès destaca com el líder carismàtic que amb la força de Déu sap arreplegar els dispersos i fer-ne un poble amb identitat pròpia. Al peu del Sinaí neix Israel com a poble de l'Aliança, cridat a prendre possessió de la terra promesa de Canaan on realitzar-hi l'experiència pilot —no sempre reeixida— d'un poble peculiar entre les nacions.

Avui, crítics com som, ens demanam què devia succeir realment a la base d'aquestes increïbles narracions èpiques. Ben segur que els fets degueren ser molt més modestos, i fins imperceptibles als ulls d'observadors neutrals: a un grup d'immigrants convertits en mà d'obra barata sota el poder diví del faraó Ramsès II (cap al s. XIII aC) se'ls obre un horitzó d'esperança. L'esclavatge perpetuat, interioritzat i transmès de pares a fills ja no és el seu destí, l'alliberament és possible. Vet aquí el prodigi: que un grup sense poder surti victoriós d'un poder opressiu i divinitzat. I que la religió no hi jugui un paper *d'opi del poble* sinó de revulsiu i resistència. Mentrestant els historiadors que continuïn investigant.

Una altra pega ens assalta quan, a la Vetla Pasqual, després d'haver escoltat l'epopeia de l'Èxode, entonam el càntic de Moisès: "*el Senyor és un gran guerrer, el seu nom és el Senyor. Ha tirat al mar els carros del faraó, els millors combatents s'han enfonsat al Mar Roig*". Per què la victòria d'uns comporta la derrota d'uns altres? Hem de reconèixer, quan llegim a la Crònica de Muntaner la conquesta de Menorca, o assistim als Tres Tocs de Sant Antoni, que nosaltres, els menorquins, som fills d'una victòria que va ocasionar uns perdedors. La cultura de la pau aplicada a la resolució dels conflictes haurà d'avançar molt per tal que l'alliberament dels uns no comporti l'aniquilació d'uns altres. Mentrestant ens queda la imatge d'un Déu que escolta els oprimits i els crida a ser lliures i poble. En perspectiva evangèlica, som convidats a fer nostre l'Èxode a l'estil de Jesús.

Els deu manaments

Conten que un gitano es va anar a confessar i el capellà li demanà: "ja saps els deu manaments?", i el penitent que contestà tot d'una: "miri que estava a punt de aprendre-me'ls quan vaig sentir rumors que els llevaven i ho *vaig deixar anar*". No sé si aquest rumor encara corre, però jo pens que els deu manaments segueixen vigents. Fa deu anys l'editorial Ariel de Barcelona publicà *Los Diez mandamientos, una versión secular*; l'autor, l'economista Luís de Sebastián, els considera patrimoni comú de la humanitat "perquè responen al bon sentir de tots els pobles en els cinc continents de la terra".

Què significa però el Decàleg? Una moral de mínims exigible a qualsevol persona sigui o no creient? Una camisa de força a la nostra espontaneïtat no sempre inclinada al bé? Els límits imprescindibles perquè puguem conviure en el respecte mutu?

L'origen d'aquest codi conegut com a deu manaments (pròpiament anomenats a la Torà les Deu Paraules) l'hem de situar en el context de l'Èxode dels hebreus d'Egipte i de l'Aliança del Déu alliberador amb el poble alliberat. En la seva segona edició o Deuteronomi, els manaments de Déu són presentats al poble com una opció per la vida i contra la mort: "*et propòs de triar entre la vida i la mort, la benedicció i*

la maledicció. Tu opta per la vida i viuràs tu i la teva descendència!” (Dt 29,19). Així les Deu Paraules van adreçades a persones alliberades que, en el marc de l’Aliança, es volen mantenir cohesionades en el present i el futur com a poble de Déu. Són com a fites que senyen el límit d’un espai de llibertat compartida: una llibertat limitada només per la presència de l’altre que és Déu i el proïsme.

Els deu manaments abracen totes les dimensions de la persona cridada no sols a viure plenament sinó també a conuiu en el respecte mutu: el cor, el desig, la llengua, l’acció i la seva projecció en l’àmbit religiós, familiar, social.

La interpretació evangèlica del sermó de la muntanya (Mt 5-7) en radicalitza la interpretació apuntant a l’interior de les persones i a una relació amb els altres que abasti fins i tot els forasters i enemics; en definitiva, l’Evangeli recorda que els manaments provenen d’un Déu que estima compassivament tothom i tenen per finalitat fer-nos persones que d’alguna manera reproduïen la fesomia compassiva de Déu Pare. I encara més, segons l’ensenyament de Jesús, l’amor a Déu i l’amor als altres són tan inseparables que qui diu estimar el Déu invisible sense estimar els germans que són ben visibles és un mentider (1Jn 4,20).

De la primitiva versió bíblica (Ex 20,2-17 i Dt 5,6-21) ens n’ha arribat la versió catòlica que coneixem a través de la catequesi. Aquí hi són totes dues en paral·lel perquè es puguin comparar.

<p>Ex 20, 2-17: <i>“Jo sóc el Senyor, el teu Déu, que t’he fet sortir del país d’Egipte, la terra on eres esclau”</i> (Dt 5,6-21)</p>	<p>Catequesi: <i>“estima-vos els uns als altres tal com jo us he estimat; en açò coneixeran que sou deixebles meus”</i> (Jn 13,34)</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. No tenguis cap altre déu fora de mi. 2. No et fabriquis ídols. 3. No juris en fals pel nom de Senyor el teu Déu. 4. Recorda’t de consagrar-me el repòs del dissabte. 5. Honra ton pare i ta mare. 6. No matis. 7. No cometis adulteri. 8. No robis. 9. No acuis falsament. 10. No desitgis la casa d’un altre, ni la seva dona ni el seu esclau o esclava, ni el seu bou, ni el seu ase, ni res que li pertanyi. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Estimaràs Déu sobre totes les coses. 2. No prendràs el nom de Déu en va. 3. Santificaràs les festes. 4. Honraràs pare i mare. 5. No mataràs. 6. No faràs accions impures. 7. No robaràs. 8. No diràs falsos testimonis ni mentiràs. 9. No consentiràs desigs impurs. 10. No desitjaràs els béns dels altres.

Els jutges, líders en temps crítics

Després de l'entrada dels hebreus a Canaan liderada per Josuè, i durant el llarg procés d'assentament en aquesta terra (entre 1200-1050 aC aprox.) apareixen en escena uns singulars personatges coneguts com els jutges. El llibre que duu el seu nom com a títol conserva el record d'aquests personatges que van actuar en una època caòtica i inestable; l'autor del llibre, format en l'escola del Deuteronomi, fa una lectura dels esdeveniments des de la seva fe en el Déu de l'Aliança i de la mentalitat etnocèntrica de l'època. L'esquema seguit i aplicat a la història és molt senzill, simplista (Jt 2,11-19):

- Israel és infidel a l'Aliança: *“ofenien el Senyor amb el seu mal comportament”*
- Déu el castiga amb els atacs dels enemics: *“l'entregà al pillatge dels bandits”*
- Déu els plany i els envia jutges per alliberar-los: *“el Senyor s'apiadava dels israelites”*
- El poble es penedeix i invoca el Senyor: *“gemegaven sota els maltractaments dels seus opressors”*
- Israel recau una i altra vegada: *“just moria el jutge tornaven a corrompre's”*

Les tribus hebrees no tenen una estructura política comuna; són més bé una federació de tribus vinculades entre si per la fe en el Déu dels patriarques i el record de l'Èxode. *“En aquell temps no hi havia rei a Israel i tothom feia el que li semblava”*, conclou el llibre. Les tribus es regeixen per costums violents (no tan diferents dels d'avui en aquesta castigada terra...), i els jutges no són figures exemplars, ni déus o semidéus; no apareixen mitificats ni idealitzats; són homes de carn i os, plens de limitacions i misèries; resolen conflictes interns i lideren la defensa del poble contra els atacs exteriors. Tanmateix són presentats com a testimonis d'una força que ve de Déu i no d'ells mateixos: *“l'Esperit del Senyor s'apoderà de...”* Otoniel, Gedeó, Jefté... (Jt 5,10; 6,34; 11,29). L'autor vol mostrar que enmig del caos, quan Israel corre perill de negar-se en les aigües tèrboles del desordre i diluir-se en poder d'altres senyors, Déu suscita uns líders carismàtics que obren camí i mantenen viva l'esperança.

Una cosa ha de quedar clara al lector: qui salva no són els homes amb la seva força (7,2), sinó Déu. I Déu sap actuar i vèncer en l'aparent debilitat humana (d'una dona, o d'un nombre reduït, o d'un vot secret...) tot confonent l'arrogància de la força militar:

- Serà la profetessa Dèbora qui conduirà la resistència contra el rei cananeu Jabin; aquest *“posseïa 900 carros de guerra i va oprimir durament els israelites durant 20 anys”*, però *“Déu posarà Sisserà (general de Jabin) en mans d'una dona”*, Jael, que el matarà (4,9).

- Gedeó, membre del clan més petit, el de Manassés, es vol enfrontar amb els madianites amb un exèrcit de més de 30.000 homes, però seguint les ordres de Déu, redueix la seva tropa fins a 300 amb els quals derrota els enemics (7).
- Quan Abimèlec es fa proclamar rei a Siquem, el seu germanastre Jotam, amb una paràbola plena d'ironia, ridiculitza un rei que basa la seva autoritat en la força bruta (9,7-15).
- El llegendari Samsó neix d'una dona tinguda per estèril, i el secret de la seva força contra els filisteus s'amaga en una cosa tan vulnerable com la seva cabellera, símbol de la seva consagració a Déu (16).

Juges és un llibre que hem d'esporgar amb el sedàs de l'Evangeli i d'una cultura dels drets humans i de la pau. Avui els creients no podem viure en guetos, amos i senyors d'uns territoris, sinó que hem de conviure en una societat plural. El que en quedarà com a bon gra serà la crida a mantenir la nostra identitat sense prendre per norma de vida la del sistema imperant. També avui necessitam no solament bons gestors de la cosa pública i de l'Església, sinó també líders carismàtics que, en la confusió dels accelerats canvis, assenyalin camins humanitzadors de sortida. És saludable qüestionar-nos si la nostra força es basa en la quantitat del nombre o en la qualitat d'una vida que doni goig de ser viscuda. I sempre serà bo enfrontar-nos a l'adversitat no amb la violència sinó amb la força no violenta del dret, la raó, la saviesa.

David i Goliat

Entre moltes altres glòries, al rei David (s.XI aC) se li atribueix la d'haver vençut el gegant Goliat amb un tir de fona.

Els habitants de les Balears comptam amb foners d'anomenada entre els nostres avantpassats. L'historiador Diodor de Sicília (s.I aC) recull la notícia que les nostres illes eren anomenades *balears* (topònim d'origen grec, que vol dir 'tirar') "*perquè els seus habitants són els millors entre els homes per tirar pedres amb fona*". Segles abans, en les guerres pel domini del Mediterrani (com en la de Cartago i Roma) eren famosos els foners balears reclutats com a mercenaris en un o altre bàndol.

Darrerament s'ha fomentat a les nostres illes la recuperació del tir amb fona com un esport d'arrels ancestrals. Encara no fa gaire, el jove foner maonès Lluís Pons Livermore contava al diari Menorca (7-2-09) que havia anat a Israel convidat per l'*History Chanel* interessat a demostrar, a través d'una productora anglesa, "*que David va poder matar Goliat amb una pedrada al front*".

La fona no és només emprada per jugar o fer esport; molts d'al·lots palestins que han participat en successives *Intifades* s'han enfrontat als tancs israelians amb les seves casolanes bassetges.

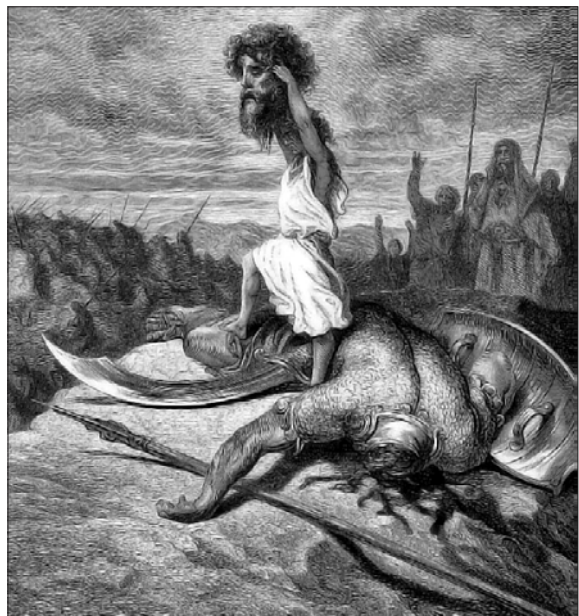
De fet l'aparentment desigual lluita David contra Goliat ha passat a ser com el model d'un combat en què surt vencedora la fortalesa del feble sobre l'arrogància prepotent del més fort. Vegem què en diu la Bíblia (1Sa 17).

La disputa de pobles diversos per un mateix territori a les terres de Palestina ve de molt antic. En el període anterior a la monarquia (abans del s.XI aC), les tribus hebrees es veien sovint atacades pels temibles i ben armats filisteus. En un d'aquests enfrontaments, conta la Bíblia que el filisteu **Goliat** va llençar a l'exèrcit dels hebreus aquest desafiament:

—Triau-me un home que baixi a lluitar amb mi.

Goliat, segons diu el mateix relat, a més de ser de gran estatura, “*duia un casc de bronze que pesava cinquanta quilos. Unes polaines de bronze li protegien les cames, i portava penjada a les espatles una javelina també de bronze. El pal de la seva llança era com una plegadora de teixidor; la punta de ferro, sola, ja pesava sis quilos*”.

David, el fill petit de la família betlemita de Jessè, es presentà voluntari a Saül per combatre amb el gegant filisteu. David era un expert pastor, fort i valent, però molt jove, tal vegada adolescent. Saül li deixà la seva armadura, però David s'hi sentia mal-a-pler amb aquella ferramenta; es va treure l'armadura i amb cap més arma que la fona i quatre macs dins la sivedera, s'avançà cap al filisteu que el menyspreà tot xulesc. David li replicà:

Gustave Doré, David i Goliat.

—Tu véns contra mi amb l'espasa, la llança i la javelina, però jo vénc contra tu en el nom del Senyor de l'univers, el Déu de les tropes d'Israel que tu has insultat”.

Després amb un tir de fona endevinà el filisteu enmig del front i Goliat tombà en terra.

D'aquest relat se'n pot fer una lectura guerrera. Però jo m'inclin més tost per una lectura teològica: “la força ve de Déu, no del nombre ni del poder de les armes” (Jt 7,2ss). I una lectura pacifista, d'acord amb l'Evangelí de Jesús i en línia amb els mestres contemporanis de la no-violència activa. El plantejament seria aquest: cal combatre el mal amb les armes del mal, és a dir, la violència amb violència, la mentida amb mentida, la corrupció amb corrupció, l'odi amb odi...? Fent-ho així contribuiríem a fer créixer l'espiral del mal. Sant Pau va captar bé l'ensenyança de Jesús: “*no et deixis vèncer pel mal, venç el mal amb el bé*” (Rm 12,21). La força de Déu es manifesta en la feblesa dels testimonis. És la força de la fe en la veritat, la justícia, el respecte de la dignitat dels altres; la fe en Déu, en definitiva. L'herència dels testimonis perdura més enllà d'ells mateixos. La violència dels violents són ruïnes i poca cosa més.

Trobada anual de la FEBIC a Saint Maurice

Els passat mes d'octubre, del 21 al 24, vàrem tenir el goig d'assistir a la trobada anual dels membres de la sub-regió d'Europa del sud i de l'oest de la Federació Bíblica Catòlica.

Les jornades varen tenir lloc a la localitat Suïssa de Saint Maurice, envoltats de les muntanyes nevades i d'un encant bucòlic i meravellós que invitaven a la meditació i a l'encontre amb Déu, el nostre creador.

El viatge fins a Saint Maurice va ésser un preàmbul del tot més reeixit, sobretot l'anada amb tren, després de l'avió, des de Ginebra.

Tot voltant el llac Lemman tenint un paisatge meravellós entre muntanyes nevades, camps de vinyes i arbres fruiters que feien del nostre viatge un veritable recorregut per la natura creada que ens apropa a Déu i a treballar perquè la seva Paraula sigui el nostre primer motiu per poder fer un món millor, un món a prop dels qui pateixen, dels més pobres i dels que busquen a Déu de prop, els qui escolten la seva paraula.

El dijous dia 21 vàrem arribar a Saint Maurice, al Foyer Franciscain, on fórem hostatjats i acollits de la mà del Marcel, que era l'amfitrió de la trobada. En haver-nos acomodat férem un passeig per les voreres del riu Rhône, una altra meravella. Després de sopar vàrem tenir un primer contacte amb tots els assistents a la trobada de la sub-regió. A més dels representants de l'Associació Bíblica de Catalunya, hi havia assistents provinents de Luxemburg, França, Anglaterra, Bèlgica, Portugal i Suïssa.

El divendres i dissabte els vàrem dedicar a fer els dos grans temes de la trobada. Començàvem la reunió amb la lectura de l'Evangeli corresponent al dia i després d'uns minuts de silenci i reflexió parlàrem de les diferents experiències dels països quant a la difusió de la paraula de Déu i el seu impacta en la vida diària dels creients.

Ens informen dels passos recorreguts pels dirigents de la FEBIC i als coordinadors de les diferents sub-regions en una taula rodona que se celebrà a Roma, per tal de trobar la millor sortida a la situació de crisi actual de la Federació. Havent sospesat pros i contres, el cardenal Kasper va anunciar una plenària de la FEBIC per al de juny del 2011.

Les experiències compartides pels diferents països van estar molt positives i molt enriquidores per tal d'anar fent camí conjunt perquè la paraula de Déu sigui motiu primordial perquè els creients esdevinguin un motor per fer un món més solidari i més compromès amb els desvalguts i els sectors més dèbils de la nostra societat.

Molt reeixida va ésser la presentació de la nostra ABCAT de l'exposició de "*Aqua Sacra, càntirs i tradició*" que aquest estiu vàrem presentar al Museu Bíblic Tarracò-nense. Va sorprendre molt als assistents que a través de l'aigua i el seu càntir, es pugui arribar a una explicació bíblica i la importància que això té per a la vida dels creients. Diferents cites bíbliques de l'aigua varen ser el camí per arribar a descobrir que l'aigua és un dels quatre elements que junt amb el foc, l'aire, i la terra conformen els elements fonamentals de la vida de l'home.

A part del moment en què tot això es va exposar, varen ésser molts els participants que en els moments de descans es van interessar per les cites de l'aigua, pels models de càntirs i per la forma en què a través de l'aigua s'arriba al coneixement de Déu i la importància de la Bíblia en la vida de l'home.

Una vegada més hem d'agrair la col·laboració del Director del Museu Bíblic, l'Andreu Muñoz i també de la Míriam Ramon per tota l'ajuda que ens van donar. Bona part de l'èxit és d'ells tots dos. Gràcies amics.

El dissabte es va dedicar a la revisió dels estatuts que es farà en la propera plenària de la FEBIC, que es farà a Roma el proper mes de juny. Tothom hi va poder dir la seva i article per article vàrem donar la nostra opinió.

Tots podem tenir la nostra opinió, però crec que el més important és que continuem treballant malgrat les dificultats que puguin sortir en el nostre camí. Que els

*Sessió
de treball*

*Foyer
Franciscain.
Saint Maurice*

infants rebin una catequesi que brolli de la Paraula de Déu i que els nostres joves sàpiguen descobrir que a la Bíblia hi trobaran allò que dóna sentit a la seva vida.

Varen ser uns dies molt intensos i molt plens d'experiències i sobretot dies per palpar que és la Paraula de Déu la que ens guia i ajuda en les nostres tasques. Tot ens esperona a ser veritables motors de la vida, ja que Jesús amb la seva vida ens va donar un veritable testimoni de la manera com hem de viure els seus seguidors.

Com a visita turística, veiérem l'Abadia de saint Maurice, dels monjos de Sant Agustí, amb una explicació molt detallada del Pare Abat. En aquesta Abadia els monjos hi són presents des de l'any 515. El lloc de la seva situació data dels temps dels romans i és el lloc on van martiritzar sant Maurice i sant Segimon. Més o menys les dates són les mateixes en què el nostre bisbe sant Fructuós rebia el martiri a l'amfiteatre de Tarragona.

Amb un bon regust de feina ben feta, tant Mn. Joan, la Mariajosepa, la Dolors i jo mateix, vàrem fer el retorn a Tarragona, tot admirant de nou el paisatge i esperonats perquè la Paraula de Déu pugui arribar al cor de moltes persones.

Joaquim Galià

Memòria, Paraula, Escripura. La gènesi viva del text

Del 6 al 8 de setembre es van celebrar a Valladolid, a l'Estudi Teològic Agustinià, les XXII Jornades de la Asociación Bíblica Española (ABE). La trobada va tenir com a element aglutinador tres grans conferències, sota el títol genèric de «Memòria, Paraula, Escripura. La gènesi viva del text».

La primera conferència del professor Samuel Byrskog (Universitat de Lund, Suècia) va tractar de «From Orality to Textuality: The Emergence of a New Form-Critical Paradigm» (De l'oralitat a la textualitat: El sorgiment d'un nou paradigma de la crítica de les formes). En la seva intervenció va subratllar el canvi de paradigma a què estem assistint en la manera d'entendre les tradicions orals i la importància d'aquestes. Va assenyalar el que ell considera els tres components centrals de la història oral: els testimonis oculars, la tradició oral i la memòria. Després va analitzar el potencial de la *chreia* (relat breu que s'utilitza com a il·lustració o exemple) com una entitat de la crítica de les formes. Va continuar amb un exemple d'aquesta forma literària, a partir del text de Mc 1,35-39. Va acabar la seva intervenció parlant de la manera com és viscut el passat en el present, com les experiències transmises oralment, i després posades per escrit, són reelaborades a fi de trobar respostes a les situacions contemporànies.

La segona ponència va anar a càrrec del professor Juan Chapa (Universitat de Navarra), va versar sobre «La materialitat de la Paraula: manuscrits que parlen». El ponent, que va utilitzar un interessantíssim material gràfic, va afirmar que els escrits del Nou Testament van néixer amb la intenció més de transmetre que de conservar. Per il·lustrar la seva afirmació va presentar diversos exemples, en diapositives, de còdexs, en què, segons el seu parer, quedava prou clar que no es van escriure amb el propòsit de substituir les tradicions orals. Va subratllar la prioritat de l'oralitat sobre l'escripura, de manera que el text tenia valor quant era reconegut oralment.

L'última intervenció va anar a càrrec del professor Horacio Simian-Yofre (Pontifici Institut Bíblic), amb el provocador títol de «L'esclerosi de la Paraula: l'Escripura». Va començar parlant de la relació entre Sagrada Escripura i cànon, des d'una postura crítica, afirmant la distinció que s'ha de fer entre les dues realitats. Va apostar per un estudi dels textos analitzant la diacronia i la sincronia en un procés dialèctic. Va continuar examinant la relació entre l'Escripura i la «sagrada biblioteca», assegurant que la paraula mor en ser escrita, encara que també va reconèixer que l'escripura significa també la conservació d'aquesta paraula. Va afirmar: «fixar un text implica negar la visió calidoscòpica de la paraula». Va llançar la pregunta: «lectura canònica o lectura

Cartell de les jornades

intertextual?»; i va acabar afirmant rotundament: «una veritable lectura canònica ha de ser una lectura intertextual». L'última part de la seva conferència la va dedicar a comentar «el *rigor mortis* a una lectura oberta de la Sagrada Escripura». Va sostenir que la interculturalitat exigeix diverses lectures possibles dels textos, tenint en compte que la Bíblia cristiana es va formar en un procés constant d'assimilacions culturals. Va acabar llançant un atrevit interrogant: “És possible un principi interpretatiu multicultural?”

A més de les tres grans ponències, van omplir els actes d'aquesta assemblea diverses activitats, algunes de les quals ja tenen tradició dins d'aquests esdeveniments: les sessions informatives, l'assemblea de l'associació (on es va triar el nou director de la ABE, Santiago Guijarro, i com a subdirectora Carmen Bernabé), una visita guiada al museu oriental dels agustins, el sopar homenatge als associats que han arribat als setanta anys d'edat, una visita per la ciutat i, sobretot, els seminaris d'estudi i de treball. Aquest any a més dels tres ja clàssics: «Antic Testament» (coordinat per Guadalupe Seijas), «Nou Testament» (coordinat per Rafael Aguirre Monestir) i «Sant Pau» (coordinat per Federico Pastor), comptem amb un que va iniciar el seu camí el curs passat: «Evangelis i Antic Testament» (coordinat per Luis Sánchez Navarro), i un altre que s'inaugurava en aquestes Jornades: «Bíblia i Pastoral» (coordinat per Javier Velasco Arias).

Permeteu-me unes breus línies sobre aquest últim, que em va tocar de coordinar. Va néixer a iniciativa del consell de l'associació, amb la intenció de donar resposta a la inquietud cada vegada més creixent al poble creient —del qual també s'ha fet ressò diversos documents eclesials—: que la Paraula de Déu es converteixi en la «animació bíblica de tota la pastoral»; de manera que tota la vida de la comunitat eclesial estigui informada per aquesta Paraula. I, lògicament, que tot el treball de recerca i estudi que s'està realitzant al voltant de la Bíblia, arribi en la seva justa mesura a tot el poble creient.

En aquesta primera trobada el que vam fer és posar en comú les diverses iniciatives i inquietuds dels diversos grups i persones que participem en el seminari. Comptem amb intervencions molt interessants, la majoria presentades en el mateix seminari i altres enviades per escrit d'alguns que no podien assistir-hi, amb representació del treball que s'està realitzant arreu d'Espanya, i fins i tot alguna de fora de les nostres fronteres. La continuïtat d'aquest seminari i la integració de les diverses iniciatives particulars, juntament amb la possibilitat de compartir i fer coses en comú és un desafiament.

Javier Velasco Arias

La saviesa dels pares d'Israel. El tractat Abot de la Misnà

Traducció del text hebreu i arameu de Joan Ferrer.

Introducció i notes de Jordi Sidera. Barcelona: Fragmenta Editorial 2010. 177 pp.

Qualsevol persona que s'ha endinsat en el cor de la gran biblioteca bíblica s'ha adonat que és un territori literari i religiós molt ric: hi podrà trobar novel·les extraordinàries —com podria ser la narració de Josep i els seus germans que trobem en la part final del llibre del Gènesi, o tot el llibre de la reina Ester—, oracles en què els vells profetes d'Israel, amb veu de tro, clamen a favor dels pobres i dels qui han quedat al marge de la història, textos legals que ens porten a un món antic que ofereix normes morals rigoroses —«Estima els altres com a tu mateix» (Levític 18,19)— al costat d'antics tabús —«pel que fa als animals remugants i als que tenen la peülla partida, no en menjareu els següents, que heu de considerar impurs: El camell, que és remugant però no té la peülla partida. El conill, que és remugant però no té la peülla partida. La

llebre, que és remugant però no té la peül·la partida. El porc, que té la peül·la partida però no és remugant» (Levític 11,4-7).

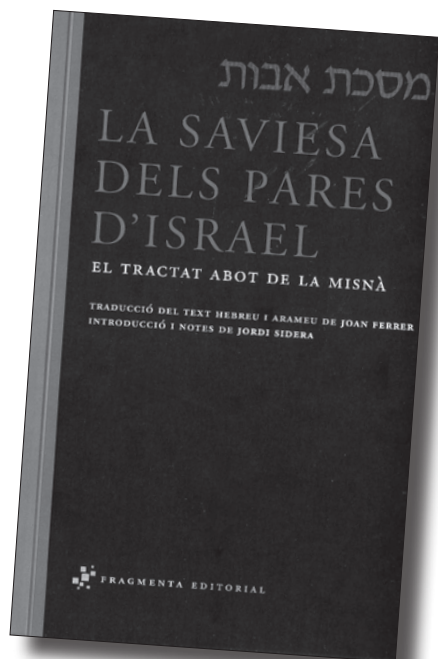
Però arriba un moment en què ens adonem que trepitgem un territori nou: la saviesa, que té com a patró Salomó, fill de David, rei a Jerusalem. El Primer llibre dels Reis fa un elogi molt singular del rei savi:

Déu va concedir a Salomó una saviesa i una intel·ligència molt grans, i uns coneixements tan vastos com la sorra de la vora de la mar. La saviesa de Salomó superava la de tots els habitants de les terres d'orient i d'Egipte. Era el més savi de tots els homes: més que Etan, l'ezhahita, més que Eman, Calcol i Dardà, fills de Mahol. La seva anomenada arribava a totes les nacions veïnes. Va pronunciar tres mil proverbis i fou l'autor de cinc mil càntics. Va tractar de les plantes, des del cedre del Líban fins a l'hisop que creix a les parets. Va tractar dels animals que caminen, dels que volen, dels que s'arrosseguen per terra i dels que neden. Venia a escoltar la saviesa de Salomó gent de tots els països, de part de tots els reis de la terra (1Reis 5,9-14).

El savi observa el món, la vida quotidiana, dóna noms i fa classificacions. Umberto Eco va publicar l'any 2009 un llibre que porta per títol *Vertigine della lista*, en què mostra, amb la seva colossal erudició, que el món ha acumular saber a força de fer llista de noms i de coses conegudes. Un diccionari o una enciclopèdia en essència és una llista de mots. Google —que sembla que és el negoci més gran de tota la història del món— parteix de la idea que ja van tenir els savis medievals (Hug de St. Cher, que va morir el 1262, va fer les primeres concordances de la traducció llatina de la Bíblia o Vulgata) d'ordenar els mots que componen un text, que originàriament es va aplicar al llibre dels llibres: la Bíblia. Això aplicat a totes les pàgines web d'Internet ens dóna el principi del gran cercador.

Els savis de la Bíblia —que participaven d'un món de saviesa internacional, que va néixer a Mesopotàmia i a Egipte— tenien per principi fer una *oferta de sensatesa* al món. El llibre bíblic dels Proverbis n'és el testimoni més singular. Allí hi ha una mica de tot: «No responguis al neci amb niciesa, no fos que t'igualessis amb ell». I tot seguit: «Respon al neci amb niciesa, no fos que es cregués ser savi» (Proverbis 26,4-5). O quan llegim: «Fins entre rialles s'amaguen les penes» (Proverbis 14,13), ens sembla estar contemplant Charlie Rivel, el genial pallasso que va néixer amb el nom de Josep Andreu.

La saviesa dels pares d'Israel, traduït al català per Joan Ferrer, professor d'Estudis Hebreus de la Universitat de Girona i degà de la Facultat de Lletres —i també codirector del nostre BUTLLETÍ DE L'ASSOCIACIÓ BÍBLICA DE CATALUNYA— i prologat i anotat per Jordi Sidera, professor d'Història de la Filosofia i de les Religions a l'Institut Superior de Ciències Religioses de Girona, i publicat per Fragmenta Editorial ens situa de ple en un món que és hereu de la saviesa bíblica, tal com va ser cultivada pels mestres jueus de les generacions antigues, especialment els qui van haver d'afrontar la destrucció del Temple de Jerusalem de l'any 70 dC causada per les legions romanes de

Vespasià i Titus. A partir d'aquest fet dramàtic el judaisme s'haurà de repensar radicalment: el culte en el Temple ja no serà mai més possible, de manera que la vida religiosa i el treball intel·lectual dels mestres consistirà a fer la interpretació dels escrits sagrats —la Bíblia— i d'editar els textos fonamentalment de caràcter legal que s'havien transmès per tradició oral. Aquest recull legal és conegut amb el nom de Misnà i va ser editat cap a final del segle II de la nostra era per rabí Yehudà el Patriarca. Els comentaris que les acadèmies rabíniques van fer a la Misnà donà lloc al Talmud de Jerusalem (ca. 400 dC) i al Talmud de Babilònia (ca. 600 dC), les grans compilacions que es troben —al costat de la Bíblia— en el fonament de l'experiència religiosa que consisteix el judaisme, tal com ha estat viscut i practicat al llarg de tots els temps, fins avui mateix.

La Misnà és fonamentalment un codi legislatiu, tan avorrit —diguem-ho així— com qualsevol corpus legal antic o modern. Dins d'aquesta obra, però, hi ha una perla de caràcter sapiencial que és el tractat *Abot*, que és el text que acaba de ser traduït i publicat en català per primera vegada.

És un llibret preciós que vessa sensatesa. No cal cercar-hi un fil argumental perquè no el té. És simplement un recull de sentències dels mestres antics del judaisme que van ser recollides i incorporades dins d'un àrid i gruixut corpus legislatiu. El judaisme ha estimat aquest text perquè conté un profund i afinat sentit ètic de la vida i de la manera jueva de comprendre el món, que en realitat, és profundament i simplement humana. Vegem-ne un sol exemple:

Hil·lèl diu: “No et separis de la comunitat,
i no confiïs en tu mateix fins al dia de la mort,
i no jutgis el teu company fins que et trobis en la seva situació,
i no diguis res que no pugui ser sentit, que a la fi serà sentit,
i no diguis: ‘quan tingui temps, estudiaré’, perquè potser mai no tindràs temps”
(Abot II,5).

Hil·lèl un savi que va viure en el moment del canvi d'era, en aquesta sentència que li és atribuïda remarca tot un seguit de realitats que tenen valor: la comunitat de persones que viuen amb tu, que parlen la teva llengua, que potser comparteixen

la teva fe; la saviesa de no jutjar els altres, perquè els fets de la seva vida potser són el resultat de les circumstàncies en què s'han trobat; la discreció; i —per a nosaltres que som professors universitaris això és molt significatiu— la importància de l'estudi. Tot això és ofert —no imposat— com a motius sapiencials per a ser assaborits lentament, com si d'un àpat excel·lent es tractés.

És difícil presentar un llibre que és un recull de propostes sapiencials, és a dir, de maneres d'interpretar el món i d'intentar comprendre'l. Els pensaments dels savis són variables, com el vent que mou els núvols que fan ploure sobre la terra. El pensament va d'ací i d'allà i ofereix motius de reflexió i de vida. Jo us n'ofereixo dos espigolats en aquest llibret preciós:

Ben Zomà diu: “Qui és savi? El qui aprèn de tothom (Abot iv,1).

I:

Rabí Yixmael diu: “Sigues prest [a servir] el superior, amable amb els joves, i rep cada persona amb alegria.” (Abot iii, 12).

La llengua hebrea en què va ser escrit originalment aquest llibre va ser durant segles una llengua habitual en les pregàries, l'estudi i l'escriptura de les persones cultes de les comunitats jueves del nostre país. A l'Arxiu Històric de Girona es conserva el darrer document que podem datar escrit en llengua hebrea per un jueu català que es deia Jucef Zabara, que era el recaptador de la comunitat jueva de Girona en uns moments en què aquesta ja estava agonitzant (1443). És un quadern de comptes escrit en hebreu i farcit de paraules catalanes en lletres hebrees. Quan una paraula no la sabia en hebreu, Zabara l'escrivia en català, que era l'única llengua que ell i tots els altres jueus parlaven en la vida quotidiana. Així hi trobem *neules*, *clareia* —vi barrejat amb mel i espècies— i *torrocs* —que era la forma com els gironins medievals anomenaven el dolç de Nadal que nosaltres anomenem torró. Aquesta traducció catalana de *La saviesa dels pares d'Israel*, feta per dos professors gironins, torna a donar veu catalana a aquells qui pel fet de ser diferents —eren jueus— van haver de callar per sempre.

L'edició catalana és realment magnífica: els editors de Fragmenta l'han editat amb una rara bellesa i perfecció. El text original hebreu es presenta cara a cara amb la pulcra traducció catalana de Joan Ferrer, de manera que constitueix un gran goig tenir-lo a les mans i fruit d'aquesta antiga saviesa d'Israel. El treball que han fet el traductor i el prologuista i anotador —el professor Jordi Sidera— constitueix una aportació molt significativa a la cultura catalana i al món dels estudis jueus. Per molts anys!

Maria de l'Esperança Amill

ANTONI BOSCH-VECIANA, *Judaisme alexandrí i filosofia,*

Barcelona: PPU 2010. 136 p.

El professor Antoni Bosch-Veciana acaba de publicar un llibre preciós: *Judaisme alexandrí i filosofia*. És un llibre breu i bell, de format petit, que convida a la confidencialitat necessària per a transmetre el veritable saber.

En el «pròleg», el qui fou el nostre mestre, el savi Enric Cortès, formula en un parell de línies la virtut del llibre «no és habitual presentar la religió jueva com una filosofia: no és fàcil el raonar filosòfic tot parlant de la religió jueva» (p. 9). I aquesta és l'essència del discurs que s'articula en les dues parts que componen el volum: «Els terapeutes com a filòsofs en el *De Vita Contemplativa* de Filó d'Alexandria» i «La filosofia del judaisme alexandrí com a manera de viure».

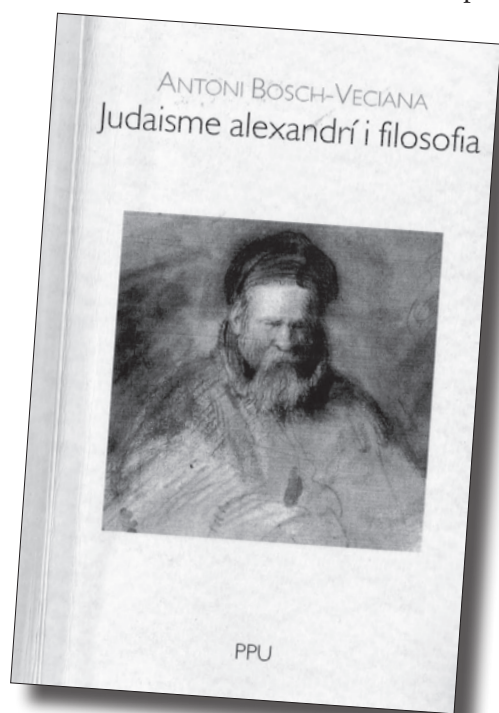
L'autor explica que el seu treball se situa en el context dels plantejaments que el gran filòsof Pierre Hadot (1922-2010) féu per a les filosofies antigues: aquestes

«no eren primàriament sistemes proposicionals cohe-

rents sinó que més aviat cada filosofia era i expressava una manera de viure» (p. 19). La lectura atenta filosòfica de

la versió catalana de *De Vita Contemplativa* de Filó d'Alexandria (20 aC-50 dC) feta per Frederic Raurell (Barcelona: PPU 2006) realitzada per Antoni Bosch (AB) ha suggerit aquests magnífics assaigs, que ara tenim el goig de veure publicats en un volum.

El context vital de la reflexió és la ciutat d'Alexandria d'Egipte on es realitza de manera excel·lent una realitat cultural complexa que s'ha anomenat hel·lenisme. No és pas fàcil de definir-lo, però tinc el convenciment que les reflexions de l'autor permeten que el lector s'endinsi en el cor d'aquest món, que es presenta atractiu i excels.

Filó contemporani de Jesús i de Pau de Tars ha deixat 36 tractats sencers escrits en grec. *De la vida contemplativa* o dels orants és considerada com a obra filosòfica de to històric i apologètic. Tracta d'una mena de comunitat monàstica d'homes i dones que al llarg d'un segle, en el moment del canvi d'era, va viure en un turó prop del llac de Mareot, a les envistes d'Alexandria. En aquest context, Antoni Bosch mostra que la comunitat dels terapeutes és una comunitat de filòsofs en el sentit que té la filosofia antiga: és l'opció per un mode de vida que no es dóna al final del procés de l'activitat filosòfica, sinó al començament. Diu l'autor: «Els filòsofs són, abans que res, doncs, els homes i les dones que han fet una opció per una manera de viure dedicada a la socràtica cura de l'ànima i a una teràpia profunda de l'ànima que abraça la totalitat de l'ésser humà per tal de guarir-lo radicalment dels seus mals (més profunds, els de l'ànima)» (p. 47). Aquesta tessitura té també una significació cultural: aquests filòsofs del judaisme hel·lenístic es disposaven interiorment i exteriorment al bé, és a dir, a guarir-se radicalment per a viure en unitat en l'U, concentrats en la lectura silenciosa i de la natura i de la Torà.

Aquest bell llibre ens fa descobrir que en el segle I dC, un estil de vida com el de la comunitat descrita en *De Vita Contemplativa* que avui nosaltres en diríem religiosa era compresa com a filosofia, cosa que porta a la consideració del judaisme com a filosofia. L'erudit A. D. Nock l'any 1933 va demostrar que el concepte *philosophia* expressava una manera de viure que implicava una inicial conversió a uns principis ètics i filosòfics. Aquesta opció no es fa mai en la soledat, de manera que en el món antic van existir les associacions de seguidors dels filòsofs, que compartien la manera de viure del mestre, que era un home regit per la prudència i que en relació amb els déus practicava la pietat, i amb els homes, la justícia. La filosofia, doncs, implica tot l'arc de les relacions humanes.

A Roma, el judaisme va ser entès com a filosofia: les sinagogues eren considerades jurídicament com a *collegia*, és a dir, indrets de reunió on hom rebia ensenyament i on es practicava el culte. Filó d'Alexandria entén que la filosofia és la font de tot el que és bo i que Moisès és el més gran filòsof, atès que rebé el coneixement perfecte en la seva trobada amb Déu al Sinaí.

El judaisme alexandrí, tan ric, que va traduir les Escripures Sagrades hebrees al grec, se'ns descobreix gràcies al volum que presentem com a filosofia: una manera de viure que ofereix a les persones una oferta de benaurança.

El llibre del professor Antoni Bosch és virtuós: ens ensenya coses noves i ens ho diu en una llengua catalana modèlica, de manera que el goig que n'obtenim és superior.

Joan Ferrer

Notícies bibliogràfiques

JOSEP ORIOL TUÑÍ, *El Evangelio es Jesús. Pautas para una nueva comprensión del evangelio según Juan*, Estella: Editorial Verbo Divino 2010, 256 p.

Josep Oriol Tuñí és un savi. Tots els qui el coneixem, perquè ha estat el nostre mestre, ho sabem prou bé. Aquest llibre és el fruit de tota una vida dedicada a l'estudi de l'Evangelí segons Joan. És un llibre dens que ens presenta de manera admirable els grans carreus damunt dels quals reposa aquesta obra sublim del pensament i l'experiència cristianes que és Jn.

L'autor —mestre insuperable de la seva matèria— escriu amb una convicció pregonada que fa que el lector tingui la sensació que la veritat de Jn és tal com ens la descriuen les pàgines d'aquest assaig.

El primer capítol és dedicat a passar revista dels grans temes que han marcat l'exegesi joànica des de mitjan segle xx fins al 2009. L'autor mostra que coneix a la perfecció tots els grans autors que han estudiat Joan i és capaç de descriure amb precisió les aportacions que han fet a l'estudi de l'evangelí. El segon capítol debat el marc religiós i cultural de Jn: els temes tractats són múltiples (el messianisme de Jesús, la relació de Jesús amb Déu, la tradició dels visionaris i la cristologia joànica, etc.). La conclusió és d'un gran pes: Jesús és el centre de l'Antic Testament. El tercer capítol estudia el punt de mira per a la lectura de Jn. Tuñí demostra que la comprensió dels fets i de les paraules de Jesús pertany a un moment posterior de la narració —la Pasqua—, però que alho-

ra forma part de l'esdeveniment narrat. Els dos darrers capítols estan dedicats a escatir el do de la veritat i l'afirmació nuclear de Jn 14,6: «Jo sóc el camí, la veritat i la vida». Un epíleg analitza la funció del capítol 21, el darrer de l'evangelí, escrit després de la conclusió primera de l'evangelí en 20,30-31.

El Evangelio es Jesús. Pautas para una nueva comprensión del evangelio según Juan és una obra riquíssima en saber, que convida a ser llegida per comprendre més i amb més pregonada l'Evangelí segons Joan, que ens narra el misteri de la Paraula de Déu salvadora i encarnada en el Senyor Jesús. Per molts anys, Oriol, per aquest llibre que ens ha permès aprendre tantes coses!

RODOLF PUIGDOLLERS I NOBLON, *Vida de Pau de Tars, apòstol del Messies Jesús*, Barcelona: Editorial Claret 2010, 145 p.

Pau de Tars és el primer gran intèrpret del missatge de Jesús i el primer representant de la teologia cristiana. Pau va ser un home seduït pel Ressuscitat, que va dedicar totes les seves energies a proclamar-lo fins als confins de la terra. Pau és un home apassionat, de manera que resseguir-ne la vida és també una tasca apassionant. El Dr. Rodolf Puigdollers, membre ben conegut de la nostra Associació Bíblica de Catalunya, acaba de publicar aquesta biografia amb la voluntat de fer conèixer el gran mestre evangelitzador.

Vida de Pau de Tars, apòstol del Messies Jesús és un llibre ben documentat i ben

escrit que ens permet seguir amb rigor la vida d'aquell gran predicador del Senyor Jesús ressuscitat. Puigdollers dóna prioritat —com avui és una dada acceptada per tots els estudiosos— a la informació que el mateix Pau aporta en les seves cartes. Aquesta informació és sàviament combinada —en la mesura que és possible— amb la imatge que Lluç, autor dels Fets dels Apòstols, ofereix del predicador de l'evangeli. La darrera font d'informació que el llibre sospesa —amb prudència i circumspecció— és la tradició llegendària, que va omplir els buits deixats per les fonts primàries.

Ens trobem davant d'un llibre excel·lent —que no ens enfarfega amb notes ni amb tecnicismes— que ens presenta Pau, el gran home de fe, el viatger infatigable al servei de la difusió de l'evangeli de salvació i que, alhora, ens convida a llegir i a meditar la proclamació d'aquest evangeli que fa en les seves cartes.

FRANCESC RAMIS DARDER, *L'Evangeli segons Lluç. El Déu entran-yable*, Palma: Bisbat de Mallorca 2010, 90 p.

En Francesc Ramis és un treballador infatigable al servei de la Paraula de Déu. El Bisbat de Mallorca li acaba de publicar en forma de llibre les conferències d'un curs que va fer per a estudiants universitaris sobre l'Evangeli segons Lluç, que és l'evangeli de la tendresa i de la misericòrdia de Déu.

El llibre —molt pedagògic, com tots els que escriu el nostre amic Paco— consta de cinc seccions: una panoràmica sobre Lc; l'estudi de la paràbola del fill

pròdig (Lc 15,11-32); la paràbola del bon samarità (Lc 10,25-37); el relat dels deixebles d'Emmaús (Lc 24,13-35) i la predicació de Jesús a la sinagoga de Nat-zaret (Lc 4,16-22).

El llibre és molt agradable de llegir: l'objectiu que es proposa l'autor és oferir un mètode perquè el lector pugui meditar el missatge salvador de l'evangeli. En Paco Ramis, amb mà de mestre expert ens va guiant a través del sentit d'aquests episodis centrals de l'evangeli amb l'objectiu que a través de la paraula evangèlica entrem en contacte amb la persona del Senyor Jesús, salvador nostre.

L'Evangeli segons Lluç. El Déu entran-yable d'en Francesc Ramis és un volum preciós que ens guia i ens convida a llegir aquesta paraula de vida.

SANTIAGO GUIJARRO OPORTO, *Los cuatro evangelios*, Salamanca: Ediciones Sígueme 2010, 575 p.

Santiago Guijarro és catedràtic de Nou Testament de la Facultat de Teologia de la Universitat Pontifícia de Salamanca. *Los cuatro evangelios* és una mena d'enciclopèdia sobre els quatre evangelis. És l'obra d'un gran professor que presenta una reflexió pròpia basada en una biblioteca de lectures molt extensa.

El llibre consta de set capítols precedits per una introducció. En la secció que obre el volum, l'autor situa l'estudi dels evangelis canònics en el marc de la producció literària que configurà la tradició sobre Jesús en el període formatiu del cristianisme. La primera part (els tres capítols inicials) estudien el procés que

va des de Jesús als evangelis i les relacions entre els quatre evangelis. La segona part, anomenada significativament «l'evangeli tetramorf», presenta una introducció centrada especialment en els aspectes narratius i literaris dels quatre evangelis.

Penso sincerament que es tracta d'un gran llibre: molt ben documentat —té en compte l'estat real de la recerca en la literatura evangèlica en un context internacional— i ben escrit. Crec que *Los cuatro evangelios* de Santiago Guijarro és ara per ara la millor i més moderna introducció als evangelis per a estudiants universitaris i persones cultes. Un llibre excel·lent i molt recomanable.

JAMES VANDERKAM – PETER FLINT, *El significado de los rollos del mar Muerto. Su importancia para entender la Biblia, el judaísmo, Jesús y el cristianismo*, Madrid: Editorial Trotta 2010, 477 p.

El descobriment del manuscrits del Mar Mort ha estat per a mi la troballa arqueològica més important del segle xx. Els rotlles que havien restat amagats en les desèrtiques coves del desert de Judà van permetre de comprendre el judaisme del moment del canvi d'era —l'època de Jesús i de Pau— com una realitat molt més complexa i rica del que tothom pensava. La història de la redacció de la Bíblia va ser interpretada de manera completament distinta a partir de les troballes de textos que s'han de datar mil anys abans dels grans manuscrits hebreus medievals, en què es basen totes les edicions dels textos originals hebreus de l'Antic Testament.

Els professors nord-americans Vanderkam i Flint han escrit un volum que és gairebé apassionant: se'ns narra la història del descobriment, de la publicació dels textos i de la interpretació —enormement controvertida— del significat d'aquests. El volum és escrit amb una claredat sorprenent i és ple d'esquemes, quadres, fotografies i gràfics que fan que la lectura sigui realment interessant. És un llibre molt recomanable per a totes les persones que vulguin tenir una visió posada al dia i molt interessant d'aquest camp de saber tan apassionant.

FRANÇOIS BOVON, *El evangelio según san Lucas IV. Lc 19,28-24,53*, Salamanca: Ediciones Sígueme 2010, 718 p.

El comentari de Bovon sobre l'Evangeli segons Lluc és un dels més importants del segle xx i el primer de gran volada del segle XXI. Amb aquest volum quart es completa l'obra que la prestigiosa «Biblioteca de Estudios Bíblicos» ha anat publicat en els darrers anys i que en aquesta secció del BUTLLETÍ hem anat ressenyant puntualment a mesura que s'han anat publicant.

És un text per llegir amb atenció. Tracta de les darreres vint-i-sis perícopes de Lc, i se centra, per tant, en els episodis de la passió, mort i resurrecció del Senyor Jesús. L'autor, per a cada secció evangèlica, presenta una traducció original del text i tot seguit fa una anàlisi sincrònica i diacrònica del passatge; després ofereix una explicació detallada de cada versicle i la història de la interpretació i de la re-

cepció del text. Acaba el comentari amb unes notes sempre brillants de caràcter teològic i pastoral.

Cal felicitar els editors que han portat a bon port i amb tanta rapidesa (l'original es va publicar l'any 2009) la traducció d'aquest importantíssim volum d'exegesi bíblica.

AGUSTÍ BORELL (ED.), *La mística re-nova el món: el testimoni de sant Pau. Actes del IV Congrés d'Espiritualitat, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat – Carmelites Descalços de Catalunya i Balears 2010, 312 p.*

És molt oportú publicar un llibre com aquest en un temps com el nostre en què tenim la temptació de creure que el nostre món no deixa espai per a Déu, que el tracta com un sense papers, sospitós i indesitjat. L'apòstol Pau va viure en un món que —almenys— era tan difícil com el nostre. Recordem què diu Lluc en el llibre dels Fets: «Així que sentiren parlar de resurrecció dels morts, alguns es van posar a riure, i d'altres digueren: «Sobre

aquest punt ja t'escoltarem un altre dia.» Després d'això, Pau es va retirar d'enmig d'ells. Tanmateix, alguns se li van ajuntar i es convertiren a la fe. Entre ells hi havia Dionisi l'Areopagita, una dona que es deia Dàmaris i uns quants més» (Ac 17,32-34). Pau va ser capaç de sembrar les llavors de l'evangeli del Senyor Jesús en un món difícil i desencisat perquè era místic, és a dir, vivia unit a Crist i obert a l'Esperit.

El conjunt de ponències i comunicacions aplegat en el volum que ha editat l'inefable Agustí Borrell és realment molt interessant. Són textos madurs, molt ben pensats, que ens ajuden a endinsar-nos en el cor de l'experiència mística, tenint com a referents principals sant Pau i els grans mestres de la tradició carmelitana. És com un banquet de degustació d'un restaurant de luxe: hi trobareu tota mena de menges saboroses per a l'esperit, que ens ajudaran a conèixer millor el misteri del Senyor Jesús, en qui es troben totes les respostes i en qui se satisfan tots els desigs.

Joan Ferrer

BUTLLETÍ DE L'ASSOCIACIÓ BÍBLICA DE CATALUNYA. Núm. 107. Gener del 2011

Direcció: JOAN FERRER, Gutenberg, 15 - 08397 Pineda de Mar. ESPERANÇA AMILL, Sant Antoni, 89 – 43800 Valls. *Adreça electrònica:* butlleti@abcat.cat. *Secretaria:* secretari@abcat.cat. *Administració:* Pla de Palau, 2 – 43003 Tarragona. *Disseny de la coberta:* Narcís Comadira. *Composició:* Imatge-9, SL (Valls). *Impressió:* Gràfiques Moncunill, SL (Valls). DL: B-23633-1978. ISSN: 2013-9381

PORTAL

La bellesa de la Paraula
Agustí Borrell
Pàg. 1

ARTICLES

L'Exhortació apostòlica Verbum Domini de Benet XVI
Joan Ferrer
Pàg. 5

Lagrange i Ubach cent anys després: la ruta de l'Èxode
Jordi Cervera
Pàg. 15

*Marc i l'abaixament del Fill de l'home:
Cesarea Marítima com a cruïlla evangèlica*
José-Vicente Niclós
Pàg. 31

SA BÍBLIA, ES LLIBRE MÉS BO

Sa Bíblia, es llibre més bo (2)
Joan Febrer
Pàg. 53

INFORMACIONS

Trobada anual de la FEBIC a Saint Maurice
Memòria, Paraula, Escriptura. La gènesi viva del text
La saviesa dels pares d'Israel. El tractat Abot de la Misnà
Antoni Bosch-Veciana, Judaisme alexandri i filosofia
Pàg. 65

NOTÍCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Joan Ferrer
Pàg. 76

